

నాటకాలు

భక్తి, జ్ఞాన, పురాణ, జానపద

అనన్తాయోదేవి

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కుక మహర్షి

గురు నాటర మహర్షి

గురు వాశ్మికీ మహర్షి

గురు శిక్షప్తి

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాఠి

గురు గోరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీరామ్ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్పుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010004132

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none"> Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none"> INSA	<ul style="list-style-type: none"> Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	<ul style="list-style-type: none"> Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	--------------------------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

అ న సూ యా దే వి: క శ.

క ర

శ్రీ ఉమర్ అలీషా కవి

శ్రీ ఉమర్ అలీషా కవి గ్రంథప్రచురణ సంఘమువారిచే,
బ్రకటింపఁబడినది.

పి తా వు ర ము

1951

శ్రీ ఉమర్ అలీషా కవిగారి జీవిత సంగ్రహము

శ్రీ ఉమర్ అలీషా కవిగారు పేకికాపురమున క్రీ. శ. 1985 వ సం॥ లో జన్మించిరి. వీరి తండ్రిగారు మహర్షి మొహయద్దీన్ భాషా గురువర్యులు. వీరి జనని చాన్పియాంబ.

వీరి తండ్రిగారు అరబ్బీ, పాంశీక, సంస్కృతాంధ్ర పండితులు, అధ్యాత్మిక విద్యాపితాచార్యులు, అత్మవిద్యాపారంగతులు. వీరి పుటుంబము పూర్వమునుండియు భాషావాండిత్యమునకు, అధ్యాత్మికవిద్యా సంపత్తికిని ప్రఖ్యాతిగాంచినది. శ్రీ కవిగారు చిన్ననాడే సంస్కృతాంధ్రములు విశేషముగా నభ్యసించిరి. తిరుపతి అరబ్బీ, పాంశీ కాంగ్లభాషలు నేర్చిరి. వీరు అంగ్లమున వ్రాయుట, మాట్లాడుట యెఱుంగుదురు. కాని అంగ్ల పద్య కావ్యములందు ఎంతమాత్రము విరికి ప్రవేశము లేదు. వీరు సహజ కవులు. వీరి 14 వ వర్షమున తెలుగున ధాంశముగా కవిత్యమున జెప్పిరి. వీరి 18 వ యేట 'మణిమాల' యను నాటకము వ్రాసి అచ్చుత్తించిరి. అది షెక్స్పియర్ మహాకవి నాటకమువలె నున్నదని అప్పటి పత్రికలు కొనియాడినవి. వీరి కనేకచోట్ల ఉద్యోగము లిచ్చెనమని ఆహ్వానించినను వాటి కంగీకరింపక భాషాసేవ దేశసేవ జేయుచు తమ జీవితమును గడిపిరి. వీరు 1934 వ సంవత్సరము డిశంబరు నెలలో అఖిల భారత కాసనసభకు సభ్యులైరి. ఆ పదవి వీరి మరణమువరకు నుండెను.

వీరికి International Academy of America వారు 1930 సంవత్సరమున Doctor of Literature బిరుద మొసగిరి. శ్రీ కవిగారు వంశపారంపర్యముగా వచ్చుచున్న అధ్యాత్మిక విద్యాపీఠమునకు అచార్యులై పదహారువేల జనులను శిష్యులుగా నొనర్చిరి.

వీరి యాగికజ్ఞానమును కొనియాడుచు జ్ఞానసభాసభ్యులు వీరికి బ్రహ్మర్షి బిరుద మొసంగిరి. వీరి సతిమణి అగ్గురు బీబీగారు వీరితో ఢిల్లీనగరముజెళ్ళి ది ర్-4-40 తేదీని దివి నలంకరించిరి. అదినమన ఢిల్లీ కాసనసభ మూయుబడెను. వీరు గలించినప్పుడు వీరికి అయిదుగురు కుమారులు యిరువైదు కుమార్తెలు పెక్కురు పాత్రపాత్రిక లుండెరి.

శ్రీ కవిగారి జీవిత చరిత్ర ప్రత్యేక పుస్తకముగా వ్రాయబడుచున్నది. వీరు రచించిన నూఫీ వేదాంతగ్రంథమందు వీరి జీవితము సంగ్రహముగా నిట్లు వ్రాసిరి,

— స్వీ య ము —

- క. అమెహయద్దీన్ బాద్షా
నామ మహాయోగి కగ్రనందనుడను నా
నామహితాగమ హిత వి
ద్యామత “ఉమ్రాలిషా” మహాకవి నేనున్.
- సీ. రచించినాడె విభ్రాజతదివ్యప్ర
బంధముల్ పది కావ్య బంధములుగ
వ్రాసినాడెను కల్పనాగర్త మతి పది
నాటకంబులను కర్నాటభక్తి
హృద్భినాడెను కళాతోవిదుల్ కొనియాడ
నవలలు పది నవ నవల లనంగ
తెలిగించినాడె సుద్దీప్తితాళిండ పా
రసి కావ్యములు పది రసికులలర
- తే. రసము పెంపొర నవధానక్రమములందు
అశువులయందు పాటలయందు కవిత
చెప్పినాడె మహానాస నీమలెక్కి
యనని “ఉమ్రాలిషాకవి” యనంగ నేను.
- ఉ. రాజులఁ జూచితిన్ నుకవిరాజుల నోర్చితఁ జేయమోయ రా
రాజుల నోలగంబుల విరాజితపండిత సత్కవింద్ర వి
భ్రాజిత మాలపీఠుడ పట్టములందితి యూనివర్సిటీన్
దేజుమూల సభ్యుడయితిన్ మతబోధకుడైతిఁ గ్రమ్మఱన్.
- ఉ. న్యాయములన్ విమర్శనలు భావకవిత్వరసైక చారు వి
న్యాసములన్ మతాంతరమహాపరివర్తన తత్త్వరూపతో
పాసనముల్ పురాణములు వ్రాసితి భారతభూమి నే నుప
న్యాసము లిచ్చుచున్ దరిగినాడెను “ఉమ్రాలిషా” కవింద్రుడనన్.
- ఉ. వేలు రచించి విద్యలను బెట్టి గడించితి పాఠితోషి కా
ద్యాళిని వేయి... ట పదియార్లు సింహతలాటముల్ మహా
భీలక సత్క... కనక విశ్రుతముల్ జయభేరిమోయ హిం
తా... వనీ... కవి తండము లేమిటి లెక్క మాకడన్.

సీ. నాధించితిని యోగ సాధనఁబులు హిమా

గమ మెక్కి చుచిని చక్కాడియాడి ;

బోధించితిని జ్ఞాన సాధనక్రిమములు

చెవినిల్లుగాఁ జేసి చెప్పిచెప్పి ;

సవరించితిని పెద్దసారస్వతంబును

కల్దకాస్త్రంబులు జదివించిదివి ;

చూపించితిని రాజ్యలోపంబు బొంగ్గ ప్ర

భుత్వంబు మంగరమోపి మోపి,

తే. ఇప్పుడప్పుడే నలుబదియేండ్లపైన

దాటిపోయెను వయసు నీనాటికికైన

కాంతి గలుగదు నీ కళాధ్వాంతమందు

జీవితము తెన్ను సుడిబోవు నావబోలు.

మ. వసు నీజ్ఞానమహాసభాసదులు నానందాన నర్థించి 'ఆ

దిని మీపూర్వపితామహుల్ గురువులై దివ్యత్వమేపారఁగా

ఘనవిజ్ఞానకళాప్రవృత్తి ప్రజహృత్కాంతారముల్ నింపి రా

మని మీ రాకృతి బోధనేయఁదగు 'ఉమ్రాలీష' భాషాగతిన్.'

మ. అని నెయ్యంబునఁ గోరఁగావిని మహాహర్షంబు సంధిల్ల నా

నని యా జ్ఞానమహాసభాకథన మత్వంతంబు కష్టంబు మే

దిని సంసారనిమగ్నమానసులు నర్థింపంగ సాధ్యంబు గా

దని యున్నంత నెఱుంగ నేతునని నే నారంభమున్ జేసితిన్.

ఉ. భారతదేశ కాసనసభా సభేకత్వపదంబుఁ జేప నేఁ

గోరఁగ జ్ఞాన సభ్యులు నమంతిరీడితు జగంబు మెచ్చఁగా

భూరితప స్సమాధి తమ బుద్ధిని నిల్పి జయంబుఁ దెచ్చినా

రారయ జ్ఞానశక్తికి నజాండము కంపిలంచుడు జూచితే.

చ. కవిత నెఱుంగనట్టి పృథుకాలము వ్రాసెతి పుస్తకంబు లా

కవిత నెఱింగి వ్రాయుటకు గంటమురాదు నుపన్యసించు నా

దివముల విద్యతోఁ గలసి తృప్తిఁఘటించెడు వాని నిప్పుడో

లనము నుపన్యసించుటకు లజ్జఁఘటించెడు నేమిచెప్పుదున్.

కా. ఢిల్లీ భారతశాసనసభ యాక్టివ్ ప్రాతినిధ్యమును సం
ధిల్లనజేరి మహాత్మాజ్వలం తాత్పర్యమును బట్టి వి
ద్యల్లోకమున రాజకీయకలనానాథునిగా నామకరణము
దెల్లన్ వేట్కును నిర్వహించుచును నే నీగ్రంథమున్ *ప్రాసితన్.

ఉ. ఏను హిమాలయంబుపయి కెక్కి తన స్వయం జూచి వారి వి
న్నాణములన్ గ్రహించి విజయంబున బ్రవించినాడె నా
నా నవ కావ్యమార్గము అనంతముగా హృదయాంతరంగ వి
జ్ఞానము విశ్వరూపముగఁ గప్పడునట్లు దృశంబు మార్చుచున్.

కా. నాలోనున్నవి నేనుజూచినవి విన్నాణంబులై లోకముం
దాలోకింపఁగ రాలి యీ యమరివిద్యారేక్ష్యమగుటలు లం
దేలోటున్ జనియింప వీశ్వర రహస్యకైక మీమార్గ మే
మేలా దాచెదమఁచుఁ జెప్పితిమి మిరిధాత్ములై తేరఁగన్.

కం. మా తాతయు మా తండ్రయు
ఖ్యాతిని ఆ జైలరీ మహాగురువర వి
ద్యారేక్ష్యము నెచ్చిరి త
ద్రీతుల వివరింతు యోగశీతులు తెలియన్.

—* ఆ గర్భ రా ర బ *

కా. ఆ ఢిల్లీనగరాల్ల కాననసభాభ్యుత్థిత్వ మర్చింపుఁడం
చూడన్ నేను కృతార్థుడై జనిన నాకై వచ్చి ప్రాణంబులున్
వీడెన్ నానతి అగ్గరాంబిక చలత్ విద్యుల్లతన్ బోలె ; యీ
నాఁడే నశ్రులు 'గోరి' పై విడుచుచు న్వర్తింతు నిర్జీవనై.

ఉ. ఏను రచించినట్టి కృతు లెన్నింటిలో వినె తల్లి ; తండ్రి నా
నా నవనాటక ప్రకరణంబులు నాడగ జూచినారు, ఢి
ల్లీ నగ రాంగ్లభాంతమహిధవ కాననసభ్య సత్పదం
బానంగగాంచి 'అగ్గ' రమరాలయమేఁగె వెలుంగుమక్కయ్యె.

* మూఢీవేదాంతదర్శము.

కా. ఎన్నో బాధలు బొంగుచుండును నా కవి భావనలని నియా
పున్నెంపులని కన్నులెన్నెని నా కవి భావనలని నియా
ర్థిన్నిండ్రెంపగ బోయినట్టిది నా కవి భావనలని నియా
చన్నాస్మన్వినిషిద్దజీవిత మధానం బెన్నినా కవి భావనలని నియా.

సీ. ఏమాట చెప్పిన నెరుకాడగా లేదు
పరమసాధ్వీత్వంబు కలుకతన
ప్రాణాల నర్పించి పరివర్తలను జేసె
పరిమహర్షంబు మందలను నిలువ
కలిమిలేములను నొక్కటిగాగఁ గడియించె
సత్త్వకల్యాణంబు కలకొనంగ
ఏవురు కొడుకుల నిర్దురు కూతుల
ననికలంబు పేరించు నాత్మచాంపి

తే. ప్రతిదినంబు చదువు భారాన్ను మాన్
కొనకీలాన నలువది వత్సరములు
ధరణి జీవించి స్వర్గాన కరిగె అగ్ని
రాంబ దివిజాలు నీరాజనంబులిడంగ.

చం. పరమపవిత్ర యీ కలది పండితురాలు నితాంత సత్యసం
భరిత రసాత్మక ప్రకృతి వడ్డికిబారెడు ప్రేమమూర్తి నుం
దర సముపాసితం బయిన ధర్మపదంబును సంతరించి యీ
శ్వరునెడ నగ్నరాంబ కడు ప్రార్థనవేయుచు నెల్లవేళలన్.

కా. పల్లెన్ బుట్టిన ఢిల్లీలో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యంబు పాలించు వా
రెల్లన్ వచ్చి సమాధిజేసిరి భవస్మృత్యున్ విచారించి యో
పుల్లాబ్దానన 'అగ్నరాంబిక' భవత్పుణ్యంబు జేకాల రా
జిల్లన్ విచ్చిన కుండబోలే వెన నే బీరాడుచున్నా నిటన్.

చం. హృదయము ముక్కలొనటుల నేడ్చుచుఁ గన్నులనీరు కాల్యలై
చెదరఁగ నిమ్మలోకములఁ జేరుటకంటె సమాధిలొంటి నీ
సదనము జేరు మార్గము విచారణజేయుట తెన్న యైహికా
స్పద విభవానుషంగభవబంధమువాసిన నిమ్మ చూడఁగన్.

శ్రీ కవిగారు యిస్లాం మతస్థులు. వీరి మాతృభాష ఉర్దూ. ఆంధ్రభాష మాతృభాషగా కానివారు తెలుగున వర్తకవిత్వముఁ జెప్పినవారు ఈ కవిగా రొక్కఁగ. వీరు రచించిన మహాభారత కారవరంగ మను నాటకమున —

“ నాటకముల్ ప్రబంధము అనంతముగా రచించి వాణి కా
వ్యాటవి భావవీధుల విహార మొనర్చు జయద్వజంబు వా.
గ్వీటిని నిల్వినట్టి జనవిశ్రుతు ఉం రలీషా కపింద్రుడున్...”

అని వ్రాసిరి.

వీరు రచించిన గ్రంథము లేబదివర కున్నవి. శ్రీ కవిగారు తమ శిష్యులకు వర్సన మిచ్చుటకై నరసాపురము (పల్లిమగ్గోదావరిజిల్లా) బెల్కి ఆచ్చట ది 28 జనవరి 1945 వ నాటి సాయంత్రము 5 గంటలకు దివి నలంకరించిరి. వీరి శౌతికదేహమును పితాపురముఁ బెల్కి 24 వ తేదీ సాయంత్రము చైలుగ్నేషను వద్ద నున్న వారి యారామములో సమాధి చేసిరి.

ప్రీతి క

శ్రీ ఉమర్ ఆసిఫా కవిగారి సతీమణి అచ్చర్ ఓదీగారు ఒక మహా పతివ్రత చరిత్ర వ్రాయుకని కవిగారిని కోరగా, వారు 'అనుసూయాదేవి' చరిత్రను నాటకముగా 1918 వ సంవత్సరమున వ్రాసి ముగించిరి. శ్రీ రవి గారు అధ్యాత్మిక విజ్ఞాన మహాసభ (జ్ఞానసభ) కు అచార్యులై రిటైర్మెంట్ ప్రదానించుచుండిరి. వారి విజ్ఞులలో పెక్కులు జ్ఞానసభాసభ్యులై ఒక నాటకము వ్రాయుమని కోరగా 'కళ' నాటకము 1932 వ సంవత్సరమున వ్రాసిరి. ఇది శ్రీ కవిగారు వ్రాసిన నాటకములలో అధిరిది. పెక్కు యిరర గ్రంథములతోపాటు ఈ నాటకములకు కూడా వారి జీవిత రాం మున అచ్చుపడు ధాగ్యము లేకపోయినది. 'కళ' నాటకము 1941 వ సంవత్సరమున ఢిల్లీ ఆంధ్ర సంఘమువారు Sir A. P. పాత్రోగారి అధ్యక్షమున ఢిల్లీలో ప్రదర్శించిరి. ఇందు పాటలు ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడి నను సందర్భానుసారముగా వాటిని చేర్చి ప్రకటించినాము.

అనుసూయాదేవి, కళ, ఈ రెండు నాటకములు ఒకే సంపుటిగా ప్రకటించినాము. ఈ గ్రంథముల ముద్రణకై ఈ దిగువ పేర్కొనిన జ్ఞాన సభాసభ్యులు ధనసహాయము చేసిరి.

శ్రీమతి అల్లూరి సత్యైయ్యమ్మగారు

శ్రీ తమిరి నారాయణమూర్తిగారు

శ్రీమతి కపిలవాయి రమణమ్మగారు, వారికుటుంబము.

శ్రీమతి ఘాడావర్ణుల వీరభద్రమ్మగారు

శ్రీ ఈవన వీరాస్వామిగారు

వీ రెల్లరకు మా కృతజ్ఞతాభివందనములు.

ఈ గ్రంథ ప్రచురణయందు తోడ్పడిన శ్రీ రవిగారి జాల్య స్నేహితులగు కవిరాజహంస శ్రీ వోలేటి పార్వతీశ్వర రవిగారికి మా కృతజ్ఞతా పూర్వకము లగు వందనములు.

శ్రీ సరస్వతీ ముద్రాక్షరశాలాధిపతులగు శ్రీ అద్దేపల్లి నాగేశ్వర రావుగారు ముక్కులి శ్రద్ధాభక్తులతో ఈ గ్రంథములు ముద్రించి యిచ్చిరి. పీరితిని మా అభివందనములు.

పి తా పు ర ము)
19 — 6 — 1951 }

మ దీ న్ త దీ ర్ షా
వారణాసి సరస్వతీనారాయణ శాస్త్రి

కా ర్య ద యు టు
శ్రీ ఉ మ ర్ అ పీ షా ర వి
గ్రంథ ప్రచురణ సంఘము.

ఇందువచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

1. అత్రి
2. బ్రహ్మ
3. విష్ణు
4. మహేశ్వరుడు
5. నారదుడు
6. భైరవుడు
7. విటుడు
8. శిష్యులు

స్త్రీలు

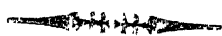
1. అనసూయ
  2. గంగ
  3. వర్మద
  4. లక్ష్మి
  5. సరస్వతి
  6. పార్వతి
  7. విలాసిని
  8. నాట్యాంగనలు
-

అద్వితీయ వరబ్రహ్మ మబ్ధిగాగ
అందు మొదటితరంగమై యలరి వెలయు
నా మహమ్మదుస్వామి నే నాత్మయందు
దలతు నైహికాముష్మిక ఫలములకును

భక్తి అభైలలీ గురువరుని దలచి
శ్రీ మొహియదీన్ బాషా మహామహుండు
నుతచరిత చాన్పియాంబ నా పితరులగుట
వారి పదముల కర్పింతు వందనములు.

అనన్తరాయా జేవి

నాం ది

చం. ఎవనివిశాలరూప మణు + వేని నజాడమునిచి కాలమై
 కవి కవిత్ రచించుటకు + గాని యుత్తీంద్రియమై రచాత్మక
 ప్రవిమల ప్రేమపూరిత ర + రంగ నాథా సముపాసితంబునై
 తవులునొ, వాని జేజము స + తం బిడుఁగావుత మీ కభీష్టముల్.

నూత్రధారుడు - (ప్రవేశించి) నటి యిటు రమ్మ.

నటి - (ప్రవేశించి) నాథా! ఏమి సెలవు.

నూత్ర - ఈదినముగ మనమేదేని యొకమహానాటకము ప్రదర్శింప
 వలయును.

నటి - అందుకేనా యీ మహానము వచ్చి నిక్షిప్తించుచున్నారు? -
 కాని -

ఉ. నాటకముల్ కవీశ్వరు ల + సంతముగా రచియించినారు నా
 నాటికి వానిరమ్యతయు + నాదరణంబును జారిపోయె నే
 నాటక మాడినన్ జనులు + నవ్వుదురో యవె వన్నె కెక్కి; స
 య్యాటలు నాట్యరంగముల + నాచికోనన్ మఱి చెప్పనేటికిన్.

నూత్ర - అగు సగు నది కాలపరివర్తనము. కాని,

తే. గీ. బెళుకురా భున్న రత్నాల + వెలలు పోవు
 కులట లున్నఁ బతివ్రతా + కులము పోదు
 దొరువులున్నఁ బుష్కరిణుల + పరువుపోదు
 ప్రహసనము లున్న నాటక + ప్రతిభపోదు.

నటి - ఇప్పు డేనాటక మాడి యీ మహాజనుల రంజింప జేయ వలయును?

నూత్ర - తే. గీ. పాపములఁ బాపఁగల పతి ♦ వ్రతలకథలు
సుధలుగురియఁ బ్రదర్శించి ♦ చూపి రూప
కప్రకృష్టత నిలుపు మో ♦ కమలనయన
ప్రహసనంబుల వంచింప ♦ వలెనె వేరె?

నటి - అట్టిరూపక మేమున్నది?

నూత్ర - లేక యేమి? వింటివిగదా!

ఉ. అత్రి మహాతపోమహితుఁ ♦ డై యసనూయఁ బతివ్రతాలసత్
గాత్రినిఁ గూడియుండఁ ♦ ద్విజగంబుల పాలకులౌ త్రిమూర్తులన్
బుత్రులఁ జేసి యామె తర ♦ పూతసతీత్వముచాపె నట్టి చా
రిత్రము నాటకంబు ఉమ ♦ రే యలిపాకవి వ్రాసె నచ్చటి.

నటి - మహాభాగ్యము.

—

ప్రథమాంకము

॥౦౦౦౦౦౦౦॥

రంగము - ఆత్మశ్రమము

(అనసూయ ఛలికత్తెలతోఁ జేవేళించి యుండును.)

అన - చెలులారా! ఈవన మెంత మనోహరముగ నున్నదో చూచితిరా!

సీ. వృథువారివూర పూ ధి త వద్దిసీ సము
జ్వల సరోవరము లా ధి కఁజూడు
లలిత సస్యశ్యామ ధి లంబై ప్రసూన సం
ఛాదితంబైన యా ధి చక్రఁజూడు
నానావిహంగ వి ధి తాన మంజుల కల
స్వన సుధా ధామ మా ధి వైపుఁజూడు
వివిధమృగార్భక ధి వితతి మేపుచుఁబోవు
జంతుసంతాన మా ధి పొంతఁజూడు

తే. గీ. ఆలనుండలు బట్టియ ధి లవిగొ చూడు
అడవినెమ్ములు కోయిల ధి లవిగొ చూడు
అబ్జములఁ దుమ్మెదలరొద ధి లవిగొ చూడు
హాయి నిడు గంధవాహంబు ధి లవిగొ చూడు.

ఛలి - ఛలీ! అనసూయా! నీవును, త్రిలోకపూజ్యుడైన నీభర్త
అత్రియును నెందున్న నాప్రదేశము పవిత్రమును, రమణీయమును
గాక మరెట్లుండును!

తే. గీ. వృథుతపోధనుఁ డత్రి ప ధి విశ్రచరిత
నీవును సతీమతల్లివై ధి యెసఁగ దమ్ము

మీర లుండుచోటును బచ్చ ♦ తోరణములు

నిత్యకళ్యాణములకును ♦ నెలపు గాదె!

అన - ఇవి మీప్రియవచనములు.

చెలి - అనసూయా! మన మాకాసారతీరమున, ఆపొన్నగున్నల మాటున, ఆ లతావితానములచెంతకుఁ బోయి హాయిగా పాటలు పాడుకొందము రమ్మ.

అన - నడువుడు.

చెలి - ఏలా! ఇచ్చట లేని యంద మచ్చటఁ గలదా? అంతదవ్వు పోయి వనశకుంతములతో మన అనసూయ యేమైన వియ్యము లంద నలసియున్నదా? :

అన - (తనలో) నాకు బిడ్డలు లేరని యీచెలికత్తె నన్నెత్తిపాడుచు చున్నది. అగు నది నిజము.

చెలి - అది గాదు. ఇది మనోజ్ఞమైన వసంతకాలము. మానవ జీవితములో నిట్టిపవిత్రసమయములెన్నో అన్నప్పుడు రానేరవు. కావున మనమందర మాప్రదేశమునఁ గూర్చుండి హాయిగా పాటలు పాడుకొని యానందింతము; రండు.

అన - ఆనందము ముందు హృదయములో నుండవలయును. లేకున్న నీప్రకృతిసౌందర్యము లెన్ని యున్న నేమి ప్రయోజనము.

చెలి - అది గాదు. ఈహృదయ మెటు మరలించిన నట్లు మారు నను తాత్త్వికుల దృక్పథ మస్పృతము గాదు.

అన - అగును గాని, అట్టివినోదములు వెలిబుచ్చుకాలము మనకు చిన్ననాడే కూకటివేళితో సాగి కాలగర్భమునఁ గలసి యంతరించి పోయినది. ఇక మన కాయానందము న్వన్నప్రాయము.

చెలి - కానచ్చును. కాని, యిది యొకయోనందము.

అన - అగును. కాలనాథుఁడు వయస్సును కుండెతో మనశరీర

ఫలకమునం దెన్నెన్నోమూర్ఖులు, ఎన్నెన్నోరంగులు, ఎన్నెన్నికళలు దిద్ది యావనమను దివ్యత్వము ప్రసాదించినాఁడు! కాని యిదియును మార్చివేయును.

చలి - నిన్ను మార్చివాడేమో! నేను మూలతపసు. నేను చిన్న నాడున్న పూవపించెవలె శేటతి నిక్కలాగే యున్నాను.

అన - అట్లనఁ జెల్లదు. చూడుము! నెన్నటికోరకము నేడు లతాంతముల విరిసి సౌరభముల వెదజల్లుచున్నది.

చలి - అగును. నీవీవనముతోఁ బ్రవేశించునప్పు డున్న యానంద మిప్పుడు లేదు.

అన - (స్వ) ఈమె నామనోగతిమగు చింత నెట్లు గ్రహించినది?

చలి - ఈయననూయ నంతటి లేదని లోలోన విచారించుచున్నది. సరే. (ప్ర) అననూయా! నీవు వీణవాఁయుంపుము. మేము నాట్యము చేసి యీవసంతుని నలఁచెదము. (అని నాట్యముసేయుచు)

తే. గీ. బ్రతికినన్నాళ్ళు హాయిగాఁ + బాట లాట

లందుఁ గాలంబు గడిపి దే + హంబు విడిచి

పోవుటే లెస్స; లేమి ని + లోప కేడ్చి

బెంగలను గ్రుంగి క్రుంగి జీ + వింపరాదు.

2 చలి - అగు నావంకఁ జూడుము.

తే. గీ. తాటిచెట్టును జువ్వి పా + దపము నిండు

మైత్రిఁ గాఁగిలించినది; యా + మాడ్కి మగువ

ప్రియునిఁ దమిఁగూడి వింత జీ + వితముతోడ

కులుకుచుండును కలిమిలే + ముల సహించి.

1 చలి - అందఱికన్న నాడువాండ్రదే నిషిద్ధజీవనమని తోచు చున్నది.

అన — అట్లనఁ జెల్లెను. సతికిఁ బతితోడిదే లోకము.

చెలి — అటులైన నారికి లోకమే లేదు.

తే. గీ. జామిపండ్లను గొలుకుచు ♦ రామచిలుక;
మావిచిపురుల మెసవి జొం ♦ పములదాగు
కోకిలంబును; నుమముల ♦ కొఱకు నెమకు
భ్రమరము; వసంకపీఠి మా ♦ గ్గశ్రమంబు
దీర్చుకొని యేగి మదనుని ♦ గూర్చి పాడి
విశ్వమోహనరాగంబు ♦ వెలువరించి
విశ్వమంతయుఁ గరగించి ♦ వినుతిఁ గాంచు
అట్టియానంద మున్నదే ♦ యతివలకును?

అన — అది యానంద మని యెట్లుచెప్పఁ గలము. అందుఁగూడ
బానిసత్వ మున్నది.

తే. గీ. కేకి పురి విప్పి యాడుచు ♦ నాకసమున
మేఘమాలికకై చూడ్కి ♦ మెలపు నదిగొ
చాతకము పయోధరముల ♦ సడి యెఱింగి
తెక్క లల్లార్చి వానకై ♦ మ్రొక్కుక; గంటె!
సరసిలోపల వికసించు ♦ సారసంబు
సారభంబుల విలిచి ♦ భాస్కరుని బిలుచు
ఏవరు హృదయేశునెదను నే ♦ వింపకుండ్రు?

అత్రి — (ప్రవేశించి) అదిగో అననూయ చెలికత్తెలతో నిందు
విహరించు చున్నది.

అన — (సమీపించి) నాథా! మీపాదపద్మములకు మీ దాసినగు
నేను సమస్కరించుచున్నాను.

చెలి — స్వామీ! సమస్కారములు.

అత్రి - అననూయా? నేను కల్పి న్ని యా యూటపాటల కంత
రాయము కల్పింపలేదు గదా!

అన - లేదు.

సీ. వీణ వాయించిన * గానంబు చేసిన

ప్రియ నీవు మనసార * వినుటకొకై;

కథలు చెప్పిన, సుధా * మధురొక్తి నెకసెకై:-

మాడిన నీ పల * రాదుకొకై;

తూగుటుయ్యలలపైఁ * దూఁగిన, విరిసరుల్

గ్రుచ్చిన మది నీవు * మెచ్చుకొకై;

దాఁగుశుమూతలఁ * దరులఁ గొమ్మచ్చులు

నాడ, నాతోడ నీ * వాడుకొకై;

తే. గీ. అద్దమునఁ దోచు ప్రతిబింబ * మట్లు సతము

నేను నీలోన లీనమై * నిన్న చూతు

నిన్న నాలో లయ మొనర్చి * నిన్న చూతు

నీవె తక్కు నాకేదిలే * దీజిగాన.

అత్రి - దేవీ! ప్రియురాలవైన నీశీల మతి పవిత్రమును, మహా
నీయము నైయున్నది.

అన - అది తమ దయావిశేషము (అని తలపంచును).

అత్రి - దేవీ! నీవు నేడేల ఖిన్నురాలవై యున్నావు?

సీ. పున్నమచంద్రుని * బురుడించు మోముద

మ్మని నవ్వువెన్నెల * నినిచెదీవు

గంగాధురీ సము * త్తంగ తరంగ సం

గతులతో నీ పాటఁ * గలపె దీవు

అ న నూ యా దే వి

ఆణిముత్యపునదు + లలరులదండల

తో నీడుపడ్డెల్ల + మాచె దీవు

కారికా కీర వి + కారావములతోడఁ

బలుకుల వియ్యంబుఁ + గలపె దీవు

తే. గీ. స్వచ్ఛమగు కులశీల సం + పదలఁ బొదలి

బమ్మ సానవెట్టి న పైఁడి + బొమ్మ వీవు

సద్గుణంబులకును తావు + సాధివీవు

ఈవె అననూయ! అననూయ + వే నిజంబు.

దేవీ! నీవగవునకుఁ గారణమేమి!

అన - నన్నీ చెలికత్తె లేమేమో యెకసక్కములు చేసినారు.

అత్రి - అది యేమి!

అన - నేనెంతో యానందముగా ఈవనమునఁ బ్రవేశించితిని.

అత్రి - సరే నీవెప్పుడు నానందదేవతవే కదా!

అన - అంత నాచెలికత్తెలు మాటలలోఁ జెట్టి “యీవనశకుంత
ములతో నీవేమైన వియ్యములందుటకువచ్చితివా?” అని నన్ను యన్యోప
దేశముగా నాకు బిడ్డలు లేరని యెగతాళి చేసినారు.

ఉ. పిల్లలు వాకిటా మనల + వేడుకఁ జూడఁగ నోచుకొంటి నో
యుల్లము తల్లిడిల్ల వ్యన + నోమ్మభినామనా గొడ్డురాలైనై
వల్లభ! యాదువుట్టునకు + భాగ్యము బిడ్డలుగారె ప్రాయ మె
న్నాల్లిటులుండు నీబ్రతుకు + నన్ గతు లుండునె యెన్నియుండినన్.

అత్రి - దేవీ! నీవు చెప్పినది నిక్కము. నాకును, ఈచింతయే చిర
కాలమునుండి హృదయము వేధించుచున్నది. కాని యీదుర్గతి నన్ను
కదా బాధించును!

అన - అట్లందురే! నే నర్థాంగిని గానా!

అత్రి - అధాంగి పుణ్యము పంచుకొనుటకే కాని భర్తపాపము పంచుకొనుటకు గాదు.

అన - సరే సంతానమహాపుణ్యము నన్నుఁగూడఁ దరింపఁ జేయును గదా!

అత్రి - ఆహా! సందేహమేమి; నీయట్టివవిత్ర చరిత్ర లట్లేభావించురు.

అన - నాథా! ఏమట్లందురు? ఆడుపుట్టువ పుట్టిన యేస్త్రీయైనను నుతులను బడయఁ గోరకుండునా!

అత్రి - అమాయకురాలా! అట్లు గడిదేరినవా రెందరు లేరు.

తే. గీ. నుతులఁ గని వారి సొంపును + జూడలేక

చేతులారఁగఁ జంపి వే + నినది గంగ

పాపభీతి యుండకు స్త్రీల + కేపనైన

నిట్టె చేతురు స్వాతంత్ర్య + మిచ్చిరేని.

ఇలి - (స్వ) ఆహా! అత్రి! స్త్రీస్వాతంత్ర్య వాదులపై సంతదెబ్బ కొట్టితివి! నా వితండ వాదసిద్ధాంత మను మృద్యాండము నీవాగ్ధండ మున ధం అని బ్రథమై పోయినది.

అత్రి - దేవీ అపత్యాగ్ధమై మన మీశ్వరుని ప్రార్థితము రమ్ము.

అన - చిత్రము. (హరితి వెలిగించి),

కా. అపద్బాంధవ దీనరక్షక త్రిలో + కాధార సర్వాత్మకా

ఆపోరూప యనంత తేజ భవదీ + యంబైన విజ్ఞానమే

రూపానన్ లభియించు మాకుఁగరుణా + రూపుండవై చూపవే

కాపాడన్ వరమీయవే యిడుమలన్ + గారింపవే యీశ్వరా.

అత్రి - దేవీ మనకు సంతతి కలుగువఱ కిచ్చటనేతవమాచరింతము.

అ న నూ యా దే వి

రంగము - శృకానము

హతభేతాధాది రాక్షస సింహముల మధ్యమున పాపదేవతతో

గంగ ప్రవేశించి యుండును.)

పాప దేవత - హుం

గంగ - హతోస్మి (అని మూర్ఛిల్లి లేచి) హతవిధీ సీవిధాన మను
ల్లంఘ్యము, అప్రతిహతము, అనన్య సామాన్యము. అలోకవిపరీతమైన
నీచెయ్యియు లగ్నికంటె, విషముకంటె, కంట కావృతమహాంధకార
దుర్గంధ పంక సంకలితకాల కూపాంతరముకంటె, దుస్సహయు, దుర్భ
రము, భయావహము. నేనింక నిలువలేను. నాయెడలు కంపించి పోవు
చున్నది. ఉడికిపోవుచున్నది.

పాప - హుం

గంగ - హతోస్మి. అదే. అదే! పాపదేవత ఛాయారూపమున
నావెన్నాడుచు వీడించుచున్నది. నన్ను వీల్చి పిప్పి చేయుచున్నది.
జావ్విచెట్టు తాటిచెట్టును చుట్టి కబళించినట్టిపాపిని నానిలువెల్లంగల్పమో
వేతము గావించి యలయించు చున్నది. నేనింక భరింపలేను.
ఆంగలేను. నేల దొర్లిదొర్లి, కొండలెక్కి, బండలకుఁ దాకి, గోతులలోఁబడి
నూతులలోనురికి చావక సమయక వేగి విసిగి భూమి చుట్టి, గతి గానక,
మతి చెడి వెతలపాలై ప్రాణత్యాగము చేసికొన నెంచి సముద్రమునఁ
గూలినను నాకది మోకాలిబంటియే యగుచున్నది. ఇంక నేనేమి
చేయుదును? నాకెయ్యది తెలుపు? ఏది కరణ్యము? అయ్యో నాప్రాణ
ములు కొట్టుకొనిపోవుచున్నవి.

మ. అమరత్వంబును, నాకలోకనిలయం + బాచంద్ర తారార్కమా

ర్గము, నానాకలుషాపహంబగు నదీ + ప్రఖ్యాతియుం బోయె నిం

క మహాకాల జటాచ్ఛటాభరణ గం + గాదేవి యాజ్ఞస్థక

స్య మహాపూతచరిత్ర యంచు నను స + న్మానింపఁబో రెవ్వరున్.

పాప - హుం.

గంగ - ఓశ్మశానవాయురూపా! నాచిత్రచరిత్రమేమని యడుగు చున్నారా! జడస్వరూపిణివైన నేను నురళాహాహతనై ఛిన్ననై దివ్య త్వంబు విసర్జించి మానవ స్త్రీజన్మంబున నవతరించి భారతకులప్రసూ తుం డగుశంతనుని జెట్టబట్టి కాంచిననుతుల నేమృతను “అబ్బా! చెప్ప జాలను” ఆమద్దుబిడ్డల గొంతులు నులిపి,

ఉ. నిండిననీటిభాండముల + నేలను మోదినరీతి బిడ్డలన్
జెండితిఁబాపినైతి నిజ + శీలముబూడిదలోనఁ బోసి యీ
దండధరాచేత యమ + దండనపాలయితీన్ విముక్తి నా
కుండునె యీశ్వరుండు దయ + నోమునెనన్నిఁక నెన్నఁజేసియున్.

పాప - హుం.

గంగ - హా! పాపము. తాపము. నేనింక జీవింపలేను. నాప్రాణ ములు మూర్ఛిల్లి పోవుచున్నవి.

కా. ఆనల్ వాసె, విశీర్ణమయ్యె తను వ + త్యంతంబు జీవంబులుం
గాసిం జెందె శశంబు సింగపుగుహన్ + బడ్డట్టు లీకాటిలో
వాసం బేర్పడె నీపిశాచములకున్ + భక్షింపనామారింసమున్
దోసిళ్ళన్ గొని త్రావరక్తమిడుచుం + దున్ నిత్య మర్ఘ్యంబుగన్.

పాప - హుం

గంగ - అమ్మా! అంత కన్నులెఱ్ఱఁజేసి నాపై నురుకఁజూచుట నీకుఁ జెల్లునా! అదిగో! పండ్లు కొఱుకుచున్నావు. వలదు. నీకిదే నమస్కరించుచున్నాను. పాపదేవతా! పొమ్ము. నన్ను విడనాడి పొమ్ము.

పాప - హుం.

గంగ -

తే. నావిషాదకథావిధా + నంబుఁ జెప్ప
లేను, ప్రాయుఁగ లేను, నా + తోనె యీమ

హాగ్ని చల్లారవలయుఁ గా ♦ స్థానుమంగ
మైన ధూమంబు శిఖ లీన ♦ మైన పగిది.

పాప - హుం.

గంగ - దుస్సహమైన యీపాపపిశాచహుంకారములచే నామేను
ముక్కులైపోవుచున్నది; నేనింక సహింపలేను. ఒడలంతయు దహించి
కొనిపోవుచున్నది. ఆహా తాపము! తాపము! నాకింక నేదిశరణ్యము?
ఏదికర్తవ్యము! ఓదుర్గా, ఓజగన్మాతా!

ఉ॥ భీతను పాపదేవతల ♦ వేదనకున్ విలపించు వేల్పుసం
జాతను, భూతలప్రణత ♦ జాహ్నునిఁ బుణ్యనదీలలామ వి
భ్రాతను సాటిబోటిని గ ♦ దా ననుఁ గావఁగరాదె యోజగ
న్మాత! దయాప్రపూత! నుగ ♦ నివ్రతసన్నత దుర్గ (మొక్కిదన్.
(అని మూర్ఛిల్లును)

దుర్గ - (ప్రవేశించి)

తే. గీ. అఖిలకలుషంబు లుడుపు వు ♦ న్యాసవంతి
శివజటాజూట మెక్కిన ♦ సిద్ధకన్య
గగనమార్గానఁ గన్న యీ ♦ గంగ పాప
భీతయై యున్న నెవరికి ♦ భీతి గాదు.

ఈమె కుదుకులపితామహుండగు శంతనుని బెండ్లియాడి యాతని
వలనఁ గన్న యేడ్వరువుత్రులను గొంపోయి గంగలోఁ గలపినది. ఆ
యమానుషకృత్యమును జూచి నరసురయక్షరాక్షసాది జీవజాలంబులే
కాక పంచభూతంబులు గూడ నేడ్చినవి. కాని, యీజగజంత కొకింత
యేని గనికర ముదయింపలేదు. ఈపాపాణప్రాయ కీప్రాయశ్చిత్తము
కావలసినదే. పాప మెప్పుడును ననుభవించక తీరదు.

జే. గీ. గర్భముల దింపుకొను జార + కామినులును
కన్నబిడ్డలఁ జంపెడు + కఠినురాండ్రు
పొందు యమబాధలకు మఱి + మందు లేదు
పాపమున కెల్లరును భయ + పడఁగవలయు.

గంగా! మూర్ఖిల్లితివేల లెమ్ము.

గంగ - (లేచి) నమస్కరించి (స్వ) సామాన్యజనదుర్గభయైన ఈ
దుర్గ తన యవ్యాజకృపాకటాక్షమున సాక్షాత్కరించినది. నేనింక ధన్య
నయ్యెదను (ప్ర) జేవీ! పార్వతీ!

చం. నగము శరీర మిచ్చి తన + సామిని గొల్చిన లోకమాత, రే
బవలు వెలుంగు మంగళ భ + వాని, భవార్తజనంబు పాలికిన్
భగవతి, నీదుపాదములు + పట్టినఁ గట్టిడి కాలపాశముల్
తెగు నని వేదముల్ వలుకు + దీన ననాధను నన్నుఁబ్రోవవే.

పాప - హం.

గంగ - (భయమునఁ గంపించి) జేవీ! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

దుర్గ - (స్వగతము)

ఉ. స్వైరవిహారలైన నెఱు + జాణలు భర్తలఁగూడి యాత్మసం
సారము లెంతో దిద్దుకొని + సంపదలన్ దులహాఁగజాల రే
పోరులా పెంచి భేదముల + ముంచి కుటుంబము కాపురంబులో
నీరముపోసికొందు రతి + నిందలపాలయిపోదు రావలన్.

(ప్రకాశముగ) గంగా! భగినీ! నీకిప్పుడేమి కాలయును.

గంగ - ఈపాపదేవతలనుండి నాకు విముక్తిఁ గావింపుము, తల్లీ
నీకిదే నమస్కరించుచున్నాను.

దుర్గ - ఓ భూత భేతాళాది పిశాచ సమూహములారా! ఓ పాప
దేవతలారా! మీరెల్లరు పటావంశవృక్ష తొలగిపొందు మీకిదే యాన!

భూతములు - హా! హా! హతోస్మి హతోస్మి పాహిమాం పాహి
(అని పోవుదురు).

గంగ - ఆహా నేనింక చరితార్థమైతిని. ఈ శ్మశాన పిశాచము
లన్నియు సూర్యరశ్మిచే మంచు తెర విడిపోయినట్లు మాయమై
పోయినవి. నాపాపదేవత యీకాత్యాయినీ వరప్రసాదమున నేడు
భస్మీభూతమైపోయి యుండవచ్చును.

పాప - హుం.

గంగ - హతోస్మి (అని దుర్గను కాగలించుకొని) తల్లీ రక్షింపుము.

దుర్గ - గంగా! ఈదేవత నన్నుగూడ లక్ష్యపెట్టకున్నది.

గంగ - అయ్యో, ప్రణవస్వరూణివైన నిన్నే యీదేవత సరకునేయ
కున్నదియా?

తే. గీ. పాపకారిని ఘోరశాఢా పాపహతను

పాపపైశాచికకూర ధావరితపాగ్ని

దగ్ధ నగు నాకుఁ గలదె క ధర్మమింక

నాశ లన్నియుఁ దెగి యడు ధంతిపోయె.

దుర్గ - గంగా, సోదరీ! నీవిట్లు వాపోవవలదు. దేవతల సమారా
ధించి ప్రళాంతచిత్తపు కమ్ము (అని అంతర్ధానమై పోవును).

గంగ - (చేతులు మోడ్చి)

తే. గీ. దీనురాల ననాథను ధిక్కుమాలి

వేడుచుంటిని ముక్కోటి ధర్మలార

వేల్పుటిల్లాంధ్రులార! నా ధర్మవేతలఁ దీర్చ

రండు మ్రొక్కెద నిడెద నీ ధర్మములు.

[తెరపడును]

ద్వితీయాంకము

రంఘ - కైలాసము

(బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు - సరస్వతి, లక్ష్మి, పార్వతులు -
నారద వశిష్ఠులు ప్రవేశించి యుందురు.)

మహేశ్వ - నారదా! నీవు చెప్పిన అత్రి అనన్యాయల చరిత్రము
మిగుల ప్రశంసనీయము.

విష్ణు - అగును.

ఉ. అత్రి మహాతపోమహితుః ♦ ధైర్యము నాయననూయ వానికిఁ
క్షేత్రముగావునన్ సిరుల ♦ చే దులదూఁగి యిహంబు స్వర్గము
ప్లాత్రముదక్కి సౌఖ్యముల ♦ హాయిగ వైదికకర్మ నిష్ఠుడై
వైతరథంబుఁజేసి ముని ♦ సంతతిన్ దనయిల్లు నిత్యమున్.

బ్రహ్మ - ప్రపంచమున సర్వమహనీయులు లేకపోలేదు.

దావారికుడు - (ప్రవేశించి) దేవా! ద్వారమునొద్ద నొకయామె
వచ్చి వేచియున్నది.

మహే - రమ్మని వచింపుము.

సర్మద - (ప్రవేశించి) దేవదేవులైన త్రిమూర్తులకును మహనీయు
లైన మహర్షులకును సమస్కారములు.

విష్ణు - నీవేరేమి?

సర్మ - సర్మద.

బ్రహ్మ - నీభర్త?

సర్మ - నేనవివాహితను.

మహే - తఁస్వినీ!

మ. పడఁతుల్ పెండిలికానివారలకుఁ ♦ కై వల్యంబు సిద్ధింపదన్
 నుడులాలింపనొ యెంటిమై నడవిలో ♦ నూరేం డ్లుపాసించినన్
 బడయన్ జాలరు మోక్షసంపదలు దాం ♦ పత్యంబునక గల్గు పె
 క్కిడుమల్ ప్రాయికమైన దుఃఖముల నెం ♦ తే నొంది రాకుండినన్.

నర్మ - అయ్యో! నాకింకెయ్యది మార్గము.

వసిష్ఠుడు - తల్లీ! నీవు తిరిగి జగదభియుఖమై పోయి గృహస్థాశ్రమ
 మును స్వీకరింపుము.

నర్మ - ఆ యిహముతార్థఫలభోగమును నేనెట్లు స్వీకరింపఁగలను?
 అది వమనాన్నము గదా.

నార - అగును కాని స్త్రీలకు సన్యాసిసీత్యము లేదు.

నర్మ - మాయామహితమైన సంసారమహాంధకారమున బడి పడఁతు
 లందరు చావవలసినదేనా?

వసి - స్త్రీప్రకృతి భోజ్యము గాని, భోక్త గాదు.

నర్మ - సర్వక్రియానివృత్తి గలిగిన నేల జీవన్ముక్తి రానేరదు?

నార - స్త్రీలకురాదు.

వసి - సాధ్వియై కై వల్యము చూరఁగొనవలయును.

నర్మ -

సీ. విషయేద్భలను మున్ది ♦ విజ్ఞప్తిగెడు ఘోర,

విశ్వసంసారంబు ♦ విడిచివిడిచి

ఎండవానల కాగి ♦ తిండితిప్పలుమాని

కష్టవిష్టరముల ♦ గడపిగడపి

నుఖదుఃఖముల రెంటి ♦ జోక్యంబు వర్జించి

నిర్వికల్పసమాధి ♦ నిలిచినిలిచి

ఊర్ధ్వదృష్టిని గగ ♦ నో పరిభాగంబు

కై వల్యపదమును ♦ గాంచికాంచి

తే. గీ. మనసు నిర్గుణార్చనకును + మలపిమలపి
భావమునఁ గల వాంఛలఁ + బాపిబాపి
చేరి యాత్మజ్ఞానను + తేసిచేసి
గడనఁ జేసిన తపమెల్లఁ + జెడియె నొక్కొక్క

వసి - నీవు పొరపడుచున్నావు.

మ. తపమున్నకా వ్రతనిష్ఠులన్ సలిపి మం + శ్రద్ధానపూజావిధిన్
జపముల్ నేయుట గాదు గృహ్యముగు నం + సారాంశపంబీని యుం
దుపవాసంబునా భోగనంపదనా యే + దోరీతిఁ గాలంబు బు
చ్చి వరాత్మున్ భజియింసుటే తపము స + చ్చీలంబు చింతింపఁగన్.

నర్మ - పరమపూజ్యులైన మీయాదేశమును నేను శిరసావహించి
తిరిగి భూలోకాభిముఖునై పోవుచున్నాను. నాకింకేమి గతి!

మహే - అనఁగా?

నర్మ - సర్వజ్ఞులైన మీరెఱుంగని దేమున్నది.

తే. గీ. తల్లి దండ్రీ లేని + తమ్ములు లేని య
నాథ నయ్య నాకు + నాథుఁ డెట్లు
వచ్చు? సొమ్ము లియ్య + వచ్చినవారికే
పెండ్లి గాని నాకుఁ + బెండ్లి యగునె!

నార - సర్మదా! నీవన్నది నిజము.

[బ్రహ్మ - సృష్టిలో మానవులు నధూవరులై ధర్మాధికామముల
యథావిధి నెరవేర్ప వలయును గాని, యీ శుల్కదురాచారము లేల
పెందిరో తెలియదు. ఇంతకన్న మహాపాప మేమున్నది.

విష్ణు - స్వార్థపరులకుఁ బాపభీతి లేదుగదా!

మహే - సర్మదా! పరశుల్కకన్యాశుల్కముల బలిమిని గ్రహించిన
వార లెట్టి యమదండనకుఁ బొల్పడి సరకాగ్నిం గాలుచున్నారో

చూచితివా (అని ప్రేలిచే పాతాళము విడిచి చూపించును).

నర్మ - దుస్సహము, దుస్సహము. ఘోరము. మహేశ్వరా!
వారసుభవించుచున్న యమదండనముఁజూడఁ జాలకున్నాను. దుర్నిరీక్ష్య
మైన యాదృశ్యము నాయెదుటనుండి తీసివేయుము.

నార - శంకరా! ఈనరక మీనర్మద కేల చూపెనవు? ఆ వర
శుల్కములు పట్టు పాపాత్ముల కగవలువుము.

విష్ణు - వారసుభవించుచునే యున్నారు.

మహే - నీవింక కైలాసము విడిచి వెడలుము. భూలోకమున
నీకెవరు తొలుత నెదురయ్యెదరో వానిని బెండ్లియాడుము. నీకు ధన
మక్కఱ లేదు.

నర్మ - మహాప్రసాదము.

తే. గీ. బాలభానుసే గబళింప + వచ్చు; జిన్న
బుట్టవలె మంచుకొండను + మోయవచ్చు;
నూచిబెజ్జాన నేన్దులఁ + జొనుపవచ్చు
గాని యతి కష్ట మత్తింటి + కాపురంబు.

(అని తిరోహిత యగుచున్నది)

తెరలో (మాంపాహి శంకరా మాంపాహి)

(అందఱును లేచి) యేమా యార్తనాదము!

విష్ణు - ఏమా తెలియదు.

బ్రహ్మ - నరకలోకము నుండి వినవచ్చుచున్నది.

విష్ణు - ఎవరో పాపాత్ములై యుండవచ్చును.

మహే - ఆ యార్తధ్వజులు చేయుచున్న దెవరో మా కెఱిగింపుదు.

గంగ - (తెరలో)

తే. గీ. కూలితలనెక్కి శివజటా + జాలములను

మునుగుగాఁ దాల్చి దాగుడు + మూతలాడి

పలచి పలపించినట్టి యా ధ లలన నేను

గంగ యనుదాన నరకాగ్నిఁ ధ గాలుచుంటి.

దేవా! నన్ను సీమోలకు లాగిశొనుము.

మహా - గంగా! నాత్రిశూలము నూతగాఁ జేసికొని నాయెదుటికి రమ్మ! సీకేమియును భయములేదు. (అని త్రిశూలము వంపును; గంగ పైకివచ్చి) దేవాదిదేవులారా నమస్కారము. జగజ్జనకులైన మీరందఱుక్కసారి దర్శనమిచ్చి రిక నా పాపపంకము లడుగంటినవి. నేనింక భస్మనయ్యెదను.

పాప - హుం.

గంగ - అయ్యో, యీపాపదేవత కైలాసమునకు వచ్చినను నావెంటాడించుట మానలేదు! ఏమి యావికృతాకారము, ఏమి ఆరక్తసిక్తాంగ కములతోడి భీభత్సయాపము. అయ్యో, ఎట్లు నాపైఁ బడఁ జూచుచున్నదో! ఎట్లు రూక్షారుణితిలోలలోచనములతో జడిపించుచున్నదో! ఆఛాయాయాపమైన మహాపిశాచము ఆఛాకిని ఆమాడుగాళ్ళ ముసలిముండ మండవంటి తలతో, గరికపోచలవంటి శిరోజు నూదికలతో వికారముగా త్రికాలములయం దొక్కనిముష మైన నన్నెడఁబాయక హుం హుమ్మని రోషభీషణ మహారాధిలములఁ జేసినన్నుఁ బీడించుచునే యుండును. నాకింకేది కర్తవ్యము, ఏది శరణ్యము? ఓమహాదేవశంభో జగద్రక్షకా!

మ. గరళం బంగిటఁ బట్టినాడవు మహా ధ కాలుండవై; శూలిపై పురసంహారము జేసినాడవు; మరున్ ధ బూర్ణాహూతిన్ జేసినా వరయన్ మూఁడవకిన్ను విప్పి; చని రు ధ ద్రాఫ్ణాణువై దక్షున భ్వరవిధ్వంస మొనర్చినాడవు నినున్ ధ వర్ణింపఁగా శక్యమే!

మహే - గంగా! నీకేమి కావలయును?

గంగ - శంకరమహాదేవా! నా వెంటాడుచున్న యీపాపదేవతను నీ త్రిశూల ధారచే వారించి నన్నుఁ జరితార్థను జేయుము.

పాప - హుం.

గంగ - అదిగో.

మహే - అదియేమి గంగా?

గంగ - మహాదేవా! చెప్పఁజాలను.

దుర్గ - ఈమె శంతను సమాగమంబున నుత్తసప్తకమును గాంచి శమనున కర్పించినది. ఆపాతక మీరీతి నీమెను బాధించుచున్నది.

గంగ - అగును మహాదేవా! అగును.

పాప - హుం.

గంగ - అదిగో! ఎఱ్ఱగ నల్లగ కొఱ్ఱువలెఁ దలవిరియఁబోసికొని నోట నగ్నికణంబులు రాల భీకరాకారంబున వేయియేనుఁగులంత లావు, వెలగ కాయయంత తలకాయ, చీపిరికన్నులు, మేఘుగర్జనలవంటి యరపులు, మిక్కిలి మలీమనమైన రూపముతో వచ్చుచున్న ఆమహాకాళరాత్రి, ఆవళయకాల పుష్కలావర్తము, నేనుచూడను; ఆబాధవడలేను! నన్నది కొటికి నాకడుపులో నిద్రించుచున్నది. హా! యమబాధ! బాధ! (అని మూర్ఛిల్లును)

మహే - గంగా! నీవేల భయకంపిత వయ్యెదవు? నాత్రిశూలముచే నీపాపదేవతను నలుమూడెడ (అని ప్రయోగించును, పెద్దఅగ్నిమంటలు లేచును). గంగా! నీకు శాంతి చేకూరినదా! చూడు నీవెన్నాడుదేవత దగ్గమైపోయినది.

గంగ - (లేచి) ఏది?

పాప - హుం.

గంగ - దేవా! అట్లే యున్నది.

విష్ణు - అగును.

మహా - ఇది మిగిలిన చిత్రముగ నున్నదే!

శా. అగ్నిన్ సీరము లూరినన్, దపనుఁ డా + యాతాశరంభునిన్
భగ్నంబై ప్రళయంబు వచ్చినను, నీ + బ్రహ్మాండముల్ విచ్చియు
ద్విగ్నంబుల్ దిగిభంబు లన్నియుఁ దనెఁ + విస్ఫూర్తి నల్లాడినన్
మగ్నంబందవి నాత్రిరాల మకటా + మాయంబ దీభూతమున్.

విష్ణు - శంకరా! నాచక్రమును బ్రయోగించి పీనినుక్కడఁచి నీ
కమందానందమును సమకూర్చెద నుడుము. (అని బ్రయోగించును. అది
తీరిగవచ్చి నిలుచును.)

గంగ - అయ్యో! నాకింకేమి శరణ్యము.

పాప - హుం.

గంగ - (మూర్ఛిల్లుచు).

విష్ణు - ఆహా! ఇది కడుంగడు చిత్రముగ నున్నది. అచక్ర పరాక్రమ
మున విక్రమించు చక్రము, చిక్చక్రముల నల్లలాడించి జీవనహరియైన
చక్రము నేడెంత వాడిచెడి నేలఁగూలఁబడినది!

తే. గీ. ఉడు గణంబులు మింటిని + విడువవచ్చు

పర్వతంబులు భూమిని + వదలవచ్చు

అగ్నియుష్ణత్వమును బాసి + యడఁగవచ్చు

కాని నాచక్రపాతి రిత్త + గాదు నిజము.

అట్టిశక్తి నేడేమైపోయినది!

బ్రహ్మ - ఇదియేమి మాయయో ఇదమిథిమనీ నిర్వదించుటకు
సాధ్యము కాకున్నది. ఈవసిష్ఠాదుల కేమైనఁ దెలియునేమో.

పసి - సర్వజ్ఞుఁడును సర్వపాప నాశకరుడైన యీశంకరుఁడును,
సిఱిలదానవలోకదారుణాగ్ని జ్వాలామాలికల నొక్కపెట్టునఁ జల్లార్చి
లోకరక్షణార్థము బహువిధములఁ బదియవలారముల నెత్తి యదునాల్గు

భువనముల సంరక్షించు నీసాక్షాత్పుండరీకాక్షుండును, చతుర్దశ భూ
నభోంతరాళంబులయిన బ్రహ్మాండంబు లొక్కయుచ్చాస్వనవాయువుచే
సృష్టించిన సీవును ఈగంగ మొరాలకించి యీమెపాపవిమోచన నేయ
తేకపోయిరన్న నిక నిది యెవరికి సాధ్యము!

ముగ్గురును - సాధ్యము గాదు.

నార - మీకు సాధ్యము గాదు.

ముగ్గురు - ఇంక నెవరికి సాధ్యము?

నార - కలదొకవ్యక్తి.

ముగ్గురు - నారదా? మాతో నెకనెక్కము లాడుచుంటివా?

నార - అటులైన నేను మాడిపోనా.

మహా - నామూఁడవకన్న విప్పనిదేనా.

నార - వలదు. ఇక్కడ దక్షుఁడుగాని, మన్మథుఁడుగాని లేరు.
ఒకవేళ నేరక విప్పినను సీగంగను వెంటాడు పాపదేవతకు లక్ష్యములేదు.

విష్ణు - నారదా! ఇది యెవరివల్ల సాధ్యమగును?

నార - నేను మున్ను విన్నవించిన -

గంగ - (లేచి) నారదా! నాకది యెఱిగించి పుణ్యము గట్టుకొనుము.
నారదా నీకుజోహారు నేయుడును.

బ్రహ్మ - అది యేదో చెప్పాము నారదా.

నార - అత్రియను నొక బ్రహ్మయుమి,

ముగ్గురు - అగును మే మెఱుంగదుము.

నార - వాని యిల్లాలు అననూయ,

మహా - అగును.

నార - ఆమె మహావత్తివ్రత.

విష్ణు - ఆయిన నేమి!

నార - ఆమె తనపతివ్రతామాహాత్మ్యమున నీ గంగపావవిమోచన మవలీలగాఁ జేయుఁగలదు.

గంగ - నారదా! నిజమేనానారదా! నాకేదో గతికల్పించుము. నీకిదే వేయివందనము లర్పించెదను నారదా!

బ్రహ్మ - ఏమి యీ నారదుని కల్లభాల్లులు! మామ్రొలనే భయము దక్కిమాటాడుచున్నాఁడు.

నార - అట్లనఁజెల్లదు! నేను నిజమాడుచుంటిని.

విష్ణు - నిజమేనా?

మహా - మావలనఁ గాని కార్యమా మానవమాత్ర నేయ నమర్థ యగునా?

నార - ఆ సతిపాతివ్రత్య మహాత్మ్య మనిర్వచనీయము. అనువ మానము. అమోఘము. ఆమె సాధింపని పని యీచతుర్దశభువన ములయం దుండఁ బోవదు. లేదు.

విష్ణు - అంత నిష్కర్షగఁ జెప్పనొప్పునా? యిది సాహసము గాదా.

నార - కాదు.

తే. గీ. నూర్యునిన్ దీపములు పెట్టి + చూచినట్లు

నోటనాలుక కలదని + నుడివినట్లు

ఆసతి పతివ్రతామహా + త్యృంబు శుష్క

వాక్యములచేత వర్ణింప + వశముగాదు.

ఆమె లేజ మట్టిది. అదియొక అపురూపమైన జ్యోతి.

బ్రహ్మ - ఏజ్యోతిర్మండలము లేజ్యోతిని గాంచి తలవంచుచున్నవో, చంద్రసూర్యాది తారాగణంబు లేవరకత్వ పదార్థము నవలోకించుటకై నిరంతరము నిజసత్యమును బ్రదీపింపఁ బరిభ్రమించు చున్నవో, యేది పదసత్పదార్థములచే భేదింపఁబడక అవాఙ్మానస గోచరమై ఆరూఢమై

తే. గీ. ఇట్టులూహింపఁ బ్రతిసాధ్యి ♦ కేదో లోటు
దోచుచుండెను; అననూయ ♦ శోయకాత్మి
యందు నేలోటు పొడమ ద ♦ య్యతివనిన్న
మహిఁ బతివ్రతలకుఁ దల ♦ మానికంబు.

లక్ష్మి - నారదా! నీపొగడ్తల కేమి; ఇప్పుడు సర్వదా గర్వభంగ
మైనదా?

సర - తేవు అననూయా గర్వభంగము కూడ నగును.

నార - అది యసంభవము.

తే. గీ. ముక్కముక్కలుగా మిన్న ♦ రక్కవచ్చు
రిక్కలన్నియు నొకమూలఁ ♦ ద్రొక్కవచ్చు
పంచభూతంబు లల్లలాఁ ♦ డించవచ్చు
కాని సాధ్యులఁ దాక నె ♦ వ్యాపితరము!

[బహ్మ - సరే చూడెదవుగాక!

సర - తప్పక ఆయననూయా గర్వభంగము గావింపవలయును.

నార - వలదు; మీకే గర్వ భంగమైపోవును.

విష్ణు - నారదా! నోరుకట్టుము. ఇదే మేముపోయి అననూయను
పరీక్షించెదము.

తే. గీ. జపములను జేసి సర్వదా ♦ స్వర్గపురిని
జేరలేక యథోగతి ♦ జారిపోయె

నార - కేవల పతివ్రతలఁ బరీ ♦ క్షింపఁ గోరి
మూడుమూర్తులు శిశువులై ♦ పోవఁగలరు.

సర - సరిసరి త్రిమూర్తులు శిశువులైపోదురా!

దుర్గ - నారదా! నీవు తారతమ్య పరిజ్ఞాన శూన్యుడవై దూరు
చున్నావునుమా!

నార - లేదు. సర్పదను మీరు స్వర్గపురినుండి నేలకుఁ ద్రోసివేసి నామని యుప్పొంగుచుండిరే గాని మహాపతివ్రత లానఁబెట్టిన దేవతా కమే వణఁగి వారిపాదములకు జోహారు నేయవలసివచ్చు ననుమాట మీకుఁ దెలియదు కాఁబోలును.

మహే - నీబీరములింక చాలించుము.

అకాశవాణి

తే. గీ. గంగ నీపావచయ మింక ♦ గడవఁబోదు
కట్టి కుడుపును నీకింక ♦ గతులు లేవు
ఆమహాసాధ్వి అనసూయ ♦ నాశ్రయించి
జన్మతరియింపనేర్తు వా ♦ చక్కిఁజనుము.

గంగ - ఆహా! అకాశవాణి యేమనుచున్నది (అని పైపద్యము చదివి) ఆ అనసూయాదేవినే ఆశ్రయింపు మనుచున్నది. నేనామెనే వెదకుచు పోయెదను.

తృ త యాం క ము

.....

రంగము - శృకానము

(భైరవుడు ప్రవేశించి యుండును)

భైర - నేనుభైరవుడను. ఇది భైరవాలయము.

ఈతఁడు పిశితాశనుఁడు. ఇచ్చట నిరంతరము బలులు, వధలు, జరుగుచుండును. మద్యము కడవలకొలది నైవేద్యము పెట్టుబడు చున్నది. పెక్కు రీ మద్య మాంసములకై వచ్చి పెద్దబీభత్సము చేయుచుందురు.

(కల్లు మేకలు తీసికొని పురజనులు ప్రవేశింతురు)

పురజనులలో నొకఁడు - మానవులను దేవతలు నడుపుచుందురు. దేవతలలో భైరవుఁడు ఘుఁడు. ఈతఁడు దేవదానవులకు అమృతము పంచి పెట్టునప్పుడు స్త్రీరూపము ధరించిన విష్ణువునకు శివునివలనఁ బుట్టినకాలుఁడు.

ఈకాలుఁడు లోకమారణము నేయుచుండ ప్రాణములకుఁ బ్రాణముల బలిసెచ్చి మానవలోకమును కాపాడు తత్వము శాక్తేయులు కనిపెట్టినారు. యజ్ఞదులకు హవిస్సువలె దీనికి మద్యము ప్రధానము. మద్య మాంసములకు మించిన మోక్షమేలేదు.

పుర - నిజము.

భైర - ఇదే తత్వసారము.

ఉ. మద్యము మాంసముల్ మెసవి ♦ మాసినులన్ జతఁగూడి హాయిగా
వాద్యములన్, వినోదములఁ ♦ బాటల నాటల సంతసించి దు
ర్భేద్యములైన మానసిక ♦ వీధుల దుఃఖితమస్సు బాసి యా
యుద్యమమందు రేబవలు ♦ నుండుటె స్వర్గము వేఱయున్నదే॥

పుర - లేదు.

భైర - (మద్యము ద్రావి)

తే. గీ. మధువె యచ్చుతంబు శైలూషి ♦ మంజువదన

లెల్లదేవకన్యలు; గాన ♦ మే రసంబు

తంత్రినాదమె తేజంబు; ♦ తలవ వేశ్య

వాటికయె నుమ్ము శైలాస ♦ వట్టణమ్ము.

(నాట్యంగనలు పాటలు పాడుచు నృత్యమునేయుదురు)

పాట

నేను చంచలను

సారసిక - తెఱుఁగా - దరమా

సాంపారఁగ - సాంపార - సాంపార

సాంపారఁగ - నేను

నగపూమోవి సొగసగువదనము

సిగపూతీవి - కావలెనా - కావలెనా

కావలెనా! సాంపా!

పాటల తీరు ఆటలసారు

నీటైననుదురు సాంపారఁగ

భైర - ఆహా! యేమి యీకాంత యొక్కారము! ఏమి యీ హామయలు! ఎంతసారు మీరుచున్నది! బలే! ఇందువదనా! బలే! యీ భైరవుని మెడలోని పూలదండ నీమెడలో నలంకరించుచున్నాను. ఈ భైరవుని పాసపాత్రలో తియ్యని యాసవము నీకిదే తెచ్చి యిచ్చుచున్నాను (అని యిచ్చును).

తే.గీ. సొగసుకన్నులజిగి ♦ బిగువైనయురమును

మొగలిపువ్వుపన్నె ♦ మిగులుమేను

భోగవిలసనంబు ♦ రాగంబుల మె

బోటి విటుల కొంగు ♦ మూటగాదె.

విటుడు (ప్రవేశించి) ఎవరో నాపేరె త్తుచున్నాడు. ఈవిలాసిని నా యుంపుడుకత్తె. నేడు భైరవు నర్పించుటకు వచ్చినది. దీనిని వెదకుచు నేను వచ్చితిని. ఇక్కడ చుట్టియొకనాటకము జరుగుచున్నది. దీనిని ప్రచ్చన్నముగా నిలిచి చూచెదను.

విలాసిని - (చాడుచు నాట్యము నేయును)

భైర - బలే! ఏమిసాగను!

తే. గీ. విటువుజూపులు సగుమోము ♦ కరల విరులు

నడుమునన్నంబు కుచభార ♦ చుడుగరాని

హూయలు కంకణకర్ణాచము ♦ లాలమునట్టి

యీమె విటనారిజేరి య ♦ ర్థింతుఁ బ్రేమ.

విటుడు - “ఈమెవిటనారిజేరి యర్థింతు ప్రేమ” అనగా ఈవిలాసిని నావేశ్యయని గ్రహించినాడు.

విలాసిని - (భైరవుని జూచి నవ్వి)

తే. గీ. జలశనేత్రలఁ బతు లవ ♦ సరముకొలఁది

కోరుదురెకాని ప్రేమ యే ♦ కోశమందు

నుంచ రనుమాట కల్లఁగా ♦ నెంచరాదు

వానకై పట్టు గొడుగు కై ♦ నడిఁ నలంప.

విటు - ఆహా, ఏమి యీలాగనుచున్నది. యీమెమనస్సు నామీద నుండి తిరిగి పోయినదా యేమి! దీని కంతకు భైరవుడే కారణమై యుండును.

భైర - (స్వ) నేను బహుకాలము కామనీలంపటుడనై చరించుటచే రోగములచేత నా యెడలు కుళ్ళి అతుకులకుక్కి యైపోయినది.

ఒకవంక కురువులు సలుపుచున్నను విలాసినివాంఛావిభ్రాంతి నా స్వాతమునందలి శాంతిని దూలించి యేలీలనైన నీ యెలనాగను గవయఁగోరుచున్నది. (ప్ర) ఆహా!

పాట

వలపును మది నిలుపలేను బాల

కాలమేల వెళ్ళ బుత్తువే విశాలఫాల ||వ||

విలా - రసికలోకవినుతా!

భైర - కాలమేల వెళ్ళబుత్తువే విశాలఫాల ||వ||

విలా - రసికలోకనుత!

భైర - విలాసభాసమానోల్లాసినీ శుభాంగి కాలమేల ||వ||

విటు - ఇంక నాయనుమానము తేలిపోయినది. నావిలాసిని నీ భైరవుఁడు హరించుటకుఁ జూచుచున్నాఁడు. ఇంక తడవు నేయక వీని తాళముపట్టవలయును. ఓరీ దురాత్మా! భైరవహతకా యిదే నాచేతఁ జిక్కితివి. నీవిఁకఁ బాటిపోఁ జాలవు.

భైర - చెలీ ఒక్క ముద్దయ్యవా?

విటు - అరే సీకు నావిలాసిని ముద్దయ్యవలెనా! చూడు నీ వీవు బ్రద్దలుచేసి వేసెదను (అని తన్ని పాటిపోవును).

విలా - ఓహో! ప్రమాదము వచ్చినది. నాయుంపుడుమగఁడు వచ్చినాఁడు.

విటు - విలాసిని! నీసంగతి తెలసినది పద; నీశాస్త్రి ముందున్నది. (అని, యొడ్చుకొని పోవును).

భైర - (లేచి) హా! నిలువలేను. వ్రణములచే నిండియున్న యీ దేహము ఈవిటుఁడు కొట్టిన దెబ్బలచే మఱింత విడిపోయి యమబాధపెట్టుచున్నది. ఇంక నేనేమి చేయును, ఏది దారి? ఈవిటుఁడు చేసిన వరాధ

వముచే నాహృదయమును రక్తారవమై పోయినది. హా! బాధ (అని నేలఁబడి) ఏదీ మద్యము (అని మూర్ఛిల్లును).

సర్ప - ((వవేళించి) ఇదే భూలోకము. నాచరితము నాకే విచిత్రముగ నున్నది.

మ. అపవర్గంబున కంతరాయ మని మా యామోహ సంసార ఘోర పయోరాశినిఁ దన్ని వేసి యల స్స ధర్మద్వారముల్ వీడఁగాఁ దపముల్ చేసితి యోగముల్ సలిపితిన్ ధన్యాత్మనై పోయినన్ నెపమూల్ మోపి ధరిత్రిఁ దోసిరి సురల్ నిర్భాగ్యునై వచ్చితిన్.

ఇంక ముందేమున్నదో చెప్పఁజాలము. మిక్కిలి మలీమసమును, అసహనమును, భ్రాంతియును మునుఁగుదీసిన మిగుల వికారదోష్ఠక కమును, నైన యీ ప్రపంచక మహామాయా సంసారమున నొక పురుష వ్యక్తికి దాసియై నేవ సలుపక యున్న సతికి స్వర్గము లేదట! అహా! యీ స్త్రీజాతి యెంత గర్హ్యమైనది. ఎంతతుచ్చమైనది. నేనిందుండను. నేనిప్పుడే దీనిని ముక్కముక్కలుగఁజేసి అగ్నిలో మాడ్చి గాలిలో నెగిరి నీళ్ళలోఁ గలసిపోయెదను. నాకిక స్వర్గ మక్కఱలేదు. నా కా శాశ్వతబ్రహ్మ పద మనావశ్యకము. నాకు కైలాసము కక్కిన అన్నమున కన్న పరమసీచమైనది. నేనెంత మోస పోయితిని! ఎంతకాలము తప మాచరించితిని. ఎన్నెన్ని కడ గండ్లు సహించితిని. తుదకు నాకథోగతి తప్పదయ్యెను. సరే! ఇంక మిగిలినది యాత్మహత్య. ఇది యకృత్యము కాని నేను పంచత్వము పొందకమున్నె యీ స్త్రీయుపాధిని నేస్వామికో యొప్పగించి దీనినై చ్యము స్త్రీలోకమున కగపఱచెదను గాక. (అని రెండడుగులు నడచి ఆదేవహతకు లేమిచెప్పినారు. ప్రథమ దర్శన మగువాడే నీమగఁడని-పాపము శమించునుగాక! నాకు మగఁడేమిటి; నేను సర్వతంత్రస్వతంత్రను గానా; నా యంతరాత్మ మహా తపశ్శక్తిచే మా

ర్రాండ మండలము నలె తేజో విరాజితమై ప్రదీపించుట లేదా! నేను మహా వీరాధిపీరులవలె స్వర్గ ద్వారము బ్రద్దలుచేసికొని వెళ్ళలేనా! సరే ఇంక నాకు స్వర్గము - యాచింపగా వచ్చెడు తుచ్చమైన స్వర్గము - శ్రీ పురుష భేదములతో నిండి యీర్ష్యా గాఢాంధకారవికారద్యోతకమైన స్వర్గము నాకాలిగోరునకైన వలదు. లేదు. నాకా తలఁపే లేదు. నాయంతట నేనే శుచిని నాయంతట నేనే పరిశుద్ధుని నాయంతట నేనే నా స్వర్గము నేనే నా మోక్షము నేనే కట్టుకొని నేనే యానందించెదను. నేనే నివసించెదను. నాకీ యుపాధి యుక్కరలేదు. నాకీ మృతరూపకమైన శ్రీత్వ ముక్కటలేదు. నేను జడస్వరూపమును. నేను మట్టిని. నేను బురదను. ఆమట్టిలో నొకరేణువును. ఆమృత్తికారేణు సముదాయమే నేను. నేను అమృతమై పోవుదును (అని మూర్ఛిల్లి పడిపోవును).

శైర - (లేచి) ఎవరీమహిమీయ సౌందర్యశిలా విగ్రహము. ఇది శిలగాదు. మానవ కన్య. మానవకన్యల కింతలావణ్య ముండునా?

తే. గీ. ముంగురులసారు, చారు కు + రంగలోల

లోచనంబుల బారు, నీ + లోకమధుర

రాగముల తీరు మరుని సా + రంగధరుని

మీరు నీనారి చిన్ని పొ + న్నారి యహహ!

నర్మ - (లేచి) సరే. ప్రారబ్ధ కర్మ మనుభవింపక తప్పదు. కర్మ భోగావసాన వర్యంతము ప్రకృతి ననుసరించెదను. ఎవరో నాయెదుట నిలిచినట్లున్నది. ఈతఁడే నాభర్త.

శైర - నచ్చెలీ! నీవెవ్వరెవు?

నర్మ - నీకు నేను నచ్చెలినే!

శైర - అది యెట్లు?

నర్మ -

తే. గీ. కటిక చీకటి వెన్నెలఁ + గాచినట్లు
 నీళ్ళచేత తటాకముల్ + నింపినట్లు
 తపముచేత త్రిలోకముల్ + దనిపి వృద్ధు
 రాలనై నేలఁబడిన న + ర్మదను నేను.

భైర - (వణకుచు) (స్వ) ఇదియేదో గొప్ప ప్రమాదమే జరిగినది.
 (ప్ర) నిన్ను జూచిన నాకుఁ గంప మెత్తుచున్నది. ఇందలి యుదంతమేమి?

నర్మ - నేనవివాహితను. ఉత్తమక్షత్రియకన్యను. మహాతపస్సు చేసి
 చేరరాని దేవలోకమును చూచగొంటిని. కాని దేవతలు దేవలోకమున
 పతివ్రతలకుఁ గాని చోటులేదని పంపివేసిది. కావున నిన్ను నేను
 పరిణయ మాడెదను.

భైర - (తలవంచి) నన్నా!

[తెరపడును.]

రంగమః- కపోవనము

(అత్రి, అనసూయ, శిష్యులు (వవేశించియుండురు)

అత్రి - దేవీ! అనసూయా! చిరకాలమునుండి యపత్యాగమై మన
 మీశ్వరునిగూర్చి తప మాచరించుచున్నాము గాని మనకింకను
 గతి గానరాలేదు. రానురాను మండువేసవి ప్రవేశించినది. ఈ
 యరణ్యవాసము మిగుల దుస్సహముగ నున్నది.

ఉ. నిండినకాంతితో దిశలు + నిండఁగఁ జండమయూఖపంక్తి మా
 రాండుఁ దుదగ్గుండై వెడలఁ + గ్రక్కి యజాండముగాల్చివేయఁగా
 నుండినయట్లు మండిపడు + చుండెను; కొండలునాకలంబు లీ

యెండను మాడి బూడిదయి + యింగలముల్ వెదజల్లుఁ జూచితే!
 అహ! ఎంతదుస్సహమైన యెండ కాయుచున్నది!

మ. జ్వలనజ్వాలలు వచ్చి లోకమును గాఢ లున్జూచెనో రాక్షసున్
 బలువై నేటిని మ్రొగి యుగ్నిమున్నై ధన్వించుచున్నారో యా
 ప్రళయం బప్పుడే వచ్చెనో దశదిశల్ భగ్నంబులైపోవునో
 తెలియన్రాదు నిదాఘ మిట్టి దగునే ధిక్కింక నూనున్నదే.

అన - నాథా! జనపదములన్నియు కాలిపోయినవి. ప్రజలందఱు
 పటాహంచలై పోయినారు.

అత్రి - అగును.

చం. లలన! భగంబులన్నియుఁ గుఱ లాదుసులన్ విడనాడి దీనతన్
 వలసలుపోయె; జంతుతతి ధ్రువాణు నాసెను; వృక్షపంక్తి బా
 గులుగ నశించె; సుందరస ధోవరముల్ మరుభూము లయ్యె నీ
 ప్రళయసమోష్ణకాలము భగంబులైకన్యము ప్రాణిహోటికిన్.

అన - ఈచుహాప్రళయము వచ్చుట కేమికారణము.

అత్రి - అననూయా! ఇది కాలవైపరీత్యము నుమా! నాకు మిగుల
 నాహుని వేయుచున్నది (అని మూర్ఛిల్లును).

అన - అయ్యో! కుండలోని నీరుసహితము ఎండిపోయినది. ఇంక
 నేనేమి నేయుదును. ఇంక నానాధునిదగ యెట్లుతీరును.

తే. గీ॥ ప్రాణనాథుఁ డడిగిన నీ ధైర్యదెచ్చి
 యియ్యలేనట్టి సతిబ్రతు ధైర్యదాహ
 తత్తః డగు మిత్రునకు గొంతు ధైర్యదాహ
 మునిగి దగ దీర్చలేని ప ద్ధినివిధాన.

అయ్యో! ఇంకనానాధుని దగదీరు సహాయమేమున్నది. శిష్యులారా,
 మీరిచట జాగరూకులై యుండుడు. నేనువెళ్ళి నీశ్వేందైన దొరుకు
 నేమో చూచి వచ్చెదను.

శిష్యు - అమ్మా! గంగ భూలోకమండే లేదట!

అన - అది యేమి?

శిష్యు -

కే.గీ. అమ్మగంగమ్మ శంకను ♦ నాత్మభవుల
నేడుగురి జంపి పాపంబు ♦ తొడ నరక
మందుఁ బడి స్వయందగ్ధయై ♦ మ్రందుచుండె
నిప్పులేగాని నీహరు ♦ నెలవు లేకు.

అన - లేదని యూరకుండఁజెల్లునా! పాపవతిప్రతి యగుగంగపై
మీరారోపించినదోషములు విశ్వసనీయములుగావు.

శిష్యు - సరే! క్రమముగా మీకే తెలియును. పాద్యమినాఁడగ
పడనిచంద్రుఁడు ఏదియనాఁడు దాగునా?

అన - (కలశము తీసికొని) జలమందేసి లభించునేమో చూచెదగాక
(అని వెడలును).

అత్రి - దేవియేది?

శిష్యు - అమ్మగారు నీళ్ళకై వెళ్ళిరారు.

అత్రి - ఎట్లు వెళ్ళగలిగినది. ఎండ నేడు మిక్కిలి భయావహ
ముగ నున్నది గదా!

ఉ. నిప్పులు రాలుచున్నవి య ♦ నేకతరుప్రకరంబు లెండిపో
నొప్పిడి యెండలో నడచి ♦ యొంటిగ మాయనసూయ పోయె నే
చొప్పన నీళ్ళు తేగలుగుఁ ♦ జూడఁగరాదు పరాత్పరుండు నా
యొప్పులకుప్ప సుందరన ♦ ముజ్వలగాత్రకుఁ దోడునీడగుక.
అనసూయ - (దూరముగ ప్రవేశించి)

పాట

నుజలాగారమీకాన లోపలఁగలదా
జూపరే మొరవిని నురలారా.

నానాధుడు దగతోబడి గాసిజెందిజలము

గోరపయనమైతి నీనదికి ॥ను॥

అయ్యయ్యో యెక్కడ వెదికినను చేరెడు నీళ్ళు లభింపకున్నవి. ఓదైవమా! యింక నేది గత్యంతరము. మాదేహము నీ దాహాగ్నిని దహింపఁ జేయుటకే నీ సంకల్పమైనచో మేము పరమ సంతోషముతో నీ ప్రాణము లాహుతి నేయనున్నాము. నాభర్త దాహార్తుడై తపించి పోవుచున్నాడు. నేను మిగుల వసివాడిపోయితిని. యీపిడుగులు రాల్చుచున్న యెండలో నాకాళ్ళు మాడి పొక్కులెక్కినవి. నేనింక నొక యడుగైన ముందర కిడఁజాలను. (నేల చదికిలబడి),

పాట

మూకాలాగతికి ఇంకేమననూ

ఈకానన్ జలము లభింపక మాప్రాణ

మూడిపో వ్రాసిన విధిని.

జయింప నొంప నెవరులేరు. ॥ మా ॥

గంగ - (ప్రవేశించి) అయ్యో, ఈపాపదేవత వృక్షమునకు ఛాయ వలె నా వెన్నాడుట మానకున్నది.

మ. పనుపో కుంకు మొ తారహరిచయమో + వస్త్రంబులో, మాడలో, మెసవన్ గుంభ మొమాంసమో; మధువో వే + ర్మిన్ గోరుమేనిత్తున క్కనుదీరన్ నను బీల్చి వేయకుము నా + కాయంబు నీ రయ్యె ర క్కసి పాపానలరాళి నన్ను విడువం + గారాదె నిక మొక్కెదన్.

పాప - హుం.

గంగ - అయ్యో! చంపివేయకుము. ఇంకేమిగతి.

చం. ఉడికెను సున్నముట్లు కలు + ఘోరధి పొంగ మునింగి పోతి నా యొడలు దహించి పోయె నిలు + పోవక యేగితి నుమాడులోకమున్

కడకుఁ ద్రిమూర్తు లాత్రిదివఁ + కాంతలు నాకలువంబు బాపకే
విడిచిరి యర్ఘ్యమున్, విడిచి + పెట్టినరీతిఁ దిలోదకమ్ములన్.

అట్లు హతాశ నగు నా యవస్థం జింతించి సకల విజ్ఞాన విశారదుడగు
నారదుఁడు అనసూయ నాశ్రయింపు మని యానతిచ్చినాడు. అదే ఆకాశ
వాణి పాడినది! మహాభాగ్యుని గ్రహించి యాయత్రి తిపోవనమునఁ
బ్రవేశించితిని. కాని, యాయనసూయ యింకను నాకుఁ గానరాలేదు.

అన - అక్కటకటా! ఎంతదురవస్థ వచ్చినది.

ఉ. చేరెడు సీళ్ళకున్ బడలి + జీవమువాసెను మమ్ముఁ జూచినన్
గూరిమిరాడె దీనజన + శోటిని బ్రోచెడువారు లేరె సం
సారవిషాద్ధి జచ్చి చితి + శాంతివహింపఁగ నాముఠంబెటో
తీరునుగాని భర్తదగ + దీర్చని దుఃఖముపోదు నానుదన్.

(అని మూర్ఛిల్లును)

గంగ - ఎవరి చాయార్తనాదము.

అత్రి - శిష్యులారా! మీయమ్మ యెండేగినదో వెదకి తీసుకొని
రాఁగలరా?

శిష్యు - జొన్నలు నేలఁజల్లినఁ బేల్తాలై పోవుచున్న యీభూమిపై
మేమొక్కయడుగైన మోపఁజాలము.

అత్రి - అయ్యో! మీరే యిట్లులనుచుండ సీయెండ కా యన
సూయ యేమైపోవునోగదా. దేవీ! నీవేల నన్ను వదలిపోయితివి.

ఉ. ఓచెలి! సివునాయెదుట + నుండినఁజాలును క్షుత్తివాసలే
తోచవు రేబవధు నుఖ + దుఃఖము లుండవు కల్మలేములున్
గోచర మింతకాపు నుమ + శోమలి! యోయనసూయ! సర్వమీ
తై చరియింతు వీశ్వరుని + యట్లు దలంతు భవత్స్వరూపమున్.

గంగ - (అనసూయను సమీపించి)

చం. సొగసుల దీక్షితుల గడు + సొంపులునింపు సెలింపకాంతలన్
 బెగడుగ జేయు నీయవిద + భీతకురంగవిలోలనేత్ర పెన్
 దగఁగొని మూర్ఛవోయెను ని + నాఘ మహాతపపహ్నికీలలన్
 నొగిలిన పూలతీపన మ + నోహరరూపము మాటునేయుచున్.

పాప మీమె కొంత జలము పోసిన బ్రతుక వచ్చును. ఆర్తరక్షణము
 మహాపుణ్యముగా నా. అందును ఆర్తనైన నాకిది లెస్సగ నెఱింగినపాపము.
 ఈ నిర్జలారణ్య ప్రదేశమున హిమ శీతల జల ప్రవాహమును బాఱింది
 యాయంచయాన పదసరోరుహంబుల స్పృశించి తిరించెదగాక. (అని
 ఆదృశ్యయై పర్వతమునుండి ధారారూపమున వెలువడును)

అన - (కన్నులు తెరిచి) అయ్యోభర్తగారికి నీల్పియ్యలేనైతి నింక
 నేమి గత్యంతరము. ఆకొండనుండి యేదో ప్రోతస్పృదయించు చున్న
 ట్లున్నది. ఆహా! నాకన్ను లెంత చల్లఁబడినవి.

మ. గిరి గర్భంబుల రెండుఁ జీల్చికొని సం + కీర్తంబులై చారుని
 ర్ఘరముల్ వెల్లువలొచు నీవనుధ ప + సృశ్యామలం జేయఁగాఁ
 బరతెంచె; మరుభూమి రాక్షసివలె + భక్షించు నాకొన్న మో
 హరతి; స్వార్థపరాయణుల్ పరుల లా + భైశ్వర్యముల్ చూతురే.
 (లేచి) ఆహా, గంగ పొంగి పొరలి యిదే వచ్చుచున్నది.

పాట

ఆహా సలిలము నది యిదిగో
 శిలల నడుమ సెలయేరులు పొడమెన్
 వింటికి ధారలు నెగయున్.
 గంటికి వింతలు గొలిపెన్.
 ఎంతో సంతసము, చింతలువాసెను
 కాంతిని దగ దీర జలము గొనెద | ఆహా |

కరుణారససమన్వితఁడై పరమేశ్వరుఁడు నామొగాలకించి యీ వ్యచ్ఛమైన, సుధాసదృశమైన శీతలజలస్వరూపమునఁ బ్రసన్నుఁడై యుండనోవును. లేకున్న నీ మరుభూమిలో నీ మండువేసవిలో నీగిరి గర్వారమున నీరెక్కడిది? ఇవి మాకు చిరపరిచితములైన ప్రదేశములు గావా! ఇదియంతయు నాప్రాణవల్లభుని తపోమాహాత్మ్యము. (అని కలశమున నీళ్లునింపుకొని, వేవేగముగ అత్రినిసమీపించి నాథా! ఇవిగో నీళ్లు! వేగద్రావుఁడు లెండు. (అని కాళ్లుమీద పోసి లేపి పెనుకకు చూచుసరికి గంగ ప్రవాహమున వెన్నాడి వచ్చును)

అత్రి - దేవీ! ఈసుధాసమంజ్జ్వలమైన గంగ నెట్లు వెంటఁ బెట్టుకొని రాఁగలిగితివి. నీమహాత్వ మనన్యసామాన్యము సుమా!

అన - ఆపోరూపిణి యైన గంగ సర్వాంతర్యామినియు, సర్వజగదాధారిణియుఁగాదా, ఇచ్చట ప్రసన్నయైన దన్న వింత యేమున్నది? ఇది యంతయు తమ పూజాఫలితము.

శిష్యు - కాదు తల్లీ! నీదే మహాత్వము. ఈ జలదేవత నీ వెంట నంటి రాకున్న మాప్రాణము లాయమదేవత లీపాటికి హుక్కా భూనుమువలె బీల్చి వేసియుండురు. మాకప్పుడే ఆకాశయాన గమనాగమన మహాశోలాహలము లభించి యుండును. మాతా! ఈ శీతల నలిలములు పోసి మాప్రాణములు నిలిపితివి (అని మొక్కి నీళ్లు చేరలతో, దీసి త్రావుచున్నారు.)

అత్రి -

ఉ. వంచనయందు ప్రేమయుఁ గృ + పాణమునందుఁ గృపారసంబు వ
ర్పించినరీతి నాగిరిద + రీవర గర్భమునుండి నిర్ధరీ
సంచయ మేగుచెంచె నిట + స్వర్గకవాటము విప్పి నట్లు శో
భించుచు నున్నదీ ప్రళయ + భీతసిదాసుము మాటునేయుచునో.
అన - నాథా! మనమీజలాధిదేవత నారాధించెదము తమ్ము.

పాట

ఆపోజ్యోతివి తేనమో గంగా
 మాపై నీకృపఁ జూపు మభంగ.
 మధురపూర హిమవారిశోరి
 నేపూజించి పడసితి శాంతి.

గంగ - (ప్రత్యక్షమగును)

అత్రి, అన - ఓ గంగామాతా!

శ్లో. ఆపోయాపా సగుణభరితా సర్వలోకైకమాతా
 సర్వారంభా ప్రణవవినుతా శాంత విద్యుత్ప్రపూతా
 భవ్యాకారా దివిజవినుతా పాపనిర్ముక్త పాదా
 త్రైవేణ్యాభ్యా అమృతసదృశా తేనమో దేవి గంగే!

[తెర]

చ తు ర్థాం క మ్మ

॥౧౧౧౧౧॥

రంగము:- భైరవుని గృహము

(భైరవుడు, నర్మద ప్రవేశించియుందురు)

భైర - నర్మదా! నర్మదా! యెక్కడకుఁ బోయినావు.

నర్మ - ఇక్కడనే యున్నాను.

భైర - ఏది మద్యము!

నర్మ - (అందించును)

భైర - (త్రాగి) ఎంతహాయిగా నున్నది.

నర్మ - నాథా! ఈసురాపాపము స్వర్గమార్గమున కవరోధమును మహాపాపమును కాదా!

భైర - నీకెవరు చెప్పినారు. వారంతా భ్రాంతులు.

నర్మ - జ్ఞానులే భ్రాంతులా!

భైర - ఆహా! ఒకపారసీకకవి యెంతమహనీయుడోచూడు.

ఉ. నచ్చెలి స్వర్గమో యనుచు † నీకడియాసయడేల స్వర్గమం
దచ్చర లాసవంబులె క † దా కల వంతియ వేటులే వవే
యిచ్చటనున్న వింకఁగల † వే త్రిజంగబులుచూపనేర్తువే
వెచ్చనికల్లు కాంతకును † వేటుగ వైభవమేమి యున్నదో.

కావున తేనర్మదా, తే! ఆమధుపాత్ర మిటులేదెమ్మ.

ఉ. చీకులు రొట్టెముక్కలును † నీధువునొక్కరహస్యమందిరం
బోకమలాక్షి! యున్న నిఁక † నుజ్జ్వలరాజ్యపదంబు నొల్ల నా

నాకలుషానహంబులు య + సంతదురంత విచారమోర య
 ర్వాక్యకులమై తనరౌచ్యం ప్ర + పంచము నీగతి నేదరించెన్.

(అని మధుపానము నేయును)

అహా! బ్రహ్మానందము తలకెక్కినది. నర్మదా పుండ్లు సలుపుచున్నవి.

నర్మ - మండురాయుడునా?

భైర - రాయుము.

నర్మ - (రాయుచున్నది)

భైర - నర్మదా! చంచల నొకసారి తీసికొని వచ్చి నాయెదుట
 నాట్యము నేయింపుము.

నర్మ - నాథా! మీయానతి నిజే మీవిలాసిని మందిరప్రాంగణ
 నకుఁ బోయి యామెను బిలుచుకొని వచ్చెదను (అనిప్రయాణమై)
 అహా! విధివిధాన మనుల్లంఘ్యము (అని కన్నుల నీరుపెట్టుకొని) పెండ్లి
 యాడినది మొదలు ఈ భైరవుఁడు నన్నెన్నో స్త్రీజనదూష్యములైన
 మహానామార్గములలోఁ బెట్టి గానుగలోఁ బెట్టిన చెఱకువలెఁ బీడించి
 వీల్చి పిప్పిచేయుచున్నాఁడు. కాని యీమొండిప్రాణ మెంతకైన నూడి
 పోవకున్నది. అహా! హతవిధి!

నీ. తపమునేయుట కంటె + సుపవాసములకంటె

గాంతుని నేవయే + కఠినతరము

వేదరికముకంటె + భిక్ష మెత్తుటకంటె

గాంతుని నేవయే + కఠినతరము

బండి లాగుటకంటె + బానిసపనికంటె

గాంతుని నేవయే + కఠినతరము

కూలి నేయుటకంటె + నాలఁ గాచుటకంటె

గాంతుని నేవయే + కఠినతరము

ఆ.వె. అంతోఇంతో పాప + మాచరించినగాని
కాంత గాదు మఱియుఁ + గాంతునింట
అత్తవారిసేవ + నాచరించుటకంటె
పడఁతి కింక సరక + బాధ గలదె.

(అని వెడలును)

భైర - విలాసినివచ్చునోలేదో! వచ్చి,

చం. తరుణిపదాబ్జముగ్ధమును + దాడినఁ జాలును రాజ్యలక్ష్మి చే
కురినవిధంబగున్; రమణి + గూర్చివచ్చించినదెల్లవేదమై
పరఁగు; మదీయమాససము + భామిని కొంగునఁగట్టుకొన్నదా
వరకుచిరాంగి నావలపు + వాకిలి దక్కునో లేదో ప్రేముడిన్.

సర్ప - (ప్రవేశించి) (స్వ) ఆమె కెంతో ధనము కావలెనట.
నాయొద్ద నొక్క కాసై ననుగానిరాదు. దైవమా! నేనేమి చేయుదును?
(ప్రకాశముగా) నాథా! విలాసిని, -

భైర - తీసికొని వచ్చితివా?

నిర్మ - ఆమెకు వేయిమాడలు కావలెనట! అంత ధనము నాయొద్ద నొక్కడిది?

భైర - సన్ను నేను వరశుల్కము గైకొననిదే పెండ్లియాడితిని.
ఇప్పుడు నాకు ధనమవసరము వచ్చినది. నీవెట్లు పంపాదించెనో
నాకాచంచలను సమకూర్చవలయును.

తే. గీ. ఏవిధంబుననైన నా + యితి మిన్న
నావశంపద కానిచో + జీవములను
విడిచివేయుదు సర్వభంబు + విడుచునట్లు
విషముద్రావియె మెడకురి + బెట్టుకొనియె.

సర్వ - (స్వ) అయ్యో దైవమా! నా కన్నిపాట్లు తెచ్చి పెట్టితివి! ఇంక నేనేమి నేయుదును! నాకేమి గత్యంతరము? విలాసిని ధనమియ్యనిదే రాదు. రానిచో ప్రాణముల విడిచెద నని నావిభుడు ప్రాయోపవిష్టుడై మండిపడుచున్నాడు. (ఆలోచించి) సరే, పోయి ఆవిలాసినినే నమాధానము చేసి ఆమెకు దాస్యమైన సలిపి తీసికొని వచ్చెదను.

(అని వెళ్లును)

భైర - (మధువు త్రాగి) ఏదీ ఆ చంచల ఇంకను రాలేదేమి?

కం. కన్నులకుఁ గఱపు దీఱఁగఁ

జిన్నారి మనోహరాంగి + చేడియఁగని నే

నన్నియు మఱచితి నాకా

కన్నియ యావన్నెలాడి + కావలె నిపుడున్.

సర్వ - (స్వ) విలాసినితో నాయుండంతము విప్పిచెప్పితిని. ఆమె తనకు కావలసిన వేయిమాడలకు బదులు నాతల వెండ్రుకల నిమ్మని కోరినది. సరేయని నేనామెకు సమర్పించితిని. కాని నావల్లభుని తన యింటికి గొనిరమ్మని నివేదించినది. ఈసంగతి నే భర్తగారికెఱిగించెదను. (ప్రకాశముగ) నాథా!

భైర - దేవీ! విలాసిని వచ్చినదా?

సర్వ - మిమ్ములనె తనయింటికిఁ దీసికొని రమ్మనినది.

భైర - ఆహా! గొప్పప్రమాదము.

సర్వ - అది యేమి?

భైర - దాని నిటుడు మహాఘాతకుడు.

సర్వ - అటులైన నాపాతకిని బరిత్యజింపవలదా?

భైర - నాప్రాణ పరిత్యాగ మైనప్పుడే.

నర్మ - (స్వ) ఆవిలాసిని విటుడు కొట్టిన బెబ్బలింకను వీనికి మానలేదు. కాని కామినీలంపటత్వము వదలకున్నాడు.

ఆ. వె. వెలఁది యింటనుండ ♦ వెలవెలందులకయి

ప్రాకలూడు దుష్ట ♦ పశువులకును

బ్రహ్మ పుష్టు పెట్టి ♦ బాధించుచున్నను

బుద్ధిరాదు దుష్ట ♦ బుద్ధులకును.

(ప్ర) నాథా! మీరు భయ పడవలదు లెందు! నేనుమీకు బాసటయై యుందును.

భైర - అటులైన బోదము పద.

నర్మ - లెందు పోదము.

భైర - నేను లేవలేను. నీ తలవెండ్రుక లూతగా నొసంగుము. పట్టుకొనిలేచెదను.

నర్మ - నాథా! తలవెండ్రుకలిప్పుడే తీసివేసితిని.

భైర - ఏమి! యేమి! నేనుండగనే నీకు శిరోముండనమా!

నర్మ - విలాసిని వేయిమాడల నిచ్చినఁగాని సమ్మతించినదికాదు. ఆధనమునకు బదులుగా నాతలవెండ్రుకలనడిగినది. కావుననిచ్చివేసితిని.

భైర - ఆహా! ఇదియా యుదంతము. సరే ఎట్లో నన్నావిలాసిని యింటికిఁ జేర్చుము. నేనీ కురువులబాధవలన నొక్కయడుగునై వేయలేను.

నర్మ - సరే, యీగంపలోఁ గూర్చుండుఁడు. నేను నెత్తినెత్తుకొని పోయి యామె కప్పగించెదను. (అని గంపలోఁగూర్చుండఁజెట్టి నెత్తి నెత్తుకొని నడచుచు) నాథా! మనము చారి తప్పలేదుకదా!

భైర - లేదు నడువుము, వేవేగనడువుము. ప్రాద్దుపోయినది.

నర్మ -

తే. గీ. కటికి చీకటిలో దారి + గానరాదు

ముండ్లు గల కాన యిది కడ + గండ్లు వడుచు

నెంతనడిచిన విటిదిడ్డి + గంతరాదు

నెత్తి బరువెక్కి నిశ + నాకుమిత్తి శీదే !

(వాలఖిల్యాదిఋషులు చెట్లను వేలాడుచు.)

వాల - తే. గీ. తిండితిప్పలు మాని యీ + తీరు రేయి

పగలు చెట్లను వేలాడి + పక్షులట్లు

తపము చేయుదు మీశ్వరా + ర్థంబు స్రుక్కి

చేరువను మోక్ష మున్నదే + జీవులకును.

రాజభటులు - (సర్పద నడ్డగించి) ఎవ రీయర్థరాత్రి గంప నెత్తుకొని పోవుచున్నారు. అగు మాగుము.

సర్ప - (ఆగి) నాయనలారా! నేనొక మగనాలిని. ఈగంపతో నాభర్త నెత్తికొని పోవుచున్నాను.

రాజ - గంప దింపుము.

సర్ప - (దింపును)

రాజ - (భైరవుని జూచి) వీడు నీభర్తయూ! రోగివలె నున్నాడే!

సర్ప - అగును.

రాజ - తలబోడిదానికి భర్తయేమి! ఇది వితంతుస్వయంవరమూ యేమి!

సర్ప - (స్వ) దైవమా! నేనీవివత్తు నెట్లుగడవగలను. (ప్ర) నాయన లారా! నేనొక దిక్కులేనిపక్షిని. నాయుదంత మేమని చెప్పుకొందును.

ఉ. తల్లియుఁ దండ్రి లేరని ని + తం దిపుడే యిలు వెళ్ళగొట్టు నే
కల్లలనాడియో పరుని + కల్నముదెమ్మని కోరుచుండే నా

వల్లను గానికార్య మిది + వల్లభుడున్ వినఁ దెన్నిచెప్పినన్
వెల్చినఁ గొట్టబోవు తల + వెండ్రుకలమ్మి ధనంబు గూర్చితిన్.

రాజు - ఆధన మేమిచేసినాడు?

నర్మ - సుప్రసిద్ధ సర్తకి యగు విలాసిని భోగార్థము సమర్పింపవలసి
వచ్చినది. ఇప్పు డామెయింటికే పోవుచు మీకంటఁబడినాఁగము. మమ్ము
విడువుడు. మీకు మొక్కుదానను.

రాజు - అమ్మా! నీయుదంతము విన్న మాకడుపు చక్కలై పోవు
చున్నది. నీయట్టి శాంత శమదమాన్యసంతకల్లాణగుణములు గల
యువతీమణు లీలోకమున మిక్కిలి తక్కువగ నున్నారు.

2 రాజు - లే రనవలసినదే!

తే. గీ. వయసునకుఁ బెద్ద రూపంబు + వట్టినున్న
కారునలుపును, బెద్దరో + గంబువాడు
కోపి కులహీనుఁ, డజ్ఞాని + కుచ్చితుండు
భర్త కానోవు నని విధి + వ్రాసె నీకు.

నర్మ - (నర్మ) అయ్యో! యీదండధరులు నాభర్త సేమి సేయుచురో
గదా (అని యేడ్చును).

1 రాజు - తల్లీ! నీవేడ్డవలదు.

2 రాజు - ఆమెకు, ఏడుగౌరవ వ్యర్థమవుచున్నది.

తే. గీ. పెండ్లియాడి మగఁడు వెల + పోఁది పంప
పొంది పల్లవులకుఁ దల + వంది తిరుగు
చుండఁ గులపత్ని కని యేడ్వ + కుండునొక్కొ
వకుపు దొడ్డినోయిన పేద + వాని పగిది.

రాజు - ఆహా! లోకమున నెట్టి దుర్మార్గు లున్నారు!

తే. గీ. వధువు నొద్దఁ గట్నము గొని + పడవుజెలుల
 నుంకములకు సమర్పించు + త్సుద్రవరులు
 గలరు మనదేశమున లజ్జ + గలదె వారి
 బ్రతుకు లభమంబు లల సంత + పనులకంటె.

నర్మ — అయ్యలారా! నానెత్తి నీగంప నెత్తుండు; నేను పోయెదను.

రాజ — ఓరిబడుగా! యిప్పుడైన బుద్ధి తెచ్చుకొని యింటికిపోమ్ము.

భైర — నేను బడుగునా, నీవేమో ఘనుడ ననుకొనుచున్నావు.

తే. గీ. దంష్ట్రముల విప్పి వేదండ + తండకుంభ
 ములను జీల్చు సింహాలతో + రల నగల్చు
 కాలనాథుని ముంగ రే + ఘనులు నిలువఁ
 గలరు వ్రకృతి నడ్డెడు వారు + గలరె ధరణి.

నర్మదా! మధువు తెచ్చు. నేను బడుగునా!

తే. గీ. వల్లనగు వెండ్రుకలముడి + తెల్లవడును
 దేహ మంతయు ముదిరి + నిస్తేజ మగును
 కాలనాథునిహతికి ది + గ్దంతులైన
 తలలు వంచి నమోయన + వలయుంగాడ!

రాజ — ఓహో! వీడు దేవతలకుఁ బంచాంగములు చెప్ప
 వానివలె నున్నాడే (అని నర్మద తలపై గంపనెత్తి వెళ్ళిపోవుదురు.)

నర్మ — (కొంతదూరము పోయి) ఏమాయలికిది?

భైర — ఏదో పాడుదోమ నాచెవి కొఱికివేయుచున్నది. దాని
 తెగులు కుదుర్చుకొని రెండుచేతులతో చూచినాను. ఏదో తాటి
 కాయంత మెత్తని పండు నాదెబ్బ తగిలి విచ్చిపోయినట్లయినది. (పెద్ద
 కలకలము)

సర్వ - ఏమా కలకలము!

భైర - ఈచెట్టంతయుఁ గదలిపోవును పెద్దపెద్ద ముట్టలు తేచుచున్నవి. సర్వదా! ఇది చూచిన నాకేమో చాలు భయమునుపిస్తుంది. వేగముగ క్రిందికి దింపుము.

సర్వ - (దింపుచు) ఆహా! ఏమి యివిపరీతము.

వాలఖిల్యులు - ఓరోరి దురాత్మా! నిశాచరావమా!

తే. గీ. బరులఁ దెగడక తపము చే + యునును నిట్లు

చెట్ల వ్రేలాడు మాచెంప + చెల్లుమనఁగఁ

గొట్టె నెవ్వఁడతఁడు తుద + ముట్టి తేవు

ప్రాద్దుపొడిచిన తోడనే + పొలియుఁగాత.

సర్వ - ఆహా! ఎంతప్రమాద మాపాదించినది.

వాల - మేము వాలఖిల్యులను ఋషులము.

భైర - అయ్యోసర్వదా! ఇంక నాకేదిదిక్కు! ఋషిచంగవుల శాప మమోఘము. అప్రతిహతము. ఇంక నాచావు నిక్కము. ఆహా సర్వదా! నన్ను వదులు కొందువా? నాతప్పులు క్షమించి నాచావు తప్పించు నుపాయ మాలోచించుము. సర్వదా! నీపాదములపైఁ బడెదను. నాకు నీవు తప్ప వేరాధారము లేదు. వేరు శరణ్యములేదు. (అని కంపించుచు),

ఉ. పాపము లెన్నో చేసితిని + పణ్యవధూటుల కంతహరమై

మావును తేవు భోగముల + మధ్యమునం బడి ప్రేమ లూరు గీ

తాపతనంబులన్ హృదయ + తాపము లారగ మున్న మానుచున్

గాపుర మెల్లసౌఖ్యముల + కాపురమున్ బొనరించితిన్ సతీ!

అట్టి నాకెట్టి దిక్కుమాలిన చావు వచ్చినది. సర్వదా! రక్షింపవే సర్వదా! (అని కాళ్ళపై బడుచు) నేను పాపండుడనే. నేను నిరీశ్వరుడనే. కాని నాచెవి నీశాసము వినఁబడినతోడనే నాయొడలు కంపించుచున్నది.

సర్ప - నాథా! మీ కేమియు భయము లేదు. యీ నాలభిల్లాడ లిచ్చిన శాపముచే సూర్యుడు దయించినగదా మీకు చావు వచ్చును!

శా. మార్తాండుండుదయింపబోవడు వియ + న్నాగ్గంబునం దొంటిమై వర్తింపక సమకట్టలేడలిగి యా + బ్రహ్మాది దిక్పాలకుల్ శర్మత్వంబు వహించి వచ్చినను + సాగంబోవ దేనాడు నా భర్తన్ జంపని పద్ధతిన్ రవి సభో + భాగంబుపై రాదగున్.

భైర - సర్పదా! నీమాట విని సూర్యుడు దుదయింపకుండునా; అయ్యో! నాకింక నెక్కడియాస!

సర్ప - నాథా! భయము వలదు. సూర్యుడు దుదయింపడు. మీ ప్రాణముల కేమియు హాని రానేరదు.

భైర - నేను మహాపాశకుడను. దుర్జనుడను. అనివేకిని. పరకామిని లంఘింపడనై నీయట్టి సాధిని సుగుణవతిని లావణ్యసీమను పలుబాములఁ బెట్టి తుద కావిలాసిని యను తొత్తునకై నీతలకట్లు నమ్మించితిని. నాయుట్టి ద్రోహి యీ మహామహీతలమునఁ బుట్టఁబోవడు, లేడు, నాకింక పుట్టుగతులు లేవు. దేవీ సర్పదా! నాకేమి గత్వంతరము. అయ్యో నాయెడలు కంపించుచున్నది. నా ప్రాణము లిప్పుడే లేచిపోవుచున్నవి. (తెరలో కలకలము) అదిగో! సూర్యుడు దుదయించుచున్నాడు. పక్షులు రుతములు చేయుచున్నవి. అదిగో! ఉపన్సు! నా ప్రాణము లుష్ణన చీల్చివేయనున్న రాక్షసి, అయ్యో! నాగుండెలు నీరై పోవుచున్నవి. సర్పదా! యింకను జూచెదవేమి (అని క్రొగిలించును).

సర్ప - నాథా! మీ కేమియు భయములేదు.

[త్రిమూర్తులు, దేవతలు ఆకాశమునుండి దిగివత్తురు]

భైర - సర్పదా! ఈదయ్యము లెవరే.

సర్ప - మహామహల్లైస ముక్కిటి దేవతలు.

భైర - పీరి నీవేమెఱుఁగుదువు?

సర్మ - మన్నోకనాడు ఘోరతప మాచరించి నేనీ త్రిమూర్తులను ఈముక్కోటి దేవతలను దర్శించి వచ్చితిని.

భైర - దేవలోకమునకుఁ బోయినవారు తిరిగి మానవలోకమునకు రారఁట గదా.

సర్మ - అగును; నేను రావలెనని వెళ్ళలేదు. వారే స్త్రీల కందు చోటు లేదని నెట్ట వేసినారు.

భైర - అటులైన నిష్పాదు పీరిచ్చటి కేలవచ్చినారు?

సర్మ - వారు సర్వసమర్థులు.

భైర - అయిన,-

సర్మ - కర్మసాక్షి యగు సూర్యభగవానుఁ డుదయింప లేదని చెప్పటకు వచ్చినారు.

భైర - నిజముగా!

సర్మ - అగును.

భైర - శహబాష్ సర్మదా! శహబాష్. నీశక్తి నెవరు వర్ణింపఁ గలరు? నీవు మహావతివ్రతపు. నీమూలముననే నాకిన్ని గారములు జరిగినవి. దేవీ సర్మదా!

తే.గీ. అడుగుమోపినఁ గనుగందు + ననుచు మాట

లాడుచోటను రతనంబు + లూడుననుచు

గంటికిని రెప్పవలె నాత్మ + కాంతునకును

సేవచేసిన కులకాంత + పీపుగావె!

దేవీ! నేనెన్నిజన్మము లెత్తినను నీయుణము దీర్చుకోలేను. నన్నీ విపత్తునుండి కాపాడుము.

దీక్షు - లోకమున కెంత విపత్తు సంభవించినది.

చం. బోధితి యోగశైల్యంః † లోర్వీచెలింగేడు కర్మసాక్షి నేఁ
జకట సభంబుపై వెడలఁ † డాదెం జగంబు లయంబు నొందఁగా
వికవికలాడుచున్నది † ప్ర † భిన్నమలయ్యెను కర్మ లెల్ల నీ
ప్రకృతివివర్తనంపరలఁ † బాయుట యెట్టులా తోచదయ్యెడిన్.

విష్ణు - ఆన మానుమని నర్మదనే కోరవలయును.

బ్రహ్మ - అగును.

రుద్రు - నర్మదా! (అని సమీపించుదురు).

సర్ప - త్రిమూర్తులారా! మీకు నమస్కారము.

త్రిమూర్తులు - కల్యాణివి కమ్ము.

రుద్రు - నర్మదా! నీవు త్రిలోకపూజిత వగు మహాపతివ్రతవు. నీ
మీస ననుసరించి కర్మసాక్షియగు సూర్యుఁ డుదయింపలేదు. జగజ్జీవ
లోక మంతయు లయమైపోవుచున్నది. ఇది మహాఘోరము. కావున
నీయాన సుపసంహరింపుము.

సర్ప - దేవకలారా! మీయాజ్ఞ శిరసావహించెదఁ గాని, దాన
సోపతీ కారాటము రాకుండ మీరు కాసాడుదుమని నమయము
జేయుఁడు.

బ్రహ్మ - అది యసంభవము.

విష్ణు - ఈవిషమస్థితి గడచుట యెట్లు? అది మునిశాపము; ఇది
పతివ్రతా మాహాత్మ్యము !

తే. గీ. అస్త్రములు రెండు కలిసి పో † రాడనేని

రెంటి నొకసారి యుపసంహ † రింపరాదు

క త్రివలె వర వాడియై † గ్రాలుచున్న

దేనిలో నేది యిమిడి శాం † తింపఁ గలదు.

నారదుఁడు - (ప్రవేశించి) దేవదేవులారా! కర్మ సాక్షియగు లోక

జాంధవుని యదృశ్యో వలన పదునాలుగు భువనములును, అనంతకోటి జీవరాశులును తల్లడిల్లి పోవుచున్నవి. దేవతలు నిర్విణ్ణులై పోయినారు. లోకము లన్నియు చల్లారిపోయినవి. ఇంకను మీరూరకుంశితిరేల?

రుద్రు. - నారదా! ఇండు కేమి కర్తవ్యము?

నార - మీరిట్లు మీనమేషములు లెక్కించుచుండిన కార్యములేదు.

చం. కల దొకసాధ్వి యత్రముని + కాంత సముజ్జ్వల కాంతిపూత నిర్మలమతి, సాధుశీల, గుణ + రాశి తపస్విని పుణ్యసీమ కోమలి, యననూయ, నూనృత స + మంజుసభాషిణి వేడేనేని యీ విలయము వాయు భానుఁ డుడు + వీధివెలుంగును గర్భసాక్షియై.

విష్ణు - నారదా! గంగావిషయమునఁగూడ నీవిట్లే ఖడ్గవాదము చేసితివి.

నార - అగును. మీయెవ్వరివలనఁగూడఁ గాని యామి శాపవిమోచన మాయననూయ ఆలోకన మాత్రమునఁ గావించిన దింతకన్న నేమి గావలయును? మీమాటలు మీరే యుపసంహరించుకొనవలసి వచ్చునని నే నానాఁ డనలేదా?

బ్రహ్మ - అగును.

రుద్రు - సరే! ఆ యననూయాదేవినే ప్రార్థింతము రండు.

ఉ. ఓ యననూయ! సాధ్వి విమ + లోజ్వల చారుకళాకలాప తేజోయుత సచ్చరిత్ర గుణ + శోభిత సర్వదశాపనంహతిన్ ఆ యినుఁ డంతరించెను న + జాండము చీకటివారై గర్భముల్ పోయెను జీవజాలములు + పోయెను దేవి సముద్ధరింపవే.

(అత్ర ఆననూయలు ప్రవేశింతురు)

దేవదేవులారా! సమస్కారములు.

త్రిమూర్తులు - శుభం శుభతః.

విష్ణు -

ఉ. ఓయననూయసాధ్వీ విమ + బోజ్వల చారుకళాకలాప తే
జోయుత సచ్చక్ర గుణ + శోభిత సర్మవశాపసంహతిన్
ఆయినఁ డంతరించెను న + బాండము చీకటివారె గర్మముల్
పోయెను జీవజాలములు + పోయెను దేవి సముద్ధరింపజే.

అననూయ - మహనీయులైన మీవలనఁ గాని కార్యము నాచ
రింప నేనెంతదానను?

అత్రి - ఈసర్మద యెంత ధన్యురాలు !

తే. గీ. దేవలోకంబు తపసుజేఁ + బోవకున్న
దేవతలనెల్ల సాధ్వీ యై + దింపె నేల
కీపతివ్రత సర్మద + కెవ్వరీడు
భానుడుదయింపఁడే దేవి + యానవలన.

రుద్రు - అననూయా! నీవు తడవు నేయవలదు.

బ్రహ్మ - ఈసర్మదశాప ముపసంహరించుట కీవే సమర్థురాలవు.

అన - మీయాదేశము శిరసావహించుచున్నాను. సర్మదా!

సర్మ - అననూయా! సమస్కారము.

అన - కల్యాణివి కమ్ము, సర్మదా! యీ లోకేశ్వరులైన దేవత
లందరు నీయాన నుపసంహరింప ప్రార్థించుచున్నారు.

సర్మ - అగును.

తే. గీ. విబుధు లిటువచ్చి వేడిన + వేడవచ్చు
భువనములు యెడిపోయినఁ + బోవవచ్చు
జనులు చీకటిఁ జచ్చినఁ + జావవచ్చు
గాని నాపతి ప్రాణంబు + పోవరాదు.

అన - పోదరీ! సర్మదా! నీ పతిప్రాణము కాపాడుటకు నే నశక్తి

హస్త మిడుచున్నాను, నీవు నీయాన నుపసంహరించుము.

సర్మ - సరే, అట్లే నేయుదును.

(చేతులు మోడ్చి,)

తే. గీ. జగములకు కర్మముల కెల్ల ♦ సాక్షి వీవు

తమ్ములకు, లోకములకు, బాం ♦ ధవుడ వీవు

అట్టి నినుఁ దిట్టి పాపంబు ♦ గట్టుకొంటి

నినుడ! నా మొఱ విని యుడ ♦ యింపవయ్య.

(సూర్యుఁ డుదయించును. దేవతలు అర్ఘ్యము లిచ్చెదరు.)

ఉ. ఓ సరసీరుహప్త! యన ♦ లోజ్వలతేజ జగత్రయైక మి

త్రా సురలోకపైత్ర భవ ♦ దాగమనంబున జీవకోటి సం

త్రాసయి వాసెఁ గర్మ సము ♦ దాయముదక్కె నిశాపిశాచ ము

ద్యాసము నొందె రాక్షస ని ♦ వాసము డిందె నమో విభాకరా.

భైర - హా! దేవీ,

తే. గీ. ప్రాణములు పోవుచున్న వ ♦ య్యయ్యె యింక,

నేమి నేయుదు నెవ్వరి ♦ నేదలంతు;

సర్మదా! యొంటి నుందువే ♦ నన్ను వీడి,

మొండి నా జన్మ మూఱ్ఱాళ్ళ ♦ ముచ్చటయ్యె.

(అని ప్రాణములు విడుచును)

సర్మ - హా! నాథా నాథా!

సీ. నిను బాసి యెఱుంగను ♦ నీతోడిదే లోక

మని మనంబున నెంచు ♦ కొనుచునుంటి,

నీయాన దాటక ♦ నీపాదసేవయే,

మోక్షదాయకమని, ♦ మొక్కుచుంటి,

పతివై న గురువైనఁ ♦ బరమేశ్వరుండైన,
నీవె యంచును మది ♦ నెంచుచుంటి,

నాపెన్ని ధానంబు ♦ నాపుణ్యఫలము నా
యాత్మతేజంబని ♦ యలరుచుంటి,

లే. గీ. అట్టి నిను జంపుకొంటి నా ♦ యంత నేనె
పాపముల బండికిని గూడు ♦ వైచుకొంటి
హతవిధి! నాకు వైధవ్య ♦ మబ్బరజేసి
త్వప్తినొందితె యిటుల నే ♦ నేడ్చుచుండ.

అన - తల్లీ నర్మదా! యేల వగచెద వమ్మా! ఊరడిల్లుము. !
ప్రాణేశ్వరున కేమియు హానిలేదు.

నర్మ - సోదరీ! యింకను హాని లేదనుచుంటివా! అయ్యో! సూర్యుడు
డుదయించుటతోడనే నాభర్త యనువు లంతరించిపోయినవి. ఆ బ్రాహ్మణ
మునిశాప మమోఘము. ఇంక నాకెక్కడి శాంతి, యెక్కడి యూరట!
హా! హతవిధి! (అని మూర్ఛిల్లును)

అన - నర్మదా! వగవలదు.

రుద్ర - ఆహా! యీ యననూయ మహాత్మ్య మద్వితీయము.
అనుపమానము.

విష్ణు - దేవతలవలనఁగూడ సాధ్యముకాని కార్యము మీ యన
నూయ తృణప్రాయముగఁ జేసివేయుచున్నది. మహాపతివ్రతలకుఁ గాని
కార్య మేమున్నది.

బ్రహ్మ - అగును.

రుద్ర - నేఁ డీమెచేసిన మహాఘోషకారమునకు మన మచ్చేరు వంద
వలయునుగదా!

నార - మన మీమె నేమని కొనియాడఁగలము. (అని అందఱు
కలసి,)

ఉ. ఓయససూయ నీదు మహి ♦ మోజ్జుల తేజము, కీర్తిదిక్కులన్
 మోయుచునున్నదోసతి త్రి ♦ మూర్తులుసైతము నిచ్చుఁజోల లే
 కీయెడ మీన మేషముల ♦ నెంచుచు నుండిరి వత్సత్రివ్రతా
 ప్రాయశ్చిత్తమైన శక్తినిఁ బ్ర ♦ పంచము చాటఁగఁ జేసి తంగనా!

(అని పూలు గురియుదురు)

అన - దేవతలారా! యిదియంతయు మీయాశీర్వాద ప్రభావము.

దేవ - నీసాజన్యత ప్రశంసనీయుము. నీకేదీకావలయునో కోరుము.
 మేము వరమిచ్చెదము.

అన - మహాభాగ్యము.

తే. గీ. బడుగు ముక్కాలి ముసలివాఁ ♦ డడుగు మోప

లేసి రోగి, మానర్హుడ ♦ ప్రాణవిభుఁడు

ప్రాణములు వాసె సూర్యుని ♦ రాకవలనఁ

గాన బ్రతికించి పుణ్యంబు ♦ గట్టుకొనుఁడు.

దేవ - రుజాగ్రన్తమై చివికిన జీర్ణశరీరముతో మరణించిన యీ
 యర్హుడా వల్లభుఁడు సువర్ణశరీరుఁడై బ్రతికి లేచునుగాక!

ఆకాశవాణి - “తథాన్తు”

తైరవుఁడు - “లేచును”

[తైరపడును]

రంగము - ఏటియొడ్డు.

(అత్రి అనసూయలు ప్రవేశించి యుందురు)

అత్రి - దేవీ! యీనర్మద యేతైపోయినదేమి!

అన - సూర్యోదయానంతరము భైరవుడు సజీవుడైన తోడనే తనకు నదీహవము ప్రసాదింపు మని నర్మక కోరినది.

అత్రి - నీవు చేసివేసినావు, ఆహా! యీమె నాభైరవ హతకుడెన్ని బాధలు పెట్టినాడు.

అన - సాధ్యమై యోర్చుకొన్నది. కావుననే,

ఆ. గీ. తపముఁ జేసి దేవ + తల గెల్వలేకున్న

వరవతివ్రత యయి + సురల నెల్ల

నేల దింపె; రవిని + గాలాడనీయలే

దమ్మతపేటి నర్మ + దావధూటి.

అత్రి - ఈమె ధన్యురాలు.

తే. గీ. దుష్టుఁ డగు భర్త కోపాగ్ని + దూలి మిమత

కైవడిని మాడి మాడి దుః + ఖములచేతఁ

జివికి చివికి విశ్లేర్ణమై + జీవములను

బాయు సతులెల్ల నేఱులై + పారుచుండు.

ఆరూపమునైన, గొంత యుపశాంతి గలుగునని -

తే. గీ. జన్మము తరింప నీ ప్రపం + చకమునందు

స్వర్గమునుమించు పుణ్యస్ర + వంతి వగుచు

నందఱినా పూతులుగఁజేయు + దిద్ధచరిత

నర్మదా! నీవు మిగుల ధ + న్యపుగదమ్మ.

రంగ - (ప్రవేశించి)

కే.గీ. అమరు లొనరింపలేని కా ధి ర్యములు మనుజు
వనితలు మహాపతివ్రతా ధి శ్యమున జేయఁ
గలుగుచున్నారు నాకట్టి ధి గతి లభింప
కార్తనై పాపదేవత ధి కగ్గమెతి.

అనసూయా వరప్రభావమున నర్జున సదీరూపమున మారిపోయినది.
నారదుని యాదేశానుసారము నేనును ఆ యనసూయనే యాశ్రయించె
దను. ఆమెజాడ యీ సమీపముననున్న వారి నడిగెదను. (అత్రి యన
సూయలను సమీపించి) ఆర్యులారా!

చం. అడుగుట తప్పుగాని యెడ ధి నదృశ్యమయ్యెడు మీర లెవ్వరో
నుడువుండు మ్రొక్కుదానను మ ధి నో హరహాపము మాటుజేసిన
ట్టడవిఁ బురాణదంపతుల ధి యట్టులఁ దోచెద రార్యులారా! నా
యెడ దయయున్న, సాధ్వి పర ధి మేశ్వరి యాయనసూయఁజూపరే.

అత్రి - ఆహా! ఈమె గంగాదేవి, మనపై కరుణచే మరల ప్రసన్న
యైనది.

అన - అమ్మా! గంగా! నీవు మమ్మెఱుంగవా, నీవు మమ్ముద్ధరిం
చిన దానవే గదా!

గంగ - అగును. మీ కులగోత్ర నామముల నేనెఱుంగక పుచ్చుఁ
జేసితిని, పొరపాటున్న మన్నింపుడు.

అత్రి - మహాసీయవైన నీకుఁ బొరపాటుమిటి!

అన - సర్వజ్ఞును సర్వశక్తి స్వరూపును సర్వాంశ్యామిని వైన
నీకుఁ దెలియని దేముండును.

గంగ - ఆ మహాసాధ్వి ఆ యనసూయను సందర్శించి నాపాప పరి
త్యాగము గావించుకొనుటకుఁ గోరుచున్నాను. మీ రెఱింగితిరేని
చా కగపరచి పుణ్యము గట్టుకొనుడు.

నీ. ఏ సాధ్య తననిజ † వాసంబు నతిసేవ
 చే నమరావతి † జేసెనొక్కొ
 యే పుణ్యసతి తన † మాపంబు తిరూపు
 లోఁ జూచి యానంద † లోలయగునొ
 యే సాధుశీల వి † ద్వాసముల్లాసయై
 యధ్యాత్మ తత్వంబు † నందె నొక్కొ
 యే సతీమణిమాళి † యిద్దసద్గుణముల
 కాణాచియై ప్రేమ † గలపెనొక్కొ

ఆ. వె. ఏమనోహరాంగి † యీరేడుజగములఁ
 దపముచేత వన్నెఁ † దాల్చెనొక్కొ
 అట్టి యత్రిజాయ † అనసూయ అనసూయ
 గొలువఁ గలుపచయము † తొలఁగుఁగాదె!

అత్రి — ఈమెయే అనసూయ.

గంగ — ఆహా! నేనెంత ధన్యురాలను. అత్రి అనసూయల నొక్క
 ప్రదేశమునఁ జూడగంటిని. తల్లీ! అనసూయా! నమస్కారము.

అన — పాట.

భవభయ వికారసంహరిణి నుతగీర్వాణీ, భజతే భాగీరిధీ ||భవ||
 శీవుని శిరోపరి చూడాతలమున, నిరంతరము బస
 మురాంతకుని పద కమలము జన్మవసుంధర సీతో
 సజలవాసిని నిరతభాసిని ||భవ||

గంగ — పాట

నిను గనుఁగొంటిని నాపాపంబుల
 శమించినివి శుభ విముక్తికొంగీ!
 పతిపగు నీవనసూయవు గావా

కలుషనాశినీ కళావాసిని

భవభయవికార సంహారిణి సుతగీర్వాణీ,

భజతే సాధ్వీమణి ॥ భవ ॥

అన - అమ్మా! భాగీరథీ! నీముణము మేమెట్లు తీర్పుకొనఁగలము? నీవు నాభక్తయు శ్రవణ విశ్రవణమున కోర్కలేక మిక్కిలి దాహపూరితుల సీత్యకై గాఢమత నిద్రలేతటంబు లన్నియు వెదకి తుద కుదకకణంబులు గానక ప్రాయోపవిష్టులమై పరమదార్భాగ్యమైన మరణమునకుఁ బాల్పడనుండ నీవు నీనిర్వాణ కరుణాకటాక్షమున మాకుఁ బ్రసన్నవై కాపాడితివి. మాజనపదంబు లన్నియు రక్షింపఁబడినవి. తల్లీ! నీవు మాకెల్లరకు జీవనదాత్రివి. నీముణము మేమెట్లు చెల్లింపఁగలమో చెప్పుము.

గంగ - దేవీ! అనసూయా నాయుదంత మాలకించి నాపాపవిమోచనము గావింపుము.

తే. గీ. శంతను సమాగమమున సుత + సప్తకంబు

సల కృతాంతాశ్రయంబున + కంపిసట్టి

పాప మీరూపమున నన్ను + రూపదంచు.

పాప - హుం.

గంగ - హా హాతోస్మి. “వెంటఁబాయదు క్రీనీడ + విధముదోప” సోదరీ! అనసూయా! లజ్జావనతపదసన్నేన నాదుశ్చరితమేమని చెప్పనోవుదును. (పైపద్యమును చదివి) ఈపాపోపశమనార్థము త్రిలోకంబులు తిరిగి త్రిమూర్తులవేడి త్రిపథగామినినై తుదకు గతిగానక హతాశనై వేగి నాకదోపదేశమున నీదర్శనార్థ మేతెంచితిని. తల్లీ! నాపాప ముపశమింపఁజేయుము. (అనికాళ్లపైఁ బడును).

అన - (లేచి) అమ్మా! నీవు మాప్రాణదాతవు. కాక, అపోహపిణిమైన లోకమాతవు. నీకు పాపకళంక మెట్లు సోఁగఁగలదు. అది కేవల

భానము. ఓపాడు పాపదేవతా! నీవు తొలగిపొమ్ము. (అని మంత్రోఽఽ కము జల్లును. పెద్దమంట లేచి దేవత కాలిపోవును.)

గంగ - నేనెంతధన్యురాలను. రక్షాక్షియు రక్తస్వరూపిణీయు రక్తావ లేపనావిలవికారయు నగు నాపాపదేవతతొలగినది. అనసూయా! నీపాతి వ్రత్యమాహాత్మ్యము త్రిలోకపూజ్యము. అనన్యసామాన్యము. అను పమానము.

తే. గీ. మూడుమూర్తులు ముల్లోక ధ ములకు విభులు

దీర్ఘలేనట్టి కార్యంబుఁ ధ దీర్చినావు

వీరపతివ్రతలకు సాధ్య ధ పడనిదేది

అంబ! జోహారు సీరాజ ధ నంబులివిగొ.

గంగ చెలికత్తె లెల్లరును ఆకసమునుండి దిగివచ్చి పై పద్యము చదివి (హారతి పట్టుదురు)

గంగ - (పాట)

ప్రేమకుసుమాంజలిని గొమ్మిదె హారతి

పాపముక్తనయి ధన్యురాలనయి మొక్కుదాన నా ||చే||

గంగ - సోదరీ, అనసూయా! ముం దెట్టి దోషదేవతలును సోక కుండ నా కేదేని తాయెత్తు నొసంగవచ్చు.

అన - అమ్మా! గంగా! నీవు నకలదోష పరిహారిణివి. నకలపాప సంహారిణివి, నకల తాపోపశాంతి సాధనమవు. నీకు నే నేమిచ్చిన నీమణిము దీర్చగలను. అయినను నీవడిగితివి గావున,

తే. గీ. పొలఁతుల నుదుటఁ గస్తూరి ధ బొట్టు దృష్టి

దోషములఁ బొవుగతి జల ధ దోషములను

నిండుగ ఫలంబు బొవుచు ధ నుండు సతము

ఇదియె తాయెత్తు మెడ ధరి ధ యింపవచ్చు!

(అని యిచ్చును)

గంగ - మహాప్రసాదము. (అని తీసికొనును)

పాపదేవత - హా! అనసూయా! ఎంతపనిజేసితివి.

మ. చిరకాలంబును గంగవెంటఁబడి మా ధిత్తంబు రంజిల్లుదు
ష్కర దుర్వార దురాగతంబయిన దో ధవజ్వాలలోముంచి రూ
పరఁగావించితి మట్టి మా కడుగునం ధ్రాప్తిచె నాయిండుగఱ
లరితోడయ్యె నికేది దారి యనసూ ధయా శాపబాణాగ్నికేన్.

అన - ఓదేవతా! నీవు వగవఁ బనిలేదు. ఈ గంగా వుష్కర
ప్రవేశమున నిన్ను ముక్కోటిదేవతలు ముప్పదిమూడుకోట్ల భారతీ
యులు నరసురాసుర యక్ష కిన్నరాదులతోఁగూడ నీనామస్మరణము
నేయఁగలరు. లెమ్ము! పొమ్ము.

దేవకన్యలు - గంగా! నీవు లేచి దేవలోకము పాడువడి యున్నది.

గంగ - ఈ యనసూయా దయాదృష్టిని తిరిగి మిమ్ము నేను కలిసి
కొను భాగ్యము సంఘటించినది.

తే. గీ. మూడుమూర్తుల యిల్లాండు ధ మూడులోక

ములకు తల్లులౌవారికి ధ నలవిగాని

పాపనంహర మొకతృణ ధ ప్రాయమట్లు

జేసె ననసూయ సామాన్య ధ స్త్రీయై తలఁప.

దేవకన్యలు - కాదు. ఈమె మహాపతివ్రతా తిలకము. ఈమెకును
తక్కిన సతీలోకమునకును చాల తారతమ్యము గలదు.

తే. గీ. శాంబరీభిల్లు పాశుప ధ తంబు వాడి,

కానఁ బసులకాపరి ములు ధ గట్టవాడి

లోనభేదంబె పడఁతుల ధ లోనఁగలదు

రాయి రత్నంబు నొకటన ధ రాదుగాదె!

గంగ - అమ్మా! అసనూయా! నీయిష్టార్థములన్నియు ఫలించును గాక. నీకెవరివల్లను నాపాతము సంఘటిల్లదు. నీపఖిలజగంబులకుఁ దల్లివి కాఁగలవు. మీ యాశ్రమనమీపమున నేనెల్లకాలము జలస్వరూపనై నేవించెదను. (అని ముద్దిడును. దేవతలు పూలు వర్షింతురు.)

అందఱును - మహనీయులగు నోదంపతులారా! నమస్కారము.
(అని విమానమునెక్కి వెళ్ళిపోవుదురు.)

అత్రి - దేవీ! జలావగాహమున నీవనప్రకృతి యెంత విచిత్రముగా మాటిపోయినదో చూచితివా ?

అన - ఒక్కవనమేమి, జగత్ప్రకృతియే మారిపోయినది.

అత్రి - అగును.

చం. జగమును మాడ్చి వేయఁగలఁ చండమయాఖిగు లెల్ల జల్లనై నెగడెను; సాంధ్యరాగములు + వింగినిఁబర్చె దినాంత వేళలన్ దగిల విలాససూచన ల + సంతము దోఁచెను, మేఘపంక్తులన్ గగనముఁగ్రమ్మె నెమ్మియది + గాంచుచు నాడెనుఁ జూడుముగఁగా!

[తెరపడును]

పంచమాంకము

రంగము - అత్యాశ్రమము

(అత్రి అననూయలు ప్రవేశించియుండును. అత్రి తపము చేయుచుండును; అననూయ రాటము వదలుచుండును.)

అన - ఆహా

తే.గీ. పెద్దకాలంబు తపము న్నా + వించుచున్నఁ
గర్మబలధాలు తెగెడుమా + ర్గంబె తోచ
దలత్రిమూర్తులు వచ్చి ప్ర + త్యక్షమైనఁ
దలఁపు విడిపోయి సద్గతి + కలుగు నేమె.

(త్రిమూర్తులు బ్రాహ్మణవేషములతో బ్రవేశించుదురు)
బ్రహ్మ - ఇదే మహర్షి అత్యాశ్రమప్రాంతకాంతారము.
విష్ణు - ఆహా! యెంత సాగసై విరాజిల్లుచున్నది.

ఉ. పాతెడునేళ్ళు పచ్చికలఁ + బండిన లేళ్ళను చెల్లునుండి సాం
పారెడుపండ్లు పూపొదలఁ + బక్షులగుండ్లు వెలార్చువిశ్వసం
సారము నైంద్రజాలికుఁడు + చక్కఁగ నొక్కఁడ జూపురీతినొ
చ్చారెడు నీవనంబు కడు + బావనులకా బొసరించు నెల్లరన్.
రుద్రు - అగునగును.

ఉ. అత్రి విశాలతత్వవిమఁ + డైనను నీయననూయ వానికిన్
క్షేత్రముగా లభించుట ప + సిండికిఁ దావిలభించినట్లు లో
కత్రయపూర్ణకీర్తియు వి + కాసము గల్గె రసంబుకాంతితో
మైత్రిఘటించె నిచ్చట ప + మస్తకభాకలితప్రకాండమై.
బ్రహ్మ - మనబ్రాహ్మణవేషములు సమర్థనీయుములే గదా?

రుద్రు - సహజువైదికుండవై స నీకాయుబ్బందిలేదు.

బ్రహ్మ - నీకుమాత్ర మేమిలోటున్నది?

ఉ. అక్షరమూర్తి మన్మథుని ♦ నాహుతిజేసినభూతిరాశి రు
ద్రాక్షలు వేసి వాసిచెడ ♦ చండకమండలధారివై తపో
దీక్షను వల్ల కాడులను ♦ ద్రిమ్మరు నీవు స్వభావసిద్ధుడౌ
భిక్షుండవే వినూత్నమగు ♦ వేషముగాదిది నీకు శంకరా!
విష్ణు - అగునగును.

రుద్రు - కేశవా! నీవును, ఒకప్పుడు బ్రాహ్మణుడవే!

తే.గీ. అదితిశశ్యపులకు ద్విజాఁ ♦ డై జనించి
బిక్షుమడుగఁగఁబోయిన ♦ విధమునీకు
జ్ఞప్తియందుండవచ్చునా ♦ నాఁటియాపు
వాసనావేశితంబయి ♦ వచ్చెనివుడు.

బ్రహ్మ - అదిగో! మననారదుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

నార - (ప్రవేశించి) త్రిమూర్తులగు మీకు నమస్కారములు.

త్రి - నీకు శుభమగునుగాక!

నార - ధన్యోస్మి.

తే. గీ. వాయువువిధానఁ గలదు మీ ♦ వాసముఖల
దిశల రవివలెఁ గలదు మీ ♦ తేజమవని
అన్ని మీయందె కలవు మీ ♦ రన్నిటఁ గల
రసఘటార సమోస్తు మ ♦ హత్మలార!

విష్ణు - నారదా! నీరాక మాకు మిగుల శుభావహము.

నార - దేవతలారా! మీరెచ్చటి కేగుచున్నారు?

రుద్రు - అసనూయా పరీక్షార్థము.

నార - పాప ముపశమించునుగాక.

బ్రహ్మ - ఏమి యట్లనుచున్నావు?

నార - మహాపతివ్రతలఁ బరీక్షించుటయన్న మహాదోష దూషిత
మగు అకార్యముకాదా!

విష్ణు - కాదు.

నార - లట్లనుట గొప్పసాహసము.

రుద్రు - అదే యిప్పు డూహించుచున్నది.

౪. వె. బకతై రపిసి యడ్డై, ♦ నొక్కతై దిపిజగం

గావధూటి శాప ♦ గతిని మాన్పె,

నింక దేవలోక ♦ మీ మర్త్యకాంతల

కాళ్ళధూరిచేతఁ ♦ గ్రాలవలసె.

చం. గగనముఁ జీల్పవచ్చుఁ జను ♦ గంగను బొయలునేయవచ్చు నా
లుగు పదిలోకముల్ క్షణము ♦ లోపల గెల్వగవచ్చు వార్ధిలో
నగములఁ దేల్పవచ్చుఁ గుల ♦ నాగము లెత్తగవచ్చుఁగాని యా
నుగుణ పతివ్రతామణుల ♦ జోలికిఁ బోవఁగ రాదు భ్రాంతులై.
విష్ణు - నారదా! మా కసాధ్యము లున్నవా.

మ. మునులంచున్, మహానీయమూర్తులని మాఁమ్రమాలన్ బ్రగల్భంబులా
డిన రంభాదుల నంపి వారల నొగిన్ ♦ డిందింపమో యట్లె యీ
వనితన్ సాధ్వీఁ బరీక్షచేయుటకుఁ బో ♦ వంశెల్లదే మాకు వ
హ్నిని బంగారమొ ముచ్చియో కరణికా♦దే చూతురత్యంతమున్.

నార - స్త్రీలవిషయము. వారిని పరీక్షించుటనునదియే ప్రమా
దము, పతివ్రతలగు సాధ్వీమణులుండిరన్న వారిని మన మెంతయుఁ
గొనియాడవలయును. పోయి సంవిధానము నేయవలెను.

రుద్రు - అనఁగా?

నార - ఎఱిగియుండి నన్నడుగుదురేల?

తే. గీ. అతిపయోర్దు బ్రహ్మాదుల † కలవిగాని
 పను లొసర్చిన బూజింప † వలయుంగాదె
 మింటిపైఁ బూలు పూచిన † మింటిపాఠి
 యాకుఁ దొడిగిన నివ్వెర † గందవలదె.

విష్ణు — కావుననే సర్వక్షింప నూహించుచుంటిమి.

నార — వల దది ప్రమాదము. మఱితిహా. సర్వద నూర్పు
 నుదయింపకుండ నరికట్టినిది. అప్పుడు మీరేమైన జేయఁగలిగితరా!

తే. గీ. నిగురుగల నిష్ఠుపై నీఁగ † తెగురఁగలనె
 భానుబింబంబుపైఁ జెడ † పట్టఁగలదె
 అట్లు లాసార్థి యసనూయ † నంట నెవరి
 తరము మృత్పాత్ర మేరువు † దాకినట్లు.

బ్రహ్మ — నారదా! నీవు మర్యాద సత్క్రమించి మాటాడ
 చున్నావు. చూడుము నిన్నొక తృటిలో మాడ్చివేయుదుము.

నార — అగును. నన్ను మాడ్చి వేయుట నులభమేగాని అస
 నూయా విషయ ముట్టిదిగాదు. గంగాశాపవిమోచన సందర్భమునను,
 సర్వద ప్రాణేశ్వరుని సందర్భమునను ససనూయ మహత్వ మెఱిగి
 యుండి పొరపడ సగునా?

తే. గీ. సకసుటింటి నూర్పుని దూర్పు † సడస వైపు
 త్రిప్పనచ్చునుగాని యే † త్రిప్పులు పడి
 అత్రిమునిజాయ ససనూయ † నంటలేరు
 కడకు భగ్నశులై పోవఁ † గలను మీరు.

రుద్రు — ఈకడ మున్నొకప్పు డిట్లే మాతో వాదించినాడు.

బ్రహ్మ — ఈకడ డొక పాపందవాదిమూర్ఖుడు.

విష్ణు -- మధ్యక్షుడైనను కలహభోజనుడైన నారదుని యహితా
లాసములు తుంకివ్యములు గావు.

నార - (స్వ) ఇది యేకో ప్రచూదమునకే వచ్చినది. (ప్ర) దేవ
దేవులారా! రానుడువులు మీకు కలువైనను నేనింకవలకు వీరిడినై
భయంబు దక్కి వచ్చిచింతందుకు మన్నింపుడు. శాసి,

శా. సీతన్ బట్టిన రావణుండు, శచి రా + జనాక్షి పెంచింది

గ్నితుండై సహుషుండు; దేవి దమయం + తన్ గోరి బోయం డప

ఖ్యాతిన్ భీతిని మ్రందినట్టు లనసూ + యన్ డాసి మిరీవయిన్

వీతజ్ఞానులు కాదలంపకుడి నా + విజ్ఞప్తి నాలింపుడి.

(అని నిష్క్రమించును.)

అత్రి - (తపస్సునుండి లేచి) దేవీ! అక్కడ నెవ్వరో అతిథులు
వచ్చి వేచియున్నట్టు లున్నది. మనము పోయి సంపదానము చేసి
తీసికొనివచ్చెదము రమ్ము

అన - మహాభాగ్యము. తమ తపస్సు ఫలించి ప్రత్యక్షమైన త్రిమూ
ర్తులవలె నున్న వారి నవశ్యము మనము సన్మానింపవలయును.

(అని వెళ్లుదురు)

త్రిమూ - అత్రి, అనసూయ యీవలకికే వచ్చుచున్నారు.

అత్రి - మహాసీయలగు భూదేవతలారా! సమస్కారము. నేడు
మాకు టీరమున నిలిచి మాయొసంగు నాతిధ్యమును స్వీకరించి మమ్ము
తరింపజేయఁ బ్రార్థించుచున్నాము.

రుద్రు - పూజ్యులారా! మీనామధేయము లేమి!

అత్రి - నామేమి అత్రి. ఈయమ నాభార్య అనసూయ. ఇది మా
యాత్రమము.

విష్ణు - ఓహో! జగత్ప్రసిద్ధ చరిత్రులైన మిమ్ము దర్శించి
తరించితిమి.

బ్రహ్మ - మీరు లోకత్రయ పూజ్యులు; మహానుభావులు.

రుద్రు - అగును.

అత్రి - ఆర్యులారా! భిక్షకుఁ బ్రోద్దు పోయినది. వేగిరము లెండు పోవుదము.

బ్రహ్మ - మేమిదివఱ కెవ్వరియింటను పానవియుండలేదు.

రుద్రు - మాకాచారము మెండు.

విష్ణు - సామూహ్య నూనవ మాత్రులు మమ్ము సంతృప్తులను జేయఁ జాలరు.

అత్రి - పూజ్యులారా! నన్ననుగ్రహింపుఁడు. నా శక్తివంచనము లేకుండ మీకాతిథ్య మిచ్చి పూజించెదను.

బ్రహ్మ - దుర్లభమైన యిట్టిపనికి సాహసింపకుము.

రుద్రు - ఆపల నోడిపోవలసి వచ్చును.

విష్ణు - తుదకు మాపని అధ్వాన్నమగును.

అత్రి - అట్లాసతీయవలదు.

బ్రహ్మ - మాకేమి నమ్మకము.

రుద్రు - తప్పక ఆతిథ్య మిచ్చెద నని శపథముసేయుము.

విష్ణు - నీవేకాదు నీయర్థాంగికూడఁ జేయవలయును.

అత్రి - అవశ్యము:-

చం. విధులుసళించినన్ గులము + వీడినఁ బ్రాహ్మ్యముపోయినన్ సదా
మధురగుణప్రయుక్త కుల + మానిని యాయననూయ బాసినన్
బుధజనులార నేనతిథి + పూజను వీడను నమ్ముడింక నా
విధుఁడు త్రిమూర్తు లర్కుఁడును+విశ్వము సాక్షులుగాగ నియ్యెడన్.

బ్రహ్మ - శహభాస్ అత్రి! నీవాక్కడవె కార్యకూనుడవు.

రుద్రు - తథ్యము!

విష్ణు - ఈయనసూయ మాయతిథ్యము సక్రమముగ నెఱవేర్చుట కంగీకరించినదా?

బ్రహ్మ - మహాపతివ్రతగదా! పతిపలుకున ఇదురాడంగలదా!

రుద్ర - అనసూయా! యేమి మాటాడవు?

అన - ఆర్యులారా! మీరింతగా తరచనేల. మాకుఁ గలిగిన కలియో గంజయో సమర్పించెదము. మీదర్శనమగుటయే మహాభాగ్యమని యువ్విభులూరు మాయింట నేడు భుజించి మమ్ము పవిత్రులను జేయుడు. మీకిదే మ్రొక్కుదానను. లేండు భోజనమునకుఁ బ్రోద్దెక్కుచున్నది.

విష్ణు - సరే. మాశీలము తప్పకుండ నీవన్నము వడ్డించెదవేని మేనువశ్యము మీయాతిథ్య మంగీకరించెదము. లేదా యిదే వెళ్ళిపోయెదము.

అన - మహాత్ములారా! మమ్మింక విషమపరీక్షలు నేయకుండు. మీమ్రోల నిదే నాపాణేశ్వరునివలెనే నేనును శపథమునేయుచున్నాను.

ఉ. ప్రాణము పోయినన్ వ్రతము + బాసిన, నీసిరులెల్ల విఘ్నమై
దీనత వచ్చినన్ బ్రజలు + దిట్టిన సత్కులమెల్ల మాసినన్
మానసు విందు చేసి మిము + మాన్యులఁ బూజయొనర్చి పంపెదన్
భానుండు నాత్రిమూర్తులు + ప్రపంచము సాక్షులు గాగ నియ్యెదన్.

ఆకాశవాణి - తథాస్తు.

[తెరపడును]

రంగము - గృహరామము.

(అత్రి, అననూయ, బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు బ్రాహ్మణ వేషములతో ప్రవేశించి యుండురు.)

అన - నాథా! వడ్డన చేయుచున్నాను. అభ్యాగతులతో తాము భోజనమునకు లెండు.

అత్రి - అట్లే. పూజ్యులారా! వడ్డన యగుచున్నది. కాళ్ళు కడిగివోనుడు.

బ్రహ్మ - మేము స్నానాద్యనుష్ఠానములఁ దీర్చి సర్వసిద్ధముగ నున్నారము.

అత్రి - సరే, దయచేయుడు.

(అందఱు పీటలపై కూర్చుండురు.)

అన - (పళ్ళెముతో అన్నము తెచ్చి వడ్డింపబోవును.)

రుద్రు - మే మభోజనముగ లేచిపోయెదము.

అత్రి - అదియేమి భూనురులారా! నావలన నేమి యపరాధము జరిగినది?

విష్ణు - వేరేయపరాధము కావలయునా, మామడి కంఠరాయము వచ్చుటయే.

బ్రహ్మ - మా కిచ్చట సంతయు ననాచారముగ నున్నది, మే మిప్పుడే లేచి పోయెదము.

అత్రి - అయ్యలారా! లేవ వలదు, అతిథుల కన్నము పెట్టలేదని నింద, ఈ మహాపాతకము నానెత్తిపై పడవేయుకుడు. మీ యిష్టానుసారము మడిని నిర్వర్తించెదము.

రుద్రు - ఆడినమాట తప్పవలదు నుమా.

అత్రి - నేనెన్నఁడును అన్యతమాడను.

విష్ణు - మా కుచితమైన మడితో మాకాతిథ్య మిచ్చువాడవేనా!

అత్రి - ఆసంగతి ముందే మీతో బాస చేసితిమిగదా.

రుద్ర - అగును.

బ్రహ్మ - సర్వజ్ఞురాలైన యీ యనసూయ, -

నిష్టు - మహావతివ్రత యని పేరెన్నిక గన్న అనసూయ, -

రుద్ర - ఈ మలీమనమైన వస్త్రముతో మాకెట్లు అన్నము వడ్డింప వచ్చినది?

అత్రి - అవి మలినవస్త్రములు కావు. మడిబట్టలు.

బ్రహ్మ - మడిబట్ట లెట్టైనవి? సాలెవాని గంజిలో నాని చాకలి వాని బాసలో మురిగి మురికినీళ్ళలో ముంచి యెత్తబడిన యావస్త్రము మడి యెట్లుగును?

అత్రి - ఈ వస్త్రములు మే మిరువురము స్వయముగ రాట్నముపై నూలువడికి నేసి మడికై వాడుచున్నారము.

రుద్ర - ఏమి నీ ప్రాడవచోవిలసనములు, మారేడు కాయకు మసిఁ బూసి నేరేడుకాయ యనిన దాని యురవనుబట్టి యైన బోల్పు కొనలేనట్టి మందు లుండెదరా. యీబట్టలు నీవు నేసినవా, యివి యుతికిన దెవ్వరు?

అత్రి - అనసూయ.

నిష్టు - ఆనీళ్ళు చేప లెంగిలి నేయలేదా.

అత్రి - లేదు. దరిగగ్ధమునుండి వచ్చుచున్నగంగ.

బ్రహ్మ - అదిగో గంగయే శూద్రాంగన. ఆమె పంపర్కము మామడికి దోసావహము.

అత్రి - అటులైన ఈ యనసూయ వల్కలములు కట్టి వడ్డించును. తాము కూర్చుండుడు. నామనవి చెల్లించి పరిమేచనము పట్టుడు.

రుద్ర - ఏమి వల్కలములా, అవియును మాకు శుద్ధియైనవి గావు.

అత్రి - సరే. యీ అజినాంబరంబులు ధరించి వడ్డించును లెండు.

విష్ణు - ఈ అజినములు జీవహింసాద్రవ్యములు. మాంసమి, శిశుములు, కలుషపూరితములై దుర్గంధ సంయుక్తములై మలినములైన వీనిని ధరించి మా కీదిన మాతిభ్య మిమ్ము నూహించితివా సరే. అత్రీ! నీవు పైకి పిచ్చివానివలె నున్నను లోపల మిగుల గడుసరివలె నున్నాడవు.

బ్రహ్మ - అగును. ఇదియును మాకు మడి గానేరదు.

అత్రి - ఇంక నేమి కర్తవ్యము?

విష్ణు - కర్తవ్యమున కేమున్నది. మాచారిని మేము లేచి పోయెదమా. నీవును నీయిల్లాలును హోయిగ నారగించి యానందముగ నుండుండు.

అత్రి - పూజ్యులారా! మిమ్ముభోజనులుగా నేను విడువనోపను. నాప్రాణమైన దానము చేసి మీయిష్టార్థముల నెఱవేర్చి యాతిభ్య మిచ్చి పంపెదను. పలదు. మీరు పోవలదు.

రుద్రు - అత్రీ! మమ్మేల వారించెదవు, విడువుము. నీవు మా కాతిభ్య మొసంగఁజాలవు. మేము మాచారిని లేచిపోయెదము.

విష్ణు - నీమూలమున మేమీదినమా కటికి వస్తుండవలసి వచ్చినది.

రుద్రు - నీయడ్డులేతున్న నీపాటి కెందైన భిక్షకు కుదిరియుండుము. నీవన్యాయముగా మామార్గావరోధము గావించితిమి.

బ్రహ్మ - ఈ పాతక మీతని నెత్తిపై పడవేసి పోవుదము రండు.

అన - భూసురులారా! మాయపరాధముల మన్నించి మీకేడి మడియో విప్పిచెప్పి మాయాతిభ్యము స్వీకరించి మమ్ము చరితార్థులను కేయుండు. మీకేదే మ్రొక్కుచున్నారము. (అని యిరువురు కాళ్ళపైఁ బడుదురు.)

రుద్రుడు - మేమింక చెప్పన దేమున్నది. మాయాచారమున కత
రాయము రాకుండ నీవు నడపిన నీయింట హాయిగా విలదారగించి
యాశీర్వాదించి పోయెదము. (బ్రహ్మనుజాపి)

సీ. నాల్గువేదము లొక్క ధ నాడు వశించిన
బ్రహ్మదేవుని యంత ధ వాఁ డితండు;
(విష్ణునుజాపించి)

అవతారములు పది ధ యవధరించిన మేటి
పద్మనాభుని యంత ధ వాఁ డితండు;
బ్రహ్మ - (రుద్రునివై వుజాపి)

మరుని గాల్చియు మూడు ధ పురములు గూల్చిన
భర్గదేవునివంటి ధ వాఁ డితండు;
అననూయ - (అత్రినిజాపి)

మూడుమూర్తులు వచ్చి ధ మోమోట పెట్టిన
అన్యతిమాడని మాని ధ యత్రి యితండు.

రుద్రుడు - అననూయా! నీమగని నీవు, నిన్ను నీమగడును పోగ
డుటలో విశేషములేదు.

అత్రి - ఆర్యులారా! ఇట్లు మీని మేషములు లెక్కించుటనో
భోజనకాల మతిక్రమించుచున్నది. మీకెయ్యది యిష్టమో నిర్వచిం
పుడు. శిరసావహించి యాచరించెదము. లెండు మాపైఁగరుణింపుడు.

బ్రహ్మ - సరే! మాయిష్ట మడిగితివి గావున నిస్సంశయముగ
జెప్పచుంటిమి.

అత్రి - మహాభాగ్యము. చేయుట కవసరముండనై యున్నాను.

బ్రహ్మ - ఈయననూయ దిగిల రయై మానిన్నియొడ్డింప
యొను. అటులైనఁగాని మాకు మడికుదురనేరదు.

అత్రి - (చెవులు మూసికొని) శివశివా! యిది యెక్కడి మడి!

మ. తడిపుట్టఁబులూ వల్కులాజనములో ♦ ధౌతాంబరశ్రేణియో
మడికిన్ బెట్టుదు రంతెకాని యతిథుల్ ♦ మర్యాద పాటింపకీ
పడతిన్ జూచి వివశ్రుయై కుసుపులన్ ♦ పడ్డింపఁగా గోరఁ జొ
ప్పడునే గృహ్యనుశీలముల్ పతితమై ♦ పాపంబు రాకుండునే.

అన - ప్రాణేశ్వరా! నామూలమున మీరతిథుల నొవ్వ నాడ
వలదు.

అత్రి - భూదేవతలారా!

తే. గీ. పతికి హిత మాచరించుటే ♦ పరమపదము
మోక్ష మని యెంచు ననసూయ ♦ పుణ్యశీల
ప్రాణ మిచ్చును గాని యీ ♦ మానహాని
కొడఁబడునె మీర లిటుగోర ♦ నుచితమయ్యు.

బ్రహ్మ - సాధ్యము కాదనుము. లేచిపోయెదము.

అన - నాథా! వలదు వలదు. మీరట్లు లతిథులను చెడనాడ
వలదు. దాన ధర్మహాని సంఘటిల్లును. ధర్మమునకన్న మానప్రాణము
లధికములు కావు.

అత్రి - దేవీ! అడవులఁబడి మృగప్రాయులమైన మనపై నీయతిథు
లిట్లు కిక్కిరింపనగునా.

అన - మీరట్లు లానతీయవలదు. నే నీమహాపురుషుల యిష్టాను
సార మాతిథ్య మిచ్చి పంపించెద నూటడిల్లుడు.

అత్రి - దేవీ! నేనందేమియు గర్తవ్య మూహింపలేకున్నాడను.

అన - త్రిమూర్తులవలె ప్రణవతేజముతో విరాజిల్లుచున్న యో
మహానీయలారా! అత్రివంటి యీపేదవాని కుటీరమున మీరాతిథ్య
మున కియ్యకొనుటయే మాకు మహాభాగ్యము. నేడు మాపుణ్యము

పండినది. మీరలు కోరిన కోర్కె మిక్కిలి సామాన్యమైనది. మీ యభిమతానుసారము నేను వివశ్రుతై యీవంటకము లన్నియు వడ్డించెదను. తామహితములై భుజించి మమ్ము కృతార్థులను జేయుడు.

అత్రి - దేవీ! అంతఃనియే (అని మూర్ఛిల్లును).

(ముగ్గురును వీటలపై కూర్చుందురు.)

అన - (చేతులు పైకెత్తి)

ఉ. ఓ సచరాచరాత్మక మ ధ హోన్నతతేజ నిజప్రభావ దే
వా సదయాంతరంగ వివ ధ బ్ధి మునింగిన వారిఁ బ్రోవ నీ
వే; సరి లేరు నీకు; నవి ధ వేకులు నిన్ను గ్రహింపలేరు న
న్నీ సమయంబునన్ గరుణ, ధ నేలుము మొక్కెడ నిన్ను దీననై.

(ప్రకృతి యంతయుఁ గోలాహలమై పిడుగులు రాలును. గంగా నర్మదలు ప్రవేశించి) అనసూయ దీనాలాప శ్రవణమాత్రమున చతుర్దశ భువనము లన్నియు తల్లడిల్లుచున్నవి. (సమీపించి)

గంగ - అనసూయా! నీ పనికి నే నియ్యకొనెదను, నీవు బెగ్గడిలకుము తల్లీ.

నర్మ - అక్కా! నేనుండఁగ నీకీశ్రమ యేల, నాకాకార్యము నియోగింపుము; నేను చేయుదును.

అన - తల్లీ వలదు, నేనే నిర్వర్తించెదను, వారివి బాలబిభీషికలు.
(అని నిష్క్రమించుదురు.)

త్రిమూర్తులు - హతోస్మి. హతోస్మి. హతోస్మి.

(ముగ్గురు పసిపాపలై యేడ్చుచుందురు.)

గంగ - అహ! యేమి యాయనసూయ పాతివ్రత్య మాహాత్మ్యము! దుర్నయమునకు పెచ్చిన త్రిమూర్తులను గూడ శలభములవలె మాడి పోయిరి.

నర్మ - మన మామెను వెన్నాడి పోవుదము రమ్ము,

(అని యిరువురు నిష్క్రమించుదురు)

అన - (ప్రవేశించి) నాథా! లెండు.

అత్రి - (లేచును) దేవీ! అతిథులేరీ! యీ పాప లెవ్వరు?

అన - వారే వీరు. మనకు బిడ్డలులేని కొఱంత పరమేశ్వరుఁ
డీ రూపమునఁ దీర్చినాఁడు.

అత్రి - ఈ యుదంతమేమి?

అన - నాథా! నాకట్టు పుట్టములు విడిచి వడ్డన గైకొని రా
నుద్యోగించియుండ వీరు పసిపాపలై యేడ్చుచున్నారు.

అకాశవాణి - పతివ్రతలు లోకమాతలు, వారిని వివశ్రులుగాఁ
జూడఁ గోరువారు తిల్లిని బిల్లలవలె పసిపాపలే కావలసి యుండును.

అన - నాథా! తొట్టెలెండు, నేను పాలిచ్చెదను.

అత్రి - (తొట్టెలెచ్చి చాటునకు వ్రేలాడ వేయును.)

నారదుఁడు - (ప్రవేశించి) అనసూయను వంచింపఁదలంచిన త్రిమూ
ర్తుల వెదకుచు గౌరీ లక్ష్మీ సరస్వతులు వచ్చుచున్నారు, వారినిందుండి
కొంతపడి వీక్షించెదగాక.

(గౌరీ లక్ష్మీ సరస్వతులు ప్రవేశింతురు.)

సరస్వతి -

ద్వీపద! పతి యెటఁ జనెఁ గనఁ + బడఁడది యే మొ

క్షీతి వెదకితిమి వీ + క్షీంపఁగరాదు

వీవగఁ బొగులుచు + నేదిశఁజనెనొ

వీ వివరీతము + లీచెవిఁ బడునొ

గారి:-

చం. పథు లెట కేగిరో తెలియ + పచ్చట లేదు జగత్రయంబునా
పెత్తెలి మబ్బసంభవుడు + వెన్నుడు నాపతిశంకరుండు మీ
క్షితి కిటు వచ్చిరో తెలియ + జెప్పుడు కాననవాసులార మా
బ్రతుకుల కాసలేమి తెగి + వచ్చిన మమ్ము ననుగ్రహింపరే.

లక్ష్మి - అనాథరక్షకుఁ డగు నావల్లభుఁ డెందేగియుండునో తెలి
యదు. ఇది మామగనున్నది. నేనీవియోగము సహించి జీవింపఁజాలను.

ఉ. భానుడు గ్రుంగ దీపముల + పైకలభంబులు రాలివేల్చిడిన్
ప్రాణము వాసిఁజల్లనువుఁ + బాసెద నగ్నిని నాత్మవాఘుడున్
గానఁగరానిచోఁ దనువు + కాల్పన, సాధ్యకి భర్తతోడిదే
గాని జగంబు వేఱొకటి + గాదు విలాస మనాథ కున్నదే!

గారి - లచ్చీ! యేమి నీకీవెట్టి.

సీ. బ్రహ్మాండ మంతయు + బట్టి రథముఁజేసి,
త్రిపురాసురుల సంహ + రించె నెవఁడు
కడలిలోపలఁ జొచ్చి + గాలించి సోమకా
సురును సురులఁ దీసి + చూపెనెవఁడు
జీవరాసులు తన్నుఁ + జేరెడు నట్లుగా
సృజించి యాడింపఁ + జేసెనెవఁడు
మూడు జగంబులు + ముచ్చటగా మూఁడు
మూర్తులై యేలెడు + ముఖ్యులెవరో

తే. గీ. అరయవైతి విన్నాఁడు కా + పురముజేసి
జగములు హరింపఁ జాలు నా + జలజహాళి
జగములను గాచునట్టి యా + జలజదృక్కు-
జగము లుదయింపఁజేయునా + జలజభవుడు.

లక్ష్మి - నావత్తి నేను వెనకి వెనకి వేసారి పోయితిని.

అ. వె. నూర్యచంద్రులార + సురలార మునులార

. గగన చారులార + సగములార

పరమయోగులార + పతిభిక్షమును బెట్టి

ప్రేవరయ్య నన్ను + గావరయ్య.

నారదుడు - (ప్రవేశించి) భర్తలు అత్రి అననూయలకు బిడ్డలై యేడ్చుచుండ వీరిచ్చట వెదకుచు వగచుచున్నారు. నేను పోయి వారి జాడ నెఱిగించెదఁగాక.

అ. వె. వార్తలెఱుంగఁ జెప్పి + వర్తింతు లోకంబు

లందుఁ గలుగు ఫలము + లందునాకు

పాలు లేదు; వారి + ప్రారబ్ధములఁ బట్టి

జరుగుచుండును గ్రహ + చార ఫక్కి.

గారి - అదిగో! నకల కళావిశారదుండును సర్వజ్ఞుడైన నారదుఁ డీవంకకే వచ్చుచున్నాఁడు.

లక్ష్మి - వానికీయుదంత మేమైన దెలియునేమో తెలిసికొందము రండు. (ఎదురేగి),

గారి - నారదా! సమయమున నీవాపద్బాంధవుని వలె ప్రసన్నుడై వైతివి.

నార - నావలనఁ బని యేమి తల్లీ?

లక్ష్మి - మునీంద్రా! త్రిమూర్తు లేమైనారు?

నార - అననూయను వంచించఁ బోయి ఆమెకు వసిబిడ్డలై యామె ఆడ్డాలలో నాడుకొనుచున్నారు.

గారి - ఏమినారదా! మాతో నకసక్తము లాడుచున్నావా?

నార - లేదు తల్లీ! జగన్మాతలైన మీయెడ నపచారము చేయ నాహసించెదనా!

నర్మ - శాపముచే నూర్చుఁ దుదయింపమి లోకములన్నియుఁ దల్ల డిల్లినవి. యింక త్రిమూర్తులు లేచిచో నేమి గతి.

(అని నిష్క్రమించుచు)

గారి - అహా! ఏమి యీ విచిత్రము.

సరస్వతి - ఇందు చిత్ర మేమున్నది.

తే. గీ. అనల శిఖలైన నంటుట + కలవియగును
హలహలమైనఁ ద్రావుట + కలతియగును
శాలసర్పంబు కోరలు + కదపవగును
శాని సాధ్యునిఁ గన్పెత్తి + కాంచ నగున!

గారి - నిజము.

తే. గీ. కృత్రచాంద్రాయణ తపోగ + రిష్టలైన
వేదవేదాంతశాస్త్రప్ర + వీణలైన
అక్షయతశాపమోక్షణ + దక్షులైన
వార లోకపతివ్రత పాటి + వారు గారు.

లక్ష్మి -

తే. గీ. ప్రాణవిధు నేవకంటె వే + తైననేవ
సతికిఁ జెల్లదు పతియె యీ + శ్వరుఁడు సతికి
సద్గుణము లెన్ని యున్నను + సాధ్యికాని
సతికి సుగతులు గగనపు + వృములుగావె

నర - అటులైన నది యచంచలాపవర్గనూర్లమే. ఈవిధ మనసూయ
యెఱింగియే యామె దేవాదుల నిర్ణించినది.

గారి - అగును. మన మామెనే సంవిధానము చేసి పతిభిక్ష మడు
గుదమురండు (అని పోవుదురు).

అన - (పిల్లలను తొట్టెలోఁ బరుండఁజెట్టి)

పాట

జో జో నావుత్రా

నాముద్దుసుతా సరి ధవమగరిన. జో

జో కి లా శుకాళారికాఖగ

నినదము లవె విను-జోజో

అత్రి - దేవీ! బిడ్డలులేరని పరితపించితివి. చూచితివా యీశ్వరు
డెందరి నిచ్చినాడో,-

మ. కలుముల్ లేములు నచ్చుఁబోవు నవి యా + కాశంబుపై మేఘముల్
వలె భాగ్యంబై నిజంబుగా మనకు దై + వంబియ్యగానున్నదో
సిలితోఁబోసి నువర్ణవృష్టిఁ గురియన్ + నేవించి యర్థించి తేఁ
గలమా యొక్కతృణంబు నీశ్వరుని నం + కల్పంబులేకుండినకా.

అన - నాథా! తామానతిచ్చినది వాస్తవము.

అత్రి -

అ. వె. మూఁడులోకములకు + మూలపురుషులైన
మూఁడుమూర్తు లిట్లు + ముద్దుముచ్చ

టలు వెలార్చుచుండి + రలివేణిమాడవే
సుతులసాగసు శశిని + జూచునట్లు.

అన - నాథా! మనయింటి కెవరో దాసరులు వచ్చుచున్నారని
చూచితిరా.

అత్రి - ఏకైకరో స్త్రీలవలె నున్నాడు.

(గౌరి, లక్ష్మి సరస్వతి సమీపితురు)

పాట

ద్విపద. పతిభిక్షమును పెట్టి + పాలింపవమ్మి
పతికంటె సతికి నే + గతి లేదు గంటె
అనసూయ! నీయెడ + నపచార మెంతో
యొనరించితిమి నైపు + మోతల్లి గాన.

అన - అమ్మా! మీరెవ్వరు?

అత్రి - ఈసిల్లల భార్యలై యుందురు.

అన - దేవులారా! యీ యాసనముల నలంకరించి మమ్ము
కృతార్థులను జేయుడు.

అత్రి - తామెవ్వరు?

గౌరి - ఈమె సాగరుని కూతురు లక్ష్మి; ఈమె యామె కోడలు
సరస్వతి.

సర - ఈమె ఆర్యా మహాదేవి.

అత్రి, అన - ఆహా! మేమిది భవ్యలక్ష్మి, భవ్యలక్ష్మి (అని
కాళ్ళవైఁ బడుదురు)

గారి - (లేవదీసి) ఓ మహానీతుశంతులారా! మీకు శుభముగను
గాక! అత్రీ! నీవు తక్షణమే మూడుభోగములను మెచ్చించిన మహాను
భావుడవు. నీచాత్రము సకల పాపహరము. నీయర్ధాంగి అనసూయ
మహాపతివ్రత. ఈమె పదసరోజ రజో లేశమునైన మేము మువ్వరము
కొరగాము నుమా.

అత్తీ - ఈమహాసాధ్వి అనసూయ గంగా శాసనిమోచనా నందర్భ
మునఁ జూపిన మహాశక్తికి లోకము లన్నియు వివ్వెఱపడి పోయినవి.

సర - నర్మద సూర్యోకయుము శారావతి మూ పెట్టి నవ్వు
డి యనసూయయే లేకున్న లోకము లన్నియు నీపాటికి చీకాకు పడి
నశించియే పోయియుండును.

అన - అమ్మా! మీదర్శన మహాభాగ్యము వలన మాజన్మము
తరించినది.

సీ. బలు లర్పణముఁ జేసి ♦ పగలు రేయనకుండఁ

బ్రార్థించినను గానఁ ♦ బడవు నీవు;

రణములు భేదించి ♦ రాజుల నిర్జించి

ప్రణమిల్లినను గాన ♦ రావు నీవు;

కార్యముల్ శోధించి ♦ కల ధనం బర్పించి

పూజించినను చిక్కఁ ♦ బోవు నీవు;

అత్రీ -

కైలాసమందు స్వ ♦ గ్గమునందు నత్యల్లో

కమునందు విహరించు ♦ గరితలైన

తే. గీ. మీరు మౌఘ్యనశకున + చారు స్వర్ణ
జ్యోతపాలచారిక లన న + ర్మక మొసంగి
నారు నా వంగడంబు ధ + స్మృత వహించె
బ్రోవరమ్మ మాకస్వలు + గావరమ్మ.

గౌరి - అత్రి! ఋషిసత్తముండ నైన నీవు అతిథి అభ్యాగతులకు
ప్రాణమైన ధావోసి పూజించి పరమపవిత్రమైన పుణ్యమును సంపా
దించి ప్రభ్రాతే వడసితివి.

లక్ష్మి - తల్లీ అనసూయా! నీకనూయలేకున్నను నీపాతివ్రత్యమహా
మహిమ కనూయ జేసిన త్రిలోకాధినాథులైన యీ త్రిమూర్తులు
నీయెడ ఘోరముగు నపరాధము గావించి తీగిన శిక్షను బొందినారు.

అన - అనగా యేమి తల్లీ!

గౌరి - నీవు తొట్టలో పరుండబెట్టిన బిడ్డ లేవదు!

అత్రి - అతిథులై వచ్చి మాచే నర్చింపఁ బడినవారు.

లక్ష్మి - ఈ కుహనాకూమారులే మామువ్వురకు భర్తలు.

అత్రి - ఆహా! వీరు త్రిమూర్తులూ దేవతలారా! నాఅపచారములు
క్షమింపుడు (అని నేలకొరిగి మొక్కుచున్నాడు).

సర - సోదరీ! అనసూయా! నాభర్తను నాకొసంగుము (అట్లే
తక్కిన వారును అడుగుదురు).

అన - (వేగము పోయి) (తొట్టెలలోని పిల్లలను దెచ్చి యెవరి
భర్తను వారి యొడిలో బడ వేయును.)

గౌరి - శంకరా, సాధువశంకరా!

మ. గరళంబంగిటఁ బట్టినాడెపు మహా + గాయుడవై; కూలివై
పురసంహారము జేసినాడెపు; జగత్ + పూజ్యుడవై శీలివై

మరునిన్ మూడవకంటిమంట నొగి భ + స్మృప్తాయునిన్ జేసితో
హరుడా! యీయనసూయ డింభకుడవై + యల్లాడెదే యక్కటా.

లక్ష్మి - కేశవా! దైత్యరీ!

ఉ. పాలసముద్రమందు వట + పత్రముపైఁ బవళించి కుట్టవై
వ్రేలిని నోటిలోనిడి స్ర + వీణతనంబున నాభికాసరో
త్యాలయమందు బ్రహ్మగని + యాడుచునుండెడువేడ్క మాకు నీ
వేళనుజూపఁ జాలితివి + విశ్వకుటుంబివి గావె కేశవా!

సర - పితామహ! నీకీశకుత్వమేమి!

ఉ. ధారుణినెల్లవారికిఁ బి + తామహుడై సృజించి లోకనం
సారము సారహీనమని + చాట భవార్ణమున్ దరింప సాం
పారగ వేదనాకలిడి + వాసిని గాంచి యిదేమినిల్వనన్
నీరయి యత్రిదార కొక + నీరసపుత్రుడ వైతి వట్టజా!

(అని ముగ్గురు అనసూయ యెడిలో నాచిడ్డలను మరలఁ బడవైచి)

ముగ్గురు - అనసూయా! వీరిని నీవే పెంచుకొనుము.

అత్రి - దేవీ! ఏమి నీభాగ్యము; త్రిలోకముల నేలు త్రిమూర్తులను
పోషించు మహావైభవము నీకుఁ జేకూరినది. కాని శుద్ధనాత్వికులమైన
మనకిది చెల్లదు. వారిని యథాస్థితికి వచ్చునట్లుఁ జేయుము.

అన - దేవులారా! మీరలుగవలదు. మీభర్తలు తొంటి రూప
మును చాల్చి మీ కమందానందము గూర్చెదరుగాక.

ఉ. నేనె పతివ్రతామహిమ + నించుకఁ గల్గిన దాననేని నా
ప్రాణవిభుండు వేదల త్తు + దార్తిని దీర్చు ముసీంద్రుఁ డేనియున్
భానుసహస్రమండల వి + భాకరతేజాల మూడుమూర్తులక
నేనిట సత్కరింప నిట + నే నిజరూపము చాల్చు గావుతన్.

(మూడుమూర్తులు నిజరూపమును చాల్చి వారి భార్యలను సమీపింతురు.)

త్రిమూర్తులు — అససూయా! మాఅపరాధము శుద్ధింపుము తల్లీ; జగద్ధిత తేజోమూర్తియగు దత్తాత్రేయుఁ డను పుత్రుఁడు నీ కచిరకాలమున గలుగునుగాత! నీవు ఆకల్పాంతము పతివ్రతాశిరోనుణివై స్త్రీల కలంకార ప్రాయవై ప్రకాశించెదవుగాత.

(తెరపడును. మంగళము)

గద్య

ఇది ఉమత్ అలీషా కవికృత అససూయాదేవి మహా నాటకమునం దై దవ యంకము సంపూర్ణము.

—

OK

OK

●

ఇందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

1. అభవుడు
2. భవుడు
3. దేవేంద్రుడు
4. సోమపాదుడు
5. గుణదత్తుడు
6. గురువు
7. వీరిసెట్టి
8. జంధ్యాలభట్టు
9. దొంగలు
10. జాలరులు

స్త్రీలు

11. కళ
  12. చంచల
  13. దేవకన్యలు
  14. ఎరుకసాని
-

క ల్.

→□←

నాం ది

ఉ. ఏపరమాత్మ వై భవ ము + హీన మహామహిమాస్వరూపమై
ఈపదునాల్గులోకములు + నేర్పడ దిద్దెనా; యేది రూఢమో
ఆపరతత్వ తేజము హృ + దంతరమాయ, జడాంధకారముకా
బాపి తమోనివృత్తికర + భాగ్యశతంబులు మీకుఁ గూర్చుతన్.

నాంద్యంతమున సూత్రదారుడు - నటీ! అలంకారములు ముగిసిన
నొకసారి యిటురమ్ము.

నటి - (ప్రవేశించి) నన్ను పిలిచినపని యేమి!

సూత్ర - నటీ! జ్ఞానమహాసభాసభ్యులు నేడు కొలువు దీర్చి యేత
త్సభ్యుల పూర్వచారిత్రములు యథావిధిగ మనచే బ్రదర్శింపఁ బడు
టకు సముత్సుకులై యాసతిచ్చి యిదే యెదురుచూచుచున్నారు.

నటి - ఏమి మన మహాభాగ్యము! జ్ఞానమహాసభాసభ్యులమ్రోల
మన నటనాకాశలము ప్రయోగింపఁగల యమూల్యావకాశము సమ
కూడినది! ఆహా! ధన్యత్వము ధన్యత్వము. నాథా!

ఉ. పండితులున్ మహాకవులు + బంధుర దివ్యకళాప్రకాండు లా
ఖండలసన్నిభుల్ నృపులుఁ + గాదని నాటక మాడనేర్చు ను
ద్దండ కళాకలాప సము + దార మహామహిమాస్వరూప మా
ర్తాండులు జ్ఞానసభ్యులను + రంజిలఁ జేయఁగ నేరికకృమా.

సూత్ర - నీవన్నది యథార్థము. నటీ! ఇవి వారి స్వీయకథా
వీధానములే గదా! లోటు లున్నను మన్నింతురు.

నటి - నాథా! యీనాటకము పేరేమి?

నూత్ర - కళ.

నటి - అనగా?

నూత్ర -

తే. కళ మహాపతివ్రత జ్ఞాన ♦ కళను నేర్చి
కష్టకాలానఁ బఠినంటి ♦ కాంక్షురంబుఁ
జేసి ధర్మంబు దప్పక ♦ వాసికెక్కి
ఆయుదంత నాటకమే నేఁ ♦ డాడవలయు.

నటి - ఇది వ్రాసిన కవి యెవరు?

నూత్ర - ఎఱుంగవా?

తే. నాటకముల్ పురాణములు ♦ నవ్యకథా కలితార్థ కావ్యముల్
పాటవ మొప్ప వ్రాసి నిజ ♦ పాండితి నాంధ్రవసుంధరన్ నిరా
ఘాటముగా వధానముల ♦ జ్ఞానరహస్యము లుగ్గడింప దే
శాటన మాచరించు నుమ ♦ రాలిష సత్కవి వ్రాసి నీకళన్.

నటి - ఇంక నేమి కావలయును?

తే. కళ త్రిలోకంబులకును నా ♦ కాంక్షితంబు
అందులో జ్ఞానకళ వ్రకం ♦ సార్వ మగుట
స్వర్గపాతాళముల కదే ♦ వ్యాప్తి గాంచు
నిజ భవాభవజన మహా ♦ నీయ మగుచు.

(తెర)

ప్రథమాంకము

***

(భవుడు ప్రవేశించి యుండును.)

భవు — విహంగ తిరస్కరణీ త్రియాకలనచే సంకల్ప మాత్రమునఁ బాలాశమునుండి భూలోకమునకు వచ్చితిని. అదిగో! నావలెనే పైనుండి యెవరో వచ్చుచున్నారు.

అభవుడు — (పైనుండి ప్రవేశించి) ప్రాయశముగా నీభూలోకము మాకు ఘంటాపథము.

భవు — (సమీపించి) స్వామీ! మీ రెవరు? ఎచ్చటనుండి వచ్చుచున్నారు?

అభ — మేము దేవతలము. మాది అమరావతి.

భవు — మహాభాగ్యము. అచ్చటి విశేషములేమి?

అభ — అనంతము.

సీ. మణులు మాణిక్యాలు + మలపి కట్టిన

మహా సౌధాలపంక్తు ల + చ్చటను గలవు

మిన్నేరు వెట్టిన + మిసిమి బంగరుచారు

సైకతనీమ ల + చ్చటను గలవు

రాయంచ లఖల శా + శ్రుములను జదువుచు

జరియించు చోటు ల + చ్చటను గలవు

గీర్వాణవాణిని + గీర్వాణి వీణ ని

చ్చలు మీటుచోటు ల + చ్చటను గలవు

తే. అనురకాంతలు సీరాజ + సములు దెచ్చి

స్వాగతం బిచ్చు పూజ ల + చ్చటను గలవు

సహజసౌందర్యసీమ ల ♦ చ్చటను గలవు
ఆపురంబు స్వర్గంబు మా ♦ కాపురంబు.

భవు - మీరు ధన్యులు!

అభ - నాయనా మీరెవ్వరు? ఎచ్చటివారు?

భవు - మేము నాగులము. మాది రసాతలము.

మ. విషపూతకార రవైకసంక్షుభిత దృ ♦ గ్విస్తార విస్ఫురిత
తృప్తితాభ్రంకష భీషణోరగ మహా ♦ హింసాప్రపూరంబు నా
మిషమస్తిష్కవసాగ్రఖాదన పరో ♦ స్నేహాసవ ప్రోజ్జ్వల
చ్ఛషకాభీలము రాక్షసాలయము పా ♦ తాళంబు మా వాసముల్.

అభ - నీవిచ్చటి కేల వచ్చితివి?

భవు - భూలోకవిచిత్రములు చూడ వచ్చితిని.

సీ. ఆశ్వలాయనదేశ ♦ మరసి త్రివిష్టవ
శృంగారవసుల వీ ♦ క్షించినాడ
చ్యవనదేశవిచిత్ర ♦ చారిత్రకములఁ ద
చ్ఛీల విలాసాలఁ ♦ జెలఁగినాడ
యావనదేశ ని ♦ త్యాభ్యంతరావాస
లీలావిశేషాలఁ ♦ దేలినాడ
శ్వేతభూముల లాస్య ♦ వీధుల లజ్జావి
హీన విన్నాచాల ♦ నిరికినాడ

తే. ఈ చతుస్సముద్రాంత ర్భ ♦ హిర్గతంబు
తైన దేశాలఁ దత్తత్త్వ ♦ జావభులను
జూచినాడ సరాలు దోఁ ♦ బూచులాడ,
కాని యాధ్యాత్మచింత నుం ♦ తేని తేను.

అభ - ఇది కడుంగడు విచిత్రము. మీరు పాతాళలోకవాసులు.
మీ కాధ్యాత్మచింత యేమిటి?

శే. తపనుచే క్రతు జప దాన + ధర్మనిరతి

వచ్చుచుందురు బుధులు మా + స్వర్గమునకు

శమసుచే నిత్యకోపతా + పములచేత

తరలు చుందురు నరులు పా + తాళమునకు.

భవు - అగును. ఈ భారతదేశాంతర్గత ఆంధ్రభూమి నాధ్యాత్మిక
విద్యాపీఠమునఁ జేరి యేకచ్ఛీలము మారసాతలమునకుఁ గొంపోయి
గొప్పపరివర్తనము పుట్టించెదను.

అభ - నీవు ధన్యుడవు. నేనును, అదే పంకల్యమున వచ్చితిని.

భవు - నాకు నీవు తోడగుదువా?

అభ - సరే! మనము ప్రచ్ఛన్నముగా వారిశీలముల నారయు
దము రమ్ము. నేడు సోమపాదునియింట మహాసభ జరుగనున్నది.

(నిష్క్రమింతురు)

రంగము - గృహంగణము

(సోమపాదుఁడు, కళ, గుణదత్తుఁడు, జయ, దాసి ప్రవేశింతురు)

కళ - నాథా! మీసవతిసోదరుఁడు గుణదత్తుఁడు తన ఆస్తిని పంచి
యిమ్మని అడుగుచున్నాఁడు.

సోమ - అసంతమైన మనమహాభాగ్య మాతఁ డిదివఱకే దుర్వృత్త
నములకు మఱిగి కడ తేర్చినాఁడు.

గుణ - ధనము మానవుని యక్కఱలను పూరించు నొక నిమిత్త
మాత్రమైన రత్తి. అది ఆకస్మిక మైనది. విద్యావిలాసములచే మోహ
త్మకప్రకృతిని రేపి, అచేతనములందుఁ జేతనము కల్పించు దయ్యము.

దానిని నేను స్వర్ణదీనారముగా మార్చి వసుంధరను వసుంధరగాఁ జేసి, జీవితములోని ఆ లోకసుందరప్రభలను ప్రభాతరాగములోఁ గలపివేసితిని.

జయ — నీ వస్వదారాప్రమత్తమతివై విరుద్ధము లగు నిషేధముల లెక్కింపక కలధనములెల్ల వెచ్చించి నేడు నీతిశాస్త్రపారంగతుని వలె మాటాడుచున్నావు. సరే! నేను ముందు జీవించు తెలువేమి! నీసోదరుఁడన్నియు నీకిచ్చి నిర్ధనుఁడైపోయినాఁడు. నన్నాతడును పోషింప నసమర్థుఁడై మీనమేషములు లెక్కించుచున్నాఁడు.

కళ — సోదరీ! నీకేమియు కష్టము లేదు. నాతో నుండుము. మన కీశ్వరుఁడెన్నటికైన మేలు గూర్చిన నది నీదిగనే భావించుము తల్లీ!

గుణ — నీపూరకండుము! ఇది గయ్యాళి. ఈమె సహవాసము నిన్నుగూడ గాఢాంధకారమున ముంచి వేయును!

జయ — సరే! నేను గయ్యాళినిగదా! నీతాళము పట్టద నుండుము.

గుణ — ఓసి చచ్చా! నీవు చేయునదేమి?

జయ — ఏమా! చూచెదవు గాక. తేపే విడాకు లిచ్చి వేశ్యలలో కలసి పోవుదును. గతికమైన మర్యాద మట్టిలోఁ గలపివేయుదును.

కళ — తల్లీ! అంతపని చేయవలదు.

సోమ — జయా! నీవు నేటివఱకు ప్రసిద్ధమైన నద్గుణసంపత్తిగల సాధ్వీ. నీవిట్టి విపరీతకృత్యములు తలంపవచ్చునా?

జయ — నీసోదరుఁడు చేసిన అన్యాయములు నన్నీతరున మార్చి వేసినవి.

సోమ — నేవకా!

నేవ — స్వామీ! ఏమి సెలవు?

సోమ — వీరిశెట్టిని పిలుపుము.

నేవ — చిత్తము.

వీరి - (ప్రవేశించి) ఏమి బాబూ! కబురంపినారట, మీ కేమైన బదులు కావలెనా?

సోమ - మూఱొక పదివేలరూకలు బదులు కావలెను.

వీరి - అది యెంతసేపుబాబూ! ఇదిగో (అని యిచ్చును)

సోమ - (పుచ్చుకొని) జయా! ఈరూపాయలు దీసికొని నాసోదరుని నేవాపరాయణత మానక పతీమణివై వర్తించుము. (అని యిచ్చును.)

గుణ - అగును. (అని జయచేతిలో రూకలపంచి లాగికొని వెళ్లిపోవును)

జయ - అయ్యో! అయ్యో! నాధనమేదీ! (అని నెత్తి కొట్టుకొని పడిపోవును)

సోమ - అదిగో గురువుగారు శిష్యులతో వచ్చుచున్నారు. సందడి నేయక వన్నానపరంపర నర్భ్యపాద్యములు సమర్పింపవలయును.

గురువు - (ప్రవేశించును; ఎల్లరు నమస్కరించెదరు.) జయము, జయము.

జయ - నావే రెవరెత్తుచున్నారు. (చూచి) ఓవఱో గురుమహాశయులా! (అని లేచును)

గురు -

సీ. నిరుపేదలకు నెల్ల + నిరతాన్నదానంబు

గావించు నర్థనం + గ్రహము గూర్పు

ఆధ్యాత్మికజ్ఞాన + మాదర్శముగ నుండు

పారస్వతంబు సాం + పారఁ బెంచు

భక్తులొప్పాలు + పాలించుటకుఁ దమ

ప్రాణాల నొడ్డు నే + మైనఁగాని

పాశకాలలయందు + పరమనైతికతత్త్వ

పద్ధతుల్ నేర్పించు + వసతు లిచ్చు

తే. గీ. ఇట్టి సత్కార్యముల నాచ ♦ రించు నెన్నో
 ధనము ధారాప్రవాహ వి ♦ ధాన విలిచి
 స్వర్గమున కీతెఱంగు సో ♦ పానపంక్తి
 కట్టుచున్నాఁడు సోముఁడు ♦ కళను గూడి.

సోమ - ఇది అంతయును తమ ఆశీర్వాద విశేషము.

గురు - మీ కీశ్వరుఁడు తోడుగఁగాక! సభ్యులారా! మన ఆధ్యాత్మిక విజ్ఞాన విద్యావీరమహాసభ మిక్కిలి ప్రాచీనము. కేవలము పవిత్రములగు మహదాశయములపై మోసియున్నది. దీనియందలి యథార్థములు మూడులోకములయందును బూజింపఁ బడవలసినవిగా నుండవలయును. దురాచారములు, పాపములు, నీతిబాహ్యములు మున్నగు మలీమసములైన కర్మకళంకము లామూలాగ్రము నశించినఁగాని జ్ఞాన సాధనమునకు మానవు లర్హులు కాఁజాలరు. కావున మీమీ దివ్యానుభవములైన యాధ్యాత్మిక తత్త్వప్రతిపాదక మహా మహిమ లింకను పెంపొందింపవలయును.

కళ - స్వామీ! గార్హస్థ్యమునందలి స్త్రీల విధు లెట్లుండవలయును?

గురు - మిక్కిలి పవిత్రముగ నుండవలయును. స్త్రీలన్న సామాన్యులు గారు. శీలమే వారి యలంకారము. అట్టి

ఉ. ఇద్ధపతిప్రతాపఁబుల ♦ కే రవిచంద్రులు మూఁడులోకముల
 బద్ధము లీమహామహిమ ♦ స్వార్థపరత్వముచేతఁ జేయు నే
 సిద్ధులవల్లఁగాదు; కడుఁ ♦ జేరువ స్వర్గము స్త్రీలకెల్ల నీ
 పద్ధతి పూరుషావళికిఁ ♦ బట్టను మాటలు వేయి చెప్పినన్.

జయ - ఎండవానలు లెక్కింపక తప మాచరించు ఋషులకు స్వర్గము పెరటిచెట్టువంటిది గదా.

గురు - కావచ్చును.

ఉ. కాననసీమలందు కడుఁ ♦ గవ్వపరంపర లొంది డింది వి
జ్ఞానము నందికొన్న ఋషి ♦ సత్తముకంటె ఖలుండు భర్తకో
పానలమందుఁ గ్రాగి యెదు ♦ రాడక భక్తి భజించి జ్ఞానయా
మానినియే సుమాన్య యను ♦ మానము మాను తపస్సు లిట్టివే.

గుణ - నేవకుండు ప్రభువును కొలుచును. సూదివెంట దారము
వచ్చును. మానవుని నీడ వెన్నాడును. అట్లే స్త్రీలు పురుషుల నాశ్ర
యింతురు. అందేమి విశేషమున్నది? అది తపస్సెట్లుగును?

గురు - తపస్సనఁగా నేకాగ్రమైన లక్ష్యము. హృదయాంతస్వర్తి
యగు ప్రేమమమమూర్తియందు లయ మొనరించుట యని యర్థము.
అది సత్యవ్రతల కొక్కరికే తెలియును. కావున స్త్రీలను బాసన
లని భావింపఁజనదు. నిజముగా -

ఉ. ఇంతిఋణంబు దీర్చుగలఁ ♦ జే పతి జన్మము లెన్నియెత్తినన్
కాంతసతంబు స్వర్గనర ♦ కంబులమధ్యను నిల్చి భర్తకున్
స్వాంతకవాటముల్ తెఱచి ♦ స్వర్గముకై వడి మాటు; నారక
ప్రాంత మహాఘమఃఖములఁ ♦ బావుచుతేరికి శక్యమింపనుల్.

పో - మానవ జీవితము విచిత్రచరిత్రములపైఁ దిగుచున్నది.
సంసారసాగరమున మానవుఁ డొక్కవావ.

గురు - దాని కర్మధారియే దార.

గుణ - దారయా లేక దారుడా! ఇది గొప్ప అన్యాయము.

గురు - నీవెఱుంగవు.

చ. పడఁతి గృహంబునందు నొక ♦ బంధురదీపిక యెల్ల వేళలన్
గడు ముదమిచ్చు; బూరుషుల ♦ కంటె నిజంబుగ నాడుచాండ్రజే
పుడమి; పతివ్రతాతిలకముల్ గల ♦ ధామము మించి స్వర్గ మే
యెడఁగలదే! యిహంబునకు ♦ నింతియె సాధనమార్గ మారయన్.

గుణ - అది ఎట్లు సమర్థనీయము?

గురు -

సీ. ఒకసవ్వతో భర్త ♦ కుండు కష్టములెల్ల
 బరిమార్చు మన సిచ్చి ♦ గరితమిన్న
 ఒకచూపుతో భర్త ♦ కుండుకళంకముల్
 పోగొట్టు దేలించి ♦ పువ్వుబోడి
 ఒకసన్నతో భర్త ♦ కుండు తాపత్రయం
 బులు మాన్పు దేమలించి ♦ జలజపదన
 ఒకమాటతో భర్త ♦ కుండు సందేహలు
 తొలగించు బోధించి ♦ తోయజాక్ష

తే. ఇట్లు లానందదేవయై ♦ యెసక మెసగి
 బూరుపునిజన్మ తరియించి ♦ ముక్తి బడయు
 పఱకు దరుణీలలామ తో ♦ ద్విషును గాదె
 రమణికంటెను వేరె స్వ ♦ ర్గంబు గలదె.

మరియు గృహాంతిర్వర్తియగు నథ్థాంగిని చూచితీరా? పెక్కు తెఱం
 గుల భర్తకుఁ దోడ్పడుచున్నది.

ఉ. ఇంటినిగాచు కాపరి మృ ♦ గేక్షణ; పిల్లల నూడిగంబులన్
 గంటకి రెప్పవోలె గల ♦ కాలముఁ బ్రోచు కృతజ్ఞ; భర్తతో
 సంటి గృహస్థధర్మముల ♦ యందు యథావిధిగాఁ జరించు వా
 ల్గంటిని మించు నెచ్చెలులు ♦ గల్గుదురే భువనత్రయంబులన్.
 మేటియు,

చ. దురితదురంతదుఃఖములఁ ♦ దోడ్పడి యర్థము ప్రాణ మిచ్చి సరి
 లరమున నెందఱో సతులు ♦ భర్తలఁ గూర్తురు; భార్యకంటె నీ

ధరణిని దైవమున్ గలదె + తప్పక సత్య పతివ్రతా మనో
హర రమణీలలామ సతి + యైన మంతెందుకు స్వర్గ మారయన్.

గుణ - ఇది యతిశయోక్తి యనపించదు గదా?

గురు - కాదు; ముమ్మాటికిని గాదు.

చ. అరయ పతివ్రతాతిలకమై + యలరారెడు వుణ్ణాశీల నీ
తరుణిని నిల్పి యీశ్వరుని + తత్త్వము నామె హృదంతరంబునన్
బరిణతమైన ప్రేమ యను + పాఠములోపల నేర్చుకొమ్మ! యీ
గురువుల నేల కొల్చెదవు + కోవిందుడా! యివె నుమ్ముమర్మముల్.

సో - ఇట్టి భావగంభీరము లైన యాగికవిషయము లీలోకము
గ్రహించుటకే బహుకాలము పట్టును. ఇక నాచరణమున కెట్లు
సాధ్యము?

కళ - గురువర్యా! స్త్రీల కెంతవఱకు స్వతంత్రత నియ్యవలయును?

గురు - ఇచ్చుట యేమి? అది వారి యోగ్యతనుబట్టి యుండును.

చ. తరుణి ఏవేకముగా, జచువు, + ధర్మము, జ్ఞానము తత్వదీక్షలగా
గురువుల చెంగటన్ బడయఁ + గోరనవారల మాన్పువారు సూ
కరులయి వుట్టుచుందు, బహు + కాలము కర్మముఁ బొయలేక; యీ
మఱుగు నెఱుంగుకున్న మఱి + మానవజన్మ వృథాప్రయాసయే.

కావున, -

ఉ. మానిసులన్ బ్రవృణ్ణులుగ + మార్చెడు యోగ్యత పూరుషాళిలో
మానసికానురాగమగు + మార్గములోఁ గల; దాపథంబులన్
మాని, సతంబు వారి నను + మానములన్ దిలకింతు రందుచే
మానవుఁ డాత్మసౌఖ్యముల + మాపుకొనున్ దన తప్పెఱుంగకే.

జయ — నిజము, నిజము గురువర్యా!

చ. కలిమిని మెచ్చి లేమిని వి + కాచికలై చనుచుండు రట్టి యీ
కలుకలకక గృహజ్ఞులు + గల్గునె యంచు వచించునట్టివా
రలు; పురుషుల్ కడింది జవ + రాండ్రను బెట్టు శ్రమల్ తలంప; రా
కలనము కత్తి దారువును + గాయ మెఱింగిన యట్టు లుండెడున్.

గురు — కావచ్చును.

ఉ. ప్రాణు లకాశ్వతుల్ తిరిగి + వచ్చినవారలు లేరు; స్వాత్మ వి
జ్ఞానము గల్గునారె త్రిజ + గంబులఁ బూజ్య; లిహంబు రెండునా
నై; నడుసంత; దీనికయి + యేడ్వఁగనేల? భవిష్యదర్థముల్
గాన; మద్భట్ట మేపగిది + గాఁగలదో యది తప్ప దేరికిన్.

సోమ — అటులైన ఆధ్యాత్మికజ్ఞానానుభవము కూడ అదృష్టవశ్య
మేనా?

గురు — కాదు. అది మానసికపరిణామము.

ఉ. జ్ఞానపథంబు ప్రేమమయ + సాగర మైనది; పూతమైన ఆ
స్థానము వహిం కన్న గడు + దారుణమైనది; తత్పరీక్ష కే
మానవుఁడాఁగునో యతఁడేమాన్యుఁ; డెవండు గురూత్తమాత్మ సో
పానములందు మానసిక + భండము మోదునో వాఁడే సిద్ధుఁడున్.

సో — అట్టి సిద్ధుల నియమంబు లెట్లు లుండవలెను?

గురు — ఆనియమంబు లాతఁడే నిశ్చయించుకొనును. కావున,

ఉ. వీనియమంబులన్ దవిలి + యేమి యొనర్చిన వ్యర్థ; మాత్మ వి
జ్ఞానరసంబు శూన్య కల + శంబునుబోలె బ్రతిధ్వనించు నీ
మానసమందు నింపు; మనుషూ + నములన్ దెలవ్వలున్న నీ
స్థాన మెఱుంగవచ్చు; దనుఁ + దాన యెఱుంగు తెఱంగిదే నుమీ.

సోమ - గురునవ్వుల దివ్యాదర్శములు పెద్దవి. మాహృదయములు చిన్నవి.

కళ - స్వామీ! మేము తరించితిమి.

గుణ - ఇదియొక మతము.

గురు - అట్లనఁ జెల్లదు.

చ. మతములు లేవు పెక్కు; మత + మార్గములన్ వృత్తిరేకభావమున్
మతి దలపోయ కందుఁగల + మంచిగ్రహింతురు; మచ్చుకైన దు
ష్కృతములు లేవు; తాత్విక వి + శేష విలాస వినూత్న భావ సం
గతి బరమాత్మునిం దెలియఁ + గల్గెడు త్రోవలె లక్ష్మ మన్నిటన్.

కావున మీశాచశీలములచే నీధర్మము దేశదేశముల వ్యాపింపఁ జేయవలయును.

కళ - ఇది తపస్సుకన్న మహాపుణ్యము.

సోమ - సత్యము.

ఉ. ఎన్నిరహస్యముల్ తెలిసి + యెన్నిమహత్తులు గల్గియుండినన్
దిన్నని మార్గమందుఁ దన + దృష్టిని నిల్పి దరిద్రమందు, సం
పన్నతయందు ధర్మమును + బొయక అగ్నిఁబరీక్ష కాఁగువా
రున్న నెకాని వారి మత + ముండదు - ఉండదు వారిసంఘమునీ

జయ - మణి నామాట ఏమి?

గుణ - ఉద్ధాసము. పై సా లేకపోతే ఉపవాసము. ఆపై నై తే సన్యా
సము లేదా నాశో సహవాసము. అదే విలాసము. అది యెడతే రసా
భాసము. ఈనీతి నీకోసము (అని వ్రేల్చుట్టి చూపించును.)

జయ - చాలు నీసంభాషణ కట్టిపెట్టుము.

శిష్యులు -

పాట

ముక్తికి మార్గము మూలము దెలిసెను
 మోదము గలిగెను మాకింక
 భక్తిపథంబున భవభయహరమగు
 వ్యక్తి లభించెను నిశ్చయంక ||ము||
 తాపత్రయముల ఆపద లడిపే
 ఆపరమేశ్వరు నర్చించి
 కాపాడుటకై యేవురుషుం డెద
 నోపి భజించుచు నుండునొ ఆ ||ము||
 గృహములలోపల గృహిణులలోపల
 విహితమె స్వర్గము వివరింప
 మహిళామానస మంజులప్రేమయె
 మహితాదర్శము ముఖ్యముగా ||ము||

(పాడుచు నిష్క్రమించెదరు)

భవు - ఆహా! పరమధర్మ మన్న నిదే గదా.

అభ - అగు నిది దేవతలచేత సంస్తూయమానమైన మహాజ్ఞాన తత్వము.

జయ - నాకిక్కడకూడ శరణ్యము లేకపోయినది. నేనీదాసిని వెంట దీసికొని వేశ్యవాటికలో చేరి మోముపై వ్రచ్చన్నత వచ్చు రంగు పూసి పెద్దపరివర్తనము పుట్టించెదను; దానఁగాని యీగుణదత్తుని తెగులు కుదురదు. సరే. (అని చెంగున గంతువేసి నిష్క్రమించును)

(తెరపడును.)

ద్వి తీ యాంక ము

---o---o---

రంగము - ప్లక్ష్యతీకము

(సోమపాదుడు పాటపాడుచు వచ్చును.)

సా ౪౩

1

మానవజీవిత మేనీరు మారునో
కానరా దెచ్చారికి
అనంద మొచ్చును అశేయముల మీరు
ఏనాడో పడిపోవును.
అనాడు దుఃఖాలు మేఘాలు వర్షించు
మానసమని బీభృ మునిగిరిరయిపోవు.

2

ఏలాటిచిత్రాలు కాలగర్భమునందు
గ్రాలి రానున్నవో
ఫలాఫలకమందు వ్రాలు జరిగితీరు
ఏలాయాయత్నాలు నేలపాలై పోవు

3

తెలివితేటలు నున్న కలిమి పోయెనునాడు
గవ్వకు మారుపుగా ||గుడ్డి||
ఖలుఁ డని యనిపించు తులుపని తిట్టించు
ఇలు వెళ్ళఁగొట్టించు కలవంటి దీబ్రతుకు ||మా||

సో - గడచిపోయిన కాలము శుక్లపక్షమువలె నొకవెలుగు వెలిగి
'గం' అని యాటిపోయినది. ఇప్పుడు వచ్చినది కృష్ణపక్షము. ఇదంతయు

వ్యసనభూయిష్టము. చేతులతో చీల్చుటకుఁగాని, చిమ్ముచీకటి. పూర్జితమైన ధనప్రవాహము కొండవాగువలె ప్రవహించి ప్రవహించి హరితి కన్యూమువలె నెగిరిపోయినది. బంధువులు మిత్రులు తిని తట్ట తగుల వేసి వెళ్ళిపోయిరి. నావద్దనిక కానీకూడలేదు. శిశుకుఁ బువ్వులు చుట్టుకొన్న యిచ్చట నెత్తిగొట్టుకొనుట కష్టము. కావున నీయూను విడిచి పోవుట మంచిది. ఆహా!

కా. ఏదేశంబును పారిపోవుదును నే + నేరీతి ద్రవ్యంబు సంపాదింపంగల నెవ్వరడ్డుపడి నా + బాధల్ నివారించువారో యీదారిద్ర్యసముద్ర మీదుటకు నిం + కేమున్న దాధార మయ్యో దీనత్వముకన్నఁ జావు మెఱుఁ + గెంతో దేవుఁ డీరాదాళో.

కర్కబద్ధులకుఁ జావుసూత్రము నులభముగ వచ్చునా! రాదు. కావున నెందైన లేచిపోయెదను. అచ్చట, -

మ. పరదేశంబుల నాకటన్ నిదురవో + ఎన్లేక యాచించుచుఁక దిరుగంబోయిన నెన్న రీతఁ డని ప్ర + శ్నింపగ నెవ్వారు గోరరు, ప్రాణంబులు నోట వచ్చిన విశీ + ర్ణంబైన నెవ్వారుఁ జేరరు, రాగోదయమైన బాష్పకణముల్ + రాల్పన్ బ్రయత్నించుచున్.

అక్కటా! నాస్థితి యెంత నిశ్శ్రవ్యమై పోయినది. సవతి సోదరుఁడెంత యపకృతి చేసినాఁడు. మంచికిపోయి పాడైపోయినాము.

చ. తిరుటకుఁ గూడులేదు; శ్రమ + దీరుపఁగా నిలులేదు వీధిలో జనుటకుఁ గట్టుపుట్టములు + చాలవు నేనును నాలుబిడ్డ లేయనువునఁ బొట్టపోసికొన + నానొకొ; కాటకమయ్యె మాకు, మా దినములు చెడ్డవయ్యె మఱి + దీరని పేదరికంబు వేచెడిన్.

అయ్యో! ఇంకేది కర్తవ్యము!

ఉ. ఆహాకవంక నేడ్వ, దమ + యాకటి శోర్వక బిడ్డలెల్లరున్
గోలలొనర్చు, జంటి పసి + కూనలు పాలకుఁ బోరువెట్లఁగా
సోలెడుగొంతున్ దొంకు + సూటి యొకింతయు దోచదాయె; నా
యాలయ మొక్క దుఃఖిపు య + మాలయమై కనుపట్టుదుండెనున్.
ఇదిగో! నాప్రయసి కళ వచ్చుచున్నది.

కళ - (ప్రవేశించి) నాథా! మీదాసి మీపదపద్మములకు నమస్కరించుచున్నది.

సో - శుభ మగుగాక!

కళ - మీయాశీర్వాద మమోఘ మగుగాక!

సో - దేవి! అనుపమానమైన నీసౌజన్య విశేషముచేతనే నేనీమన ప్రాణంబులు నలువఁగలగితిని. లేసచో నిద్రవరకే యీ కాటక దీపతనన్నావృత్తి చేసి యుండవలసినది. కాని -

లే. గీ. అంతికంకికు నస్మదా + శాగమంబు
పుల్లవిరిగిన ముద్దమ్రానిఁ + బోలె దినది
నంబు క్షీణించు; కృష్ణ ప + క్షంబునందు
చంద్రకళలు తగ్గుచుఁ బోయి + పమయునట్లు.

కళ - నాథా! యిట్టి మీదురంతి సంతాపమునకు నిమిత్తము నేను గదా. ఆహా! నేనెంతటిపాపినో! ఓసూర్యచంద్రులారా! నన్నాచిశానరాదా! ఓభూమాతా! నిలో నాళాకింతి చో టాసంగలేవా!

సో - యువరీ! యింతిగా నేల వగచెదవు?

కళ - నాథా! నాదోకమనవి చెల్లింపుడు.

సో - అదియేమి (స్వ) ఈమె ఏమిశోరునో? (అని మూర్ఛిల్లును)

కళ -

ఉ. ఆకటిచేఁ గృశించి తమ + యూయ బిడ్డలు నేప్పుచుండ నీ
కోకము చూడలేక యిటు + శోషిల నేటికి నన్ను బిల్లలన్

దోకొని పాడునూశఁ బడఁ + ద్రోయుట వుణ్యము దీనికన్న నీ
వ్యాకులతా దరిద్రతల + వారణమార్గము లేదు చూడఁగన్.

అట్లు కాదంటిచేసి, నేనిక నేబాధకును సహింపనోపకున్నాను.

ఉ. కూటికిఁ దేని యీనుగని + కోమలివై యెటు కాపురంబు ని
చ్చోటను జేసి గంపెడు ని + నుంగులఁ గాంచితి వింక వీరి నె
ప్పొటను బెఁచనోచెదవు + పాటును నీరును బోసి యంచు నన్
మాటికి దెప్పుచుండ్రు దయ + మాలి కడున్ బొయగింటి మానినుల్.

ఇట్టివన్నియు వినుచున్న నాచెవులు చిల్లువడుచున్నవి. నేనింక
సహింపఁజాలకున్నాను. కావున నేనూయియో గోయియో చూచు
కొనటకన్న గత్యంతరము లేదు. ఇందుకు మీ రనుమతింపవలయును.
ఇదే మీరు నా కొసంగవలసిన వరము.

సో - (లేచి) ఆహా! నేనెంత నిర్భాగ్యుడను! దేవీ! నీవు స్త్రీజన
సామాన్యమైన తీయన,

సీ. నగలు కావలెనంచు + జగడ మాడఁగలేదు

ఆణిముత్యపుసరు + లడుగలేదు

వట్టుబట్టలుఁ దెచ్చి + పెట్టఁ బోరఁగలేదు

రంగుచీరలకు జీ + రాడలేదు

కస్తూరిగంధముల్ + కావలె ననలేదు

స్నిగ్ధసాధాళిఁ గాం + క్షింపలేదు

మృష్టాన్నభోజనం + విడ వేడఁగాలేదు

ధనధాన్యములను దె + మృనఁగలేదు

తే. కలిసి పోయెను + వుట్టింటఁ గాపురంబు

పెట్టుమని కత్తికోతలు + పెట్టలేదు

బ్రతుకుఁ దెలు పేము నని జతి ♦ చూలుచుంటి
వకట నీయట్టివాధ్యు లీ ♦ యవనిఁ గలకె.

కళ - వ్రాణేశ్వరా! ఇదివఱ కెల్లు నడచినను నిశ్చేద్యమును,
దుర్నివారకమైన పుట్టిద్రదేవత వాళాంతమును దూలించివేసినది. కాని
నన్ను కొట్టుకొనిపోవకున్నది. ఇంక చేసేమి నేయుచును? మీసోదరుని
నమ్మి మీరీసంసార మింతకుఁ దెచ్చినాడు. పైగా ఋణమై పోయినది.
ధనమూ జయకు దక్కలేదు. ఆమె తీసువు మార్పుకొన్నది. వేశ్య
వాటిని చంచల యనువేరఁ బడగుచున్నట్లు వినుచున్నాము. వాళ్ళపా
ల్లెట్లున్నను మనగతి యేమి?

సీ. ఆకటికై యంగ ♦ లార్పుచు నింట బి
డ్డలతోడ నెన్నాళ్ళు ♦ నిలువవలయు
మైయెల్లఁ గప్పని ♦ మాసిపోయిన యొంటి
పలువతో నెన్నాళ్ళు ♦ వరలవలయు
జడ లల్లుకొని చిక్కు ♦ విడరాని చింపిరి
తలతోడ నెన్నాళ్ళు ♦ తనరవలయు
పొరిగింటిపంచల ♦ నిరుకైన యరఁగులఁ
గావురం బెన్నాళ్ళు ♦ గడపవలయు,

తే. వానకెండకుఁ దలయొగ్గి ♦ వాసరములు
కప్తముల కోర్చి యెన్నాళ్ళు ♦ గడగవలయు
ధుణి రవిచంద్రగతులైన ♦ దప్పుఁగాని
మనదరిద్రపుదినములు ♦ మారవయ్యె.

సో - ఆహా! ఇక మనకు దైవమే ఆధారము. మనము విజ్ఞానసభా
సభ్యులము గదా. ఎన్నియాపదల కైన సహించుట మన విధియై
యున్నది. వగవకుము.

పాట

1

దారేగసరాదు ఏదో, నుయ్యో, గొయ్యో
దారుణదుఃఖ విచారము ఘ మై
ఘోరదవాగ్ని గురిసెను నాపై ||దా||

2

ఉన్నవిలేనివి అన్నియు పోయెను. అయ్యో
అన్నమె యని తెగనార్చినను
ఖన్ను నన్ను ఏ తెన్నున గన్నక
సున్నయె పుటి యేమున్నది బ్రతికే ||దా||

3

చేసితి యత్నము చేసితి నేనా ||దేవా||
ఈసరి కవి ఫలశూన్యములై
గాసివెట్టె నీ దానుడనై యీ
దోసిలి నొగ్గిన వీసము దొరకే ||దారే||
(పాడుచు నిశ్చమించును.)

రంగమ - మధువీధి

(వేళ్ళలు విటులు గుణదత్తుడు ప్రవేశించి యుందురు.)

పాట

1

మధుశాలా మాతల్లి నిన్ను విడువనే ||మ||
అధరమందు నీకు కడు మధుర మున్నదే
కుప్పకైన నీలాటి కైపు సొంపునింపునే

2

ఈమధు విహారముల సాధకమునై

శ్రీమించు పుష్పాల సిరి దెచ్చు దీవించు ము!

(అందరు పాడుదురు)

గుణ - జగము మిథ్యగాదు. మనము మిథ్య, మనభావములు మిథ్య, అతీంద్రియములైన సగ్గనరకములు మిథ్యలు! పాపపుణ్యములు మిథ్య. ఒకటి యేమి! సర్వము మిథ్య. ఓనిధ్యా! నీకు నమస్సులు; ఓఅధ్యాత్మిక విజ్ఞానమహాసభాసభ్యుడా! ఓఅనృతవాదీ! నీవ్యాసంగములింక కట్టిపెట్టుము. నీమర్మభేదకమైన వేదాంత తత్త్వ ప్రతిపాదక యోగసమాధి ఆచిర్యాణము, అమృతత్త్వము నాపాదములకింద నున్నది. నేను బూడిదనైననో నేను నాపాదాలకిందకే పోవుదును. ఇదిగో నీనోటికిఁ దాళము వేయుచున్నాను. నీనిత కల్పాంశరము దాక లేఁజాలవు.

తే. గీ. మధువె యమ్మకంబు? కైలాషి + మంజువదన

లెల్ల దేవకన్యలు; గానమే + రసంబు;

తంత్రినాదమె తేజంబు + దనరు వేళ్ళ

వాటికయె నుమ్మ కైలాస + పట్టణంబు.

తే. గీ. వసుధ కిదె ప్రేమ నేర్పెడు + పాతశాల

కవుల కాణాచి; గాయక + కల్పశరువు;

సోమరసమమ్ము వెలయాండ్ర + భూమి, విటుల

కోన, బ్రహ్మచారుల కొల్వు + కూట మిదియు.

(నాట్యాంగనలు పాడుచు నృత్యము నేయుదురు.)

గుణ - ఆహా ధన్యము! ధన్యము!

మ. భరమా రాగరసంబు, సంధ్యలు, నువ: + ప్రాసాదముర కై కొనన్
శరముర చిమ్మెను కాలవాహిని నధ: + స్వర్ణీయగానంబులో

నరసైపోయిన ప్రేమపాత మెవరే + నిన్ బాడి నిద్రాణమై
యిరులన్ గాటుకపట్టియున్న మాతి నెం + లే లేపంగా వత్తునే.

ఎవరి కెవ్వరును గారు.

ఉ. చేసితి జన్నమల్; తపముఁ + జేసితి; జీవరహస్య మేమియో
యీసరి కక్కటా! తెలియ + దింతయు వ్యర్థము బ్రహ్మవిద్య జ
జ్ఞానసంపం గు ఘోరవిష + సర్పము; దాని బరిత్యజించి యీ
యాపవమున్ మృగాక్షి యధః + రాసవమున్ గొని మోద మొందెదన్.

భవు - ఇది నిక్కముగాదు.

గుణ - ప్రత్యక్షము లైన యీ రాగభోగములు నిశ్శ్యము గాని
యెడల నిత నీవృధాకల్పిత స్వర్గసుఖంబులా నిశ్శ్యములు! కావు పొమ్ము.
ఆవలకుఁ బొమ్ము. నేను బ్రహ్మజ్ఞాన యను గుఃఖగంగమును విడిచితిని.
వేదాంతులు గొప్ప మోసగాంధ్రు, లేదా గొప్ప భ్రాంతులు. వారివల
నండి యెటులో యదృష్టవశమున దప్పుతో గలిగితిని. ఇంక నామిగిలిన
దివ్యజీవన మహానంద నాట్యరంగమున నేడే ప్రవేశించితిని. దీనికి నాండి
ప్రార్థనము గావింపవలయును.

మ. కరమల్ మోడ్చి సురాగమంబులకు నూ + కాదంబరీదేనికిన్
సురకన్, వేళ్ళకు, నల్లమందునకు, మా + జంభంగు గంజాయికిన్
స్వరసంగీతసుధారసంబునకు, నే + శ్యావాటికిఁ బీటికిఁ
శిరముల్ వంచి నమస్కరించెద సుఖ + శ్రేయంబు సిద్ధింపఁగన్.
చంచల - (నాట్యము నేయుచు ప్రవేశించును)

పాట

1

తరళకిరీటలోలనేత్ర సుమ

శశనన్నిభగాత్ర పవిత్రాత్ర॥

2

సరసహృదయ అభికుంతలఁ జూడ
విరులసరులు మెడవ్రేలాడ

3

నినుఁ గనుఁగొని మనమున వినుతించి
భునత నెంచి కృపకు ప్రార్థించి

ఆహా! నేడెంత హాయిగా నున్నది!

చం. పతి విడనాడితిన్; మనసు + వచ్చినవారిని గూడి యాటలా
డితి; సొగసైన పాటల ప + తించితి; నిత్యము సృశ్యగాన సం
గతి విటరాజశేఖరుల + చాటున సోమరసంబు ద్రావుచున్
క్షీతి నమరావతీపురముఁ + జేసితి దుఃఖములేదు నామదిన్.

గుణ - ఆహా! నీవే నిక్కమగు వేదాంతవేదివి. ఏమందువా?
దుఃఖనిష్పత్తియే జీవన్ముక్తి. వ్రేయనీ! ఈ యాసవ ముకింత ద్రావుము.
చాలనేవు నాట్యముచేసి అలసిపోయితివి. (అని యిచ్చును) పూర్వమగ
స్త్వైదు సప్తసముద్రము లొక్కగుక్క పట్టినాడు. ఏమలో నొకటి
కల్లుసముద్రము. నేనిప్పుడు ద్రావుచున్న దా కల్లే. కావున నాయగ
స్త్వనకును నాకును చింతాశంక వార చంచలా! ఈ చమకమును
పరిగ్రహింపుము. ఇది సురపూజాభాజనంబైన మహాపదార్థము.

చంచ - ఇది యిదివఱకే నాకడుపులోఁ గలదు.

గుణ - ఆహా!

పాట

1

అందకత్రై వహహా! నీ వందకత్రై వహహా
 సుందరహరిణేక్షణ నీచందము నా
 చందురుఁ డెనయగు నా
 ఇందిందిర చికుర ||వం||

2

కాగిటను ముద్దిడుమా
 ఆగనిఁకఁ గైకొనుమా
 చంచ - ఆగుమాఁగు మింత లేగువా వే
 వేగ పోపా మ్మిది నగవా!
 సాగ విచట కుప్పిగంతు
 లేగుమీ విరాగి వగుచు ||అం||
 అందకత్రై నై తే నేనందకత్రై నై తే
 సుందర హరిణేక్షణ నాచందము నా
 చందురు డెన యగునో
 ఇందిందిర చికుర ||వం||

గుణ -

మ. నురపైఁ దత్కులశంబుపై విరులపై ♦ శుద్ధాంతసాధాల్లిపై
 పరమాప్లవ రసార్ద్రగీతములపై ♦ భక్త్యాల్పపై నిద్రపై
 సరసాలాపముపై సతంబుగల నా ♦ స్వాంతంబు నీపైఁ జెలీ
 కరమొప్పారెను; నన్నుఁగొమ్మిను ♦ మయస్కాంతంబుచందంబునన్.

చం -

మ. పురిపై; నావిరులమ్ము బుట్టపయి; దాం + బూలమ్ముపై; హానుపై;
పరకీయాశ్రవణంబుపై; చిటుకుసుం + బాచీరపై; పాటపై;
సురపై; జందనచర్మపై; రయికపై + శోభిల్లు నాప్రేమ నీ
వరకున్ రాదు పికంబు మావిచిగురున్ + వర్జించి పోనేర్చునే.

గుణ - చంచలా! నాకింకేమిగతి?

చంచ - అధోగతి.

గుణ - ఓపికవాణీ! నీవు నిజము చెప్పితివి. (పైపద్యము చదివి)
ఆమావిచిగురు నేనే యని భావింపుము.

చంచ - నీవు మావిచిగురువు కావు; సరమామిడిచిగురువు (అని
పల్కిరించును).

గుణ - (హాహాహా యని నవ్వి) ఆహా! చంచలా! నీవు దేవదానవు
లను పట్టెలుకొట్టించు ప్రోడవు. నీవు సామాన్యవేశ్యవు కావు. నిజముగ
విటుల కొక విశ్వవిద్యాలయమే యున్న దానికి నీవు ప్రధానాచార్య
(Vice-chancellor) పీఠ మలంకరింపవలసిన నెఱజాణవు. నీకుఁ గల
కామకళాజ్ఞాన మా వాఙ్మాయనాదులకైన లేదు. రంభాది దేవవేశ్యలు
నీముంగల సల్లపూసలకైనఁ గొఱ గానేరదు. నీసౌందర్య మట్టిది!
నీవంటి ముద్దులాడి కాలుతో తలపైఁ దన్నినను,

తే. గీ. తరుణి ప్రియురాలి వలపుల + తన్ను చెఱకు

ముక్కకంటెను దియ్యనై + మోదమిడును

తరుణి గజ్జలంబెల కాలి + తన్నుఁ దిన్నఁ

చుతితో గారెలను దిన్న + రీతిఁ దోచును.

చంచ - విటలపని తుద కంటే.

గుణ - చంచలా! ఇంక నాకేమిగతి?

చంచ - అధోగతి.

గుణ - ఈదుర్గతి కెవరు కారణము?

చంచ - కుమతీ! నోరుమూయుము.

గుణ - ఆహా! ఆహా! (అని పడిపోవును.)

చంచ - (లేచి) ఇంతలోనే భీరుడ వైపోయితివి!

గుణ - (లేచి) ఆ...ఆ...చంచలా! నీవేనాలేపినది!

చంచ - అగును (స్వ) పొరుగింటి పుల్లకూర రుచి! నేనీతని కుల కాంతగా నుండినప్పుడు పనికిరాలేదు. వెలకాంత నని చెప్పినంతనే పడి చచ్చుచున్నాడు.

గుణ - నేనెంత ధన్యుడను.

చంచ - గుణదత్తుడా! ఆవైపు (అని చూపించి) ఆవేశ్యవాటిక! (మెడలోచెయ్యివైచి)

తే. గీ. అందకాడవు నీవు నీ ధ యంతవారు

లేరు లేరని యావెల ధ లేమచనుల

చూచుకంబులు తలలూపి ధ చూచుచుండె

పైటమాటున రైక వై ధ బైకి వచ్చి.

గుణ - నేనిప్పుడు స్వర్గలోకమున నున్నాను.

చంచ - (స్వ) నేనీతనిభార్య 'జయ' అని యెఱుంగుడు.

గుణ -

ఉ. ఈనముపాసితం బయిన ధ యీశ్వరతేజము భూమి నిండి కై
చేసి ప్రళంసనీయమయి ధ చేరుచు నున్నది స్వర్గమందిరా
వాసము దాడ; నీవెలుగు ధ వాసన లెల్ల వెలార్చి జీవితా
భావమునందు నేననెడు ధ భావము సిద్ధముజేయుఁ జూచితే.

చంచ - అది చాల నిశూఢమైన చదువు.

గుణ -

సీ. ప్రణయినీ! నీప్రేమ ♦ వాల్మీకి బీచికలందు
సాక్షి సోలెడు నన్ను ♦ బూడవేమి
ప్రేయినీ! నీరాగ ♦ విధిలోఁ దెలి రక్త
సిక్తుడౌ నన్ను ఏ ♦ ఓంఁవేమి
నచ్చలీ? నీమోహ ♦ నిబిడదావాగ్నిలో
నీరైన నన్ను జిం ♦ తింపవేమి
మానినీ! నీపచో ♦ మాధుర్యవాహిని
కసుపు నిచ్చెడు నన్ను ♦ నరయవేమి

తే. గీ. సంతసము నమ్మి దుఃఖమ్ము ♦ సంతలోనఁ
గొంటి; వెతఁగంటి; బేడిస ♦ కంటి నిన్ను
నల్లమను నింటిలో దాచు ♦ కొంటి; దానిఁ
దెఱచి కనుఁగొమ్ము నీదు సుం ♦ దరపటమ్ము.

చం - సరే! సంతసించితిమి, కాని నీవెంత మూర్ఖుడవు.

కం. అక్కఱకురాని మాటలు
పెక్కులు వచియింపనేల ♦ వెలవెలఁదికడన్;
ఱొక్కం బిడనిదె వేళ్ళలు
చిక్కరు వారలకు ప్రేమ ♦ చిత్రము గలదే.

గుణ - హా! హతోస్మి, హా! హతోస్మి. చంచలా నీకిచ్చినధనము
ఛాలదా! ఇంకను దెమ్మనెదవా?

చంచ - (నవ్వి, స్వ) ఇతఁడు నాడబ్బెంత హరించినాఁడో మఱచి
నాఁడు (ప్రకాశము) గుణదత్తా!

ఉ. ఒక్కక్షణంబులో వికసి ♦ తోత్పలనేత్రలపైని గల్లు పె
 న్నొక్కవ కెంఁదో విటులు ♦ మాన్యములమ్మి, గృహమ్ములమ్మి యే
 దిక్కునా యప్పుచేసికొని ♦ తెచ్చి యఖండధనంబు లిత్తు రా
 షక్తి యెఱుంగ వేమొ తులు ♦ వా! వెలయాల్వలఁజెప్పశక్యమే!

గుణ - ఆహా! చంచలా! ఎంతమాటంటివి. నేను తులువనా!
 ముద్దు లియ్యవలసిననోట నిట్టిసుద్దులేనా రావలసినది?

చంచ - అగును. డబ్బులేనివిటులకు వేశ్యలిండ్ల ముద్దులకు బదులు
 గుడ్డులు! (అని గ్రుద్ది నిష్క్రమించును)

గుణ - హా! హతోస్మి హతోస్మి! ఎంతబ్రతుకు బ్రతికి తుద
 కెట్లు పరాభవింపఁబడితిని!

భవు - ఈతని కిప్పుడుగాని పశ్చాత్తాపము గలుగలేదు.

తే. గీ. పరిభవానలమునఁ గాని ♦ నరులగర్వ
 మణఁగ దప్పుల నిప్పు చ ♦ ల్లారినట్లు
 దెబ్బలను దిన్నహృదయమే ♦ తీరుచుండు
 రాతిదెబ్బల గోరింట ♦ రంగొసంగు.

అభ - నిజమే కాని, యింతమాత్రాన -

గుణ -

చ. కలధన మెల్ల వేశ్యలకు ♦ గాదులఁ బోసితి వారి కల్లుకుం
 డలకు నువర్ణ పేటికల ♦ డాగి పటాగ్రము లెత్తి గజ్జెలం
 దెలకు శిరంబు మోపి పర ♦ దేశిని గానని బొందు కట్టి యా
 వల వలపింప నావలపు ♦ వడ్డికిఁ బారఁగ వేలుపోసితిన్.

ఇట్లు లున్నదంతయు సమర్పించితిని.

తే. గీ. ఇంకఁ దృణమైన వచ్చు దా ♦ రేది లేదు
 కాసు వీసంబు చేతిలోఁ ♦ గానఁబడదు

ఏమిసేయుదు నునునైన * నోపోదు
ఇట్టిగతి వచ్చునని కల * నెఱుంగనైతి.

అహ! నేను మధువు త్రాగితిని. నాధనము మధుభాండము లాగి
వేసినది. నాహుకలు రోవెలండి నాకివేసినది. నాయాకలి నన్నిప్పుడు
చీకాకు నేయుచున్నది. కాని నాకడ కానియైన లేక భీకరమగు
వ్యాకులముల కాకరమైపోవుచున్నాడను. ఇంక కేకలువేసిన నాకర్ణించు
వా రెవరు? ఆకాశము చూచిన శోకము పోవునా? అహ! నేను
మున్న జ్ఞానమహాసభ్యుడనై బ్రహ్మానందవారాళి నోలలాడి దుష్టుల
సహవాసమున చార్వాకుడనై జగన్మథ్యావాదినై తుద కీవేత్తలచే
పరాభవదవాసలమున మాడి మసిన్ పోయితిని. నాయవజ్జితకుఁ జింతించు
చున్న నన్నూరడించువా రెవరు * తోడ్పడువా రెవరు?

పాట

1

దేవుఁ డెప్పటి కేది తెచ్చిపెట్టునో గాని
ఏవేళ కేది రానున్నదో
ఈవంత లీకన్న లీక్షించునని యెరుగ ॥దే॥

2

తగుదునని రెన్నాళ్ళు
తలయెత్తి తిరిగి యొక లిప్తలో కాలనిహతి
తెగి నేలఁగూలి యీలీల విధి జం
బాలపటలంబుల
వగఁ గూరి కూరి యీ
నగవులపాలైతి నిక నెన్నాళ్ళకైన నా
మొగము జగమున కగుపర్చగా గలనె యహ! ॥దే॥

భవు - పాప మీతనిదుర్దశ యశ్రువులురాల్పవలసినంత శోచనీయముగా నున్నది.

అభ - కాని యిట్టి కుమతుల హృదయమున నీతి మంచువలె విడిపోయి హఠతివలె నెగిరిపోవును.

తే. గీ. జొన్నకట్టలు తియ్యగా + నున్నగాని
బెల్లమేరీతి గాదొ యా + విధము దలఁప
ఖలులహృదయాలలో నీతి + నిలువఁబోదు
బోడితలను బంతులు జారి + పోవునట్లు.

(తెర)

తృ తీ యాంకము

====

రంగము - గంగాతీరము

(సోమపాదుఁడు, కళ ప్రవేశించియుండురు)

సోమ - చెలీ! మన మిప్పుడు నురలకు గాణాచియైన వారణాశి ప్రవేశించినాము. చూచితివా! ఈ గంగాభవాని యెంతసొంపు సంపాదించుచున్నదో, ఆహా!

సీ. ఈగంగయే సుమీ + యీరేమలోకాలఁ

జెన్నారి పూతంబు + నేయునదియు

ఈగంగయే సుమీ + యీశ్వరఘనజటా

జాటంబులోఁ దొలగి + చూచునదియు

ఈగంగయే సుమీ + యిల జహన్న కడుపున

నుదయించి యువ్విభు + లూరునదియు

ఈగంగయే సుమీ + యెసఁగి భీష్మునివంటి

వరమహామహు నాత్మ + బడసినదియు

తే. గీ. కోరి యాగం చేసే నుటూ. తే. + గీ.ధ్రుండు

దివిలి వేసేది. తే. + గీ.వేసేదియు

అట్టి యాగం చేసే నుటూ. + యమమువాయ

చేసేతలు వచ్చి కేతలు పూ. + ప్రించువదియు.

వడియు చేసి! అనగా వేసేలోకించుము. ఎంత రమణీయ మైన దృశ్యమో. ఆహా!

తే. మొదపులుకుండు గుండలులు + బూదినపువ్వులు పండ్లజిక్కిన న్నదమను నీవే శాసనము. తే. + నోజ్జములై రతనాలలీల నిం పాదపుడు వాననాలసాది + మాండుచుచన్నవో చూచితే సఖి ఇదే నిజమైన త్యాగ మని + పించు బ్రహ్మార్థము ప్రాణమిచ్చినో.

భవుడు - (ప్రవేశించి) చిగ్గలమునుండి జగద్భ్రాతృప్రమై వచ్చుచున్న అభ్యాత్మిక కష్టాల మహాభక్తుల భర్తవీక్ష సన్నివర్తన నేయ దేవేంద్రాదులచే నియోగించి పెట్టిన మహాభక్తుల దివ్యచరిత్రము లవలోకించి వచ్చినాడని. గుణాత్మరచింతి గుణావళులు, చ్యుతసం స్కారు లెవ్వరో యొక్కొడు భక్త తక్కినవా రెందరో మహనీయులున్నారు. నేడు కథాభాషాచారులు ఒకక్షింపవలయును. ఆహా! వారీవంకకే వచ్చుచున్నారు. నేను వచ్చున్నముగా నిలిచి వారి వరి వర్తనము చూచుచుండెదను (అని ప్రక్కను నిలుచును).

(గుణాత్మరుడు చేవలవాండును ప్రవేశించుచును)

గుణ - ఓహో! మాలన్న సోమసాదుడు మావదిన కళ యీ వంకకే వచ్చుచున్నారు. పేరు నావలన నిట్టి దుష్ఠితికి వచ్చి యీతీరున తిరుగాడుచున్నారు. ఆహా!

చేవల - (ఒడవలపై చేవలు పట్టుచు సాడుచును)

గుణ - (స్వ) నా జీవితమున కిది తిరిగి మూడవ రంగము ప్రారంభ

మైనది. నేను చంచలచేత పరాభవింపబడి లేచి వచ్చి యీగంగాతీర మాక్రమించి చేపలవాండ్రలోఁ గలసిపోయి యీ పని వనలంబించితిని. ఇంక ముందేమి కానున్నదో తెలియదు. నన్నెవరును గుణదత్తుఁ డని పోల్చలేదు.

(పట్టినచేపలు రాసులుగాఁ బోయిదురు)

గుణ - ఓరీ! వీని నన్నిటిని విక్రయించి సామ్యుత్తీసుకొనిరండు.

చేప - చిత్తము స్వామి!

కళ - నాథా! జేనదుపొట్టకై యిన్ని మీనముల ప్రాణముల నాహుతి నేయవలయునా. అయ్యయ్యో, వీరికేల దయలేదు.

ఉ. ప్రాణముకన్నఁ దీవు గల + దా వలదా దయ ప్రాణికోటిపై,
ప్రాణుల నెల్ల నొక్కటగ + దా పశు వేమి మనుష్యుఁ డేమి యీ
మీనము లిన్ని చంపి తమ + మేనులు పెంచుటకంటె రొట్టె నే
దేని భుజింపరాదె తగ + దే సుకృతంబు మనుష్యజన్మకున్.

గుణ - ఓహో! నీవు శాద్ధభిక్షుకివలె నున్నావు. నేనీ బాలరులకు నెకిమీఁడను. నాకీచేపల నమ్ముకొనుటయే వృత్తి. నీ ధర్మోపదేశముల విని నేనీవని మానితినేని హటాత్తుగా ప్రాణత్యాగముఁ జేసుకోవలసినదే. నాకిది తప్ప వేరుగా జీవనాధారము లేదు.

కళ - నాయనా! ఘట్టించిన దేవుఁ డన్నము పెట్టఁడా. హత్యయే జీవనాధార మనుట శోచనీయముగదా.

ఆ. రాతిలోని కప్ప + బ్రతుకుచు నున్నది

చదల నెగిరి బ్రతుకు + చాతకంబు

స్థావరములు కదలి + చనికుండ బ్రతుకును

మనము శాకభుక్తి + మనగలేమె.

గుణ - నీనీతులకర్థములేదు. చిన్న చేపలను పెద్దచేపలు తినుచున్నవి. అట్లే

తే. గీ. గుంటలోనుండు కప్పలు ♦ గోవుల బాచి
యేచ్చులుండిన నీరాన ♦ కేగుకొక్కొక్క
పుడమిల బులికిని జడల రాం ♦ బొందునకును
మాంస మశనంబు విధి పెట్టె ♦ ముగించుకంటె.

కావున అహింస, అస్త్రేయంబుల కర్మము లేదు. మాంసమునం దెట్లు ప్రాణ మిమిడి యున్నదో శాశ్వతములయందును నట్లే కలదు. హింసలేని మానవజీవనము లేనే లేదు. ఆకలేల బ్రతుకున కర్థము లేదు. ఉపాధి యున్నంతవఱకు నుపాదేయముల భోగములు వర్జింపఁజనదు.

తే. గీ. పనులు నిరున్నచోటికి ♦ బరువువెల్లు;
చీమ కలగండగల తావు ♦ చేరుచుండు
శోకిలము మావించిగురుల ♦ గూర్చుపోవు
మధుపరాజంబు తేనెకై ♦ మసలుచుండు
ఉదర మెవరికైనను వీడి ♦ యున్న దొక్కొక్క
పిండివంటలు సంసారి ♦ వండి తినిన
ఆకలంబులు సన్యాసి ♦ యూరగించు
క్షుత్తునకు నిర్వు రొకటె జ ♦ గత్తునందు.

ఓరీ, దాసరీ! ఆవల యిటు తెయ్యి, అందలి పెద్దపెద్ద చేవలను బల్లెము గ్రుచ్చి చంపుదము.

కళ - అయ్యో! ఇది మహాపాపము గాదా?

గుణ- పాప మనునది లేనేలేదు. మానవులు తృణాయవప్రీహ్యది రేతోదాపమున మాతృగర్భమునుండి వచ్చుచున్నారు. ఇసుకనుండి బంగారము పైకి వుటములు పడివచ్చును. దాని నిష్పాద దగ్ధకాష్ఠన్యాయమునఁ చూడవలసినదే కాని బంగారు కణికలో నిసుక కలిసియున్నదా

లేదా యని విచారింపజనదు. అట్లే మానవుల కాగామి సంచితములు నిమిత్తమాత్రములు.

సోమ - మానవులు కర్మబద్ధులు కారా?

గుణ - అట్లనువారివి మెట్టవేదాంతములు. సృష్టి సమస్తము పరిణామముపై మోసియున్నది. నిన్న నాకులతో పచ్చగా నున్న బంతిచెట్టు నే డెట్టునివువ్వలను పూయుచున్నది. నిన్న నీళ్లో యని పండ్లికిలిందిన శుక్తి నేడు గర్భమున మాక్తిముల ధరించుచున్నది. అట్లే జేసికిని కర్మ ప్రధానము గాదు. కాలమే కారణము.

కళ - సరే! కాలమునకై నను వెఱవవలదా?

గుణ - మానవుడు స్వతంత్రుడో పరతంత్రుడో తెలియదు. ప్రవాహములో కొట్టుకొనిపోవు కాష్ఠము తెలింగున కాలప్రవాహమున బడి ఆశాలతల నడుమ నిరికి ఊహలను ఝంఝూచూరుతమునకు శరవేగమున కొట్టుకొనిపోవుచున్నాడు. ఎంతవెఱచినను మృత్యువు తప్పదు.

కళ - కావుననే సుకృత మారంభింపవలయునని నానిశ్చయము.

గుణ - సుకృతమా? ఇట్టోవిభోగములే సుకృతములు! గడ్డియై మేయఁబడుటకంటె పశువై దానిని కొలుకట లెస్స. కొటికెడుపన్నును కొలుకఁబడు గడ్డియు జడములే కాని కొటికినపన్ను దానిరుచి ననుభవించి జన్మము సార్థకము జేసికొనుచున్నది.

సోమ - ఇంక మానవులకు ధర్మార్థకామమోక్షము లను పురుషార్థములు వలదా?

గుణ - అగ్నియం దుష్ణశక్తి, రాతీయందు కఠినశక్తివలె పురుషార్థములు వానియంత నవే వెంబడించుచుండును. జీవునకు సుఖమే గాని, దుఃఖము లేదు. రాగమే గాని విరాగము లేదు. వేడుకయే గాని వేడుకొనుట లేదు. నిన్నటికి నేడొడిచినము ముడిమి అపహించినది. తే పనునది లేదు. ముడిమిమేనుపై మునుగు వంటిది.

కం. బాల్యము వచ్చును జను; గై

వల్యమువలె యావనంబు + వచ్చును బోవున్

తుల్యములేనిది రుజుచె

నైల్యంబగు ముదిమి వచ్చి + నన్ బోదునుమీ.

కళ - ఆపల పాపాత్ములు యమదండమునకుఁ బాల్పడవలసి వచ్చును గదా.

గుణ - అది వట్టిది. మరణానంతరము చితిని పేర్చువాఁడు రక్తారుణాత్ములలో సంక్షుభితమైన కరవాలము చేత పట్టుకొని కఱ్ఱల నటకుచుండును. వాడే యమదూత. వాని చేతిలోని క్రూరకృపాణమే పాపపుణ్యములను తూయు తక్కినది. ఆ చితియే అన్నిటికి స్వస్తిదేవుడు శ్రీపతిక. ఆ మధరావతేపితమైన బలివేడియే యమధర్మరాజు సింహాసనము. జీవుడో. అస్తిపంజరమున ప్రోగుపడిన మృత్తికారేణు సముదాయము. అత్త శరీరమును వదిలి యొక్క పెద్దగుంతు వేసి వాయ్వాదులలోఁ గలసిపోయినప్పుడు, తేజములో తేజము మిళితమై పోయినప్పుడు, ఇంక దానిని పట్టి కొనివచ్చు నెఱజాణు డెవ్వఁడు? ఇంక స్వర్గ మెవనికి; నరక మెవనికి? ఈశ్వరభక్తికిని ముసలమ్మ కథలకును భేదములేదు. తిని నిర్వాహముగఁ గూర్చున్న వారు వ్రాసిన వేపురాణములు. వానిలోని సారమే ఉపనిషత్తులు. వేదాంతము లని బ్రహ్మనూత్రములు వ్రాసినాఁడేగాని, అత్తస్వరూప మిదమిద్దమని నిరూపింపలేక సర్వాంతర్యామి యని యఘోచిత నాస్తికవాదము లోనికి దింపి మఱిత అంధకారములోని కింకించినాడు. ఇవి యేమియు నర్థములుగావు.

సోమ - ఇది పదార్థవాదిము. నిరీశ్వరుల శాశ్రయమైంది. హేతువాదమువలన నిర్వాణము రానేరదు. నిర్వాణ మొక యపురూపమైన అమృతపదార్థము. దానికై యత్నించుట సమంజసము.

గుణ - సరే. మీరట్లే అనుకుంటున్నాడు. అటువులు నమ్మి స్థిరములు వదలివేయు మీరుద్ధి గగనాదుల కాశ్రయమైన శశవిమాణ ప్రాయ మైనది. మరుమరీచికలవలె బాధాభూయిష్టమైనది; వ్యర్థమైనది.

సోమ - ఈశ డెవడో బాగుగ జమవున్న భావతార్కికుడు. మిథ్యావాది. శూన్యము.

గుణ - నేను శూన్యమే! నా కీ సృష్టి ననుస్తము శూన్యము. అందులో నేను ఆస్తికముగా నాపాస్య మగుచున్నా నని నీవెఱుంగవు.

సోమ - శుచిని గోల్పోయి, విధిచిక్షణములకు స్వస్తిచెప్పి మీన భుజాడవై వేదాంతములు పలికెద వీవెంతి లజ్జాహీనుడవు?

గుణ - అగును, నేను లజ్జాహీనుడనే. నీవు నావలె పడిపోయి నప్పుడుగాని తెలిసికొనలేవు.

సోమ - ఇంకను నేను పడిపోవలసిన అగచాటు లేమున్నవి?

గుణ - మానవున కేసితియందును నిమ్నత్వ మున్నది.

(అని పడవ త్రోసికొని జాలరులతో పోవును)

కళ - పాపభీతి లేనివా రంద రిట్టి దుర్గతుల పాలై పోవుచుందురు. ఎవరికర్మము నెవరు దిద్దగలరు.

సోమ - సరే. మన ముందుగతి యేమో ముందు విచారించుము.

కళ - ఆహా! ఆమె యెవతెయో యెఱుకసానివలె వచ్చుచున్నది. ఈమె నడిగి తెలిసికొనియెదను.

సోమ - సరే.

ఎఱుకత - (ప్రవేశించి, సగ్గ) నేను 'జయ' పేర పరంగు చంచలను. నీ డీయెఱుకసానినై వీరి కేదో త్రోవ చూప వచ్చితిని. (ప్ర)

తే. గీ. జీసింజలు, మోదుగు + మాడ, సూదు,

భాలుమగలకు సతము వ + శ్చౌవధములు

నల్లపూసలు, చపలపు + రాళ్ళు పచ్చ
బొట్టు కావలెనా మిక్కిలి + బొట్టెలార!

సోమ -

తే. గీ. నెత్తిపై గంప, కంకుమ + మెత్తిపట్టి
నదురు, మెడసిండ్ర బూసలు + ముదుగు పొట్టి
చీర, కంపులహారాలు + తోరణములు
శ్రుతులం గమ్మలు, కొమ్ముగా + జాలురు దాల్చు
నీవెవరు తల్లి! యీదారి + నేగుచుంటి
వెలుక చెప్పక పోయెద + వెవరవచ్చు!

కళ - ఆగుమాగుము.

ఎఱు -

తే. గీ. జీడిగింజలు, మోదుగు + మాడ, సూదు
లాలుమగలకు సతము వ + క్రొవధములు
నల్లపూసలు, చపలపు + రాళ్ళ పచ్చ
బొట్టు కావలెనా మీక + బొట్టెలార!

కళ - నీవెవరు?

ఎఱు - నేనా! చెప్పితిని గదా.

సోమ - మీ కుల మేది?

ఎఱు -

తే. గీ. ఎఱుక బ్రహ్మాదులకు నైన + నెఱుక పడదు
నెఱుక సర్వంబు నెఱుకకు + మఱుపలేదు
ఎఱుకల కలంబు నాది; నే + నెఱుకనాని
నెఱుకక జెప్పెద లోక ము + చెప్పువు నొంద.

కళ - ఆహా! ఎఱుకమ్మతల్లీ! నీవు చూపూర్వపుణ్యసకమున భవాని

వలె ప్రత్యక్షమైనావు. మేమెంతయు ధన్యులముగదమ్మా. మామందు
గతి యేమో. తెలిపి పుణ్యము గట్టుకొనుము తల్లీ.

ఎఱు - ఎఱుక చెప్పదును.

కళ - అదే మాకు కావలసినది.

ఎఱు - (రాగ మాలాపించి)

ద్వీప ద

ధర్మార్థమై యెల్ల ధనము గోల్పోయి

అడవులఁ బట్టితి ధాన్యంబు చెంది -

కట్టి లమ్మి బ్రతుకు ధాన్యంబు ముందు

దైవంబు తోడ్పడుఁ దప్పక యిందు -

కళ - కట్టి లమ్మకొనుమన్నావా? సరే.

ఎఱు - కట్టి లన్ని కనకాలాతవి! కనకాలుంటే లోకాలున్నాయి.
(అని వెళ్ళిపోవును)

సోమ - కళా! మన కీసోదెలతో నేమిపని? మన కీశ్వరుడే శరణ్యము.

కళ - నాథా! మీరన్నది నిజము. కాని, యీయెఱుకసాని తప్పేమి
చెప్పినది? మనమనుకొనని బ్రతుకుదేటువొకటి చూపించి వెళ్ళిపోయినది.

సోమ - అగు నగును.

కళ - కట్టి లమ్మకొనుట కన్న నిప్పుడు నిర్ధనులమైన మన మేమి
చేయఁగలము?

సోమ - అగును (అని రెండడుగులు నడిచి) దేవీ! నీవిట నుండుము.
కట్టలు నలుకుట కీజానపదమున నెవరినైన బతిమాలి గొడ్డలి యెరువు
తీసుకొని వచ్చెదను. (అని వెళ్ళి గొడ్డలి చేతపట్టుకొని వచ్చును) దేవీ!
ఈయడవిని ఎందుకట్టి లెందును గానరాకున్నవి.

తే. గీ. ఎందుకట్టలు గానరా + వెందుఁ గన్న
పచ్చికట్టలు నరికినఁ + బాపమండ్రు
ఇల నహింసావ్రతము వ + హించువారి
కడుగు మోపుటకైన సా + భ్యంబు గాదు.

కళ - నాథా! ఈనదిలో నొరగిన చెట్టుచివరకొమ్ము లెండిపోయినవి.

సోమ - అగును! నా యాశాలతలు గూడ నెట్లే యెండిపోయినవి.
(అని యెక్కి కొట్టఁబోవును. గొడ్డలి జారి నీళ్ళలో పడిపోవును.) దేవీ!
నాగొడ్డలి నదిలో జారి పడిపోయినది. ఆహా! దైవమా మమ్మెన్ని
పడరాని కష్టాలపాలుఁ జేయుచున్నాఁడవు.

కళ -

తే. గీ. పొలములా పోయె బంగారు + పోతపోసి
నట్టి పాత్రలు పోయె భా + గ్యములుపోయె
నింక నినుపగొడ్డలి వగ + పేటికయ్య
కాన జాగినఁ గట్టాలు + గడవఁగలమె!

సోమ - దేవీ! నీవన్నది నిజమే కాని నామనస్సు మిగుల వేదనా
దోదూయమానమై పోవుచున్నది.

సీ. ధనము పోయిన భూరి + కనకంబు పోయిన
కన్నీటిచుక్క నేఁ + గార్వలేదు
గృహము గోల్పోయిన + విహితులు వీడిన
మనసులోపల నింత + కినియలేదు
స్వస్థమెడలిన + స్వజనంబు వదలిన
భోరున దుఃఖంపఁ + బోవలేదు
కూటికి లేకున్నఁ + గోమలి యేడ్చిన
ఈశ్వరా యనుచుఁ జం + తింపలేదు

తే. గీ. ఎరువు తెచ్చినగొడ్డలి ♦ యేటియందు

జానె నొకవిచ్చుకార లే ♦ నేనెప్పుడొచ్చి

నిలదనేముదురో యని ♦ కుండుముంటి

ప్రాణి పోవచ్చుగాని పో ♦ రాదు పరువు.

కళ - నాథా! మనకు దైవము లేడా?

సోమ - దేవీ! మనకు గొడ్డలెరువుచ్చినవారు మీ గొడ్డలేటితో పడిపోయిన దన్న నమ్మరు. ఈకాటకమున కూటికి లేక అమ్మకొని తినినా మని బహువిధముల నిందించెద రవి యెట్లు భరింపవచ్చును.

పాట

1

ముందుగతి యేమింకక విధి

యెందుగలదు మాకింకన్

2

ఎండవానల కొండ కెక్కి యీ

యెందుకట్టల యేరి బ్రతుక మా

3

ఆపదలందున నాపద లిడు విధి

కోపదవాగ్ని కే నొపగలమే మా ||ముం||

కళ - నాథా! నన్నంగడిని విక్రయించి మీగొడ్డలిముణము తీర్చి నేముడు.

కవుడు - (ప్రవేశించి) ఆహా! తల్లీ! నీవే కులకాంతవు.

గీ. లెక్కలేనంతధనము లా ♦ లించి లాగి

తన్ని పోవును వేళ్ళ క్క ♦ తజ్జయగునె

లెక్కలేనంతధనము త ♦ ల్లి నడిగిచ్చి

తనువు నర్పించు భార్య క్క ♦ తప్పు యగునె.

సోమ - దేవీ! నిన్ను మ్మివేయుమందునా? అదియును సులభ సాధ్యము గాదు.

తే. గీ. సతిని విక్రయించిన హరి + శ్వేచ్ఛకు సంత
వాడనా నేను? నిచ్చమ్ము + నాడు రాజ
భటులు దండింతు బానిస + వర్తకుఁ డని
కాన కష్టాలచూర్ణాలు + కాశరావు.

భవు - పాపము మీ దీనక నాహ్మికయుమును నీకుఁ జేసి వేయుచున్నది. (అని యేటితో బుచ్చి బంగారుగొడ్డలిఁ దీసి) సోమ పాదుడా! యీ బంగారు గొడ్డలిఁ దీసికొని పొమ్ము (అని యిచ్చును).

సోమ - (దీసికొని) దేవీ! మనకు దైవము ఇహుఁ గొడ్డలిఁ మాటుగా బంగారుగొడ్డలి ప్రసాదించినాడు చూడుము.

కళ - నాథా! మనకు పోయిన బంగారముకన్న నీ బంగారము ఘనము గాదు ఇది యెనోసాత్రో వారి కప్పించి మన యినుపగొడ్డలి యిడిగి కొనితెందు.

సోమ - (భవుని సమీపించి) దేవా! నేనపరాధిని! నాది యినుప గొడ్డలి. ఇది పుచ్చుకొన్నందుకు తుమింపుడు. (అని యిచ్చివేయును)

భవు - (అని నీళ్ళతో పాటవేసి వెండిగొడ్డలి తీసి) ఇదిగో! వెండి గొడ్డలి తీసికొమ్ము.

సోమ - దేవా! ఇదియును నాది కాదు. నా యినుప గొడ్డలినే నా కొనంగుము;

తే. గీ. ఏది తన వస్తువో యది + హీనమైన
వధికమైనను నానంద + మగును గాని
ఎరివువస్తువు లన్నియు + ఒరువుచేటు
లన్న లోకోక్తిలో నీతి + యున్న దనఘ!

గుణదత్తుడు - (ప్రవేశించి) స్వామీ! మీరు పాటవేసిన గొడ్డళ్లు నాకిచ్చివేయండి.

భవు - నాయనా! దురాశ నీ కింకను వదలలేదు. ఆశించిన వన్నియు రావు.

మ. ధనవాంఛన్ విడనాడి తేని ప్రతిపా + దంబండు వేవేలుగా

ధనరాసుల్ లభియించు; లేనియెడ న + ధం బర్థి రా.బోవ దే
మనజం దున్న తృణంబు మేరువుగ సం + భావించునో యాకడే
ధనికం; డేడ్చెనువానికి ధనము వ్య + ధం బెంతగా నుండినన్.

(అని బంగారు, వెండి, ఇనుప గొడ్డళ్ళు సోమపాదున కిచ్చి) సోమ పాదుడా! నేను దేవదూతను. ఇని నేను ఆశీర్వాదించి యిచ్చితిని (అని నివ్రక్కిమించును).

సోమ - దేవీ! చూచితివా! ఈశ్వరానుగ్రహము!

శా. దైవంబే యిడెనేని యాధనములో, + ధాన్యంబులో, మాడలో,
ఏవో చేటలఁ గ్రుమ్మరించు; నవి నూ + యీ రెండు దోసిల్లఁ గై
కోవాలన్నను జాల ఏ తెఱగులన్ + గుర్తింప కీచుర్చు లే
వేవో యత్నము లాచరించెదరుగా + రే దేవు నర్థింపకే!

గుణ - (స్వ). దేవతలకుఁగూడ పక్షపాత మున్నది. అహ! మళ్ళి కొలది బంగార మడుగకయే యీ భవుడు సోమపాదున కిచ్చి వెళ్ళి పోయినాడు. నేనెంత ప్రార్థించి బతిమాలి యేడ్చి మొత్తుకొన్నను నాకొక తృణమైన నియ్యక డాయెను. ఎంతవిపరీతము. నేను మాత్రము మరుమ్యడను గానా, నాకు మాత్ర మేల యియ్యక పోవలయును? వర్షము సస్యములపైఁ బడి కంచెలపై మానివేయునా? సరే! యీ ధనము సోమదత్తునకు దక్కినప్పుడుగదా! చూతము.

తే. గీ. ధనము మూలంబు లోకజీ + వనమునకును

పుడమి ధనహీనుఁ డడుగై న + పెట్టలేడు

తత్త్వవేత్తలు ధనము దం + ధన ముటన్న
భీష్ముడంతటివాడు నే + వించె కరువు.

కావున ధనమేరికైనైన సంపాదించవలయును. ఈ విషయములలో ధనమున్నవాడే ఘుచుడు. ధర్మహర్షమున ధనము నాదు. ధనమునకై యేమేమో మహాదోహములు నేయుచుండును. ఇప్పుడు సోమపాదుని యొద్ద. గల ధనము దొంగలచే దోపిడైనను, తప్పదు. ఇదే ప్రకృత కర్తవ్యము (అని నిష్క్రమించును).

సోమ - నీ శాంకశ మదమూర్ఖ్యంతి కిచ్చాణగుణములే యీనితాంత దురంతదుఃఖ మహాసముద్రమును తిరిగి నాకయై పరిణమించినవి. లేనిచో మన దరిద్రము తొలగిండుదాదు.

కళ - నాథా! మన కీర్త్యుఁ డయాచితముగా నొనగైన యీ ధన మక్షయము.

తే. గీ. ఎండవాసలఁ కట్టెల + నెత్తి నెత్తి

మోసికొని జీవనంబులఁ + బుచ్చు మనకు

వెండి బుగారముల నొడి + నిండఁ బోసె

నీశ్వరుని యీవి కరయ సం + తేమి కలకు!

గుణదత్తుడు - (దొంగలతోఁబ్రవేశించును) ఏరలుదొంగలలోఁగునులు.

దొంగ - మేము దొంగలలో నుప్రసిద్ధులము. దొంగతనము అరువదివారు కళలలో నొకటి. ఇది రారాజుల కులవిద్య. వారు ఊళ్ళు, మేము ఇళ్ళు దోచెదము. కావున రాజులకును మాకును దోపిడిలో సామ్యతగలదు. మఱియు కవులు రసమును, మహాముఘలు స్వర్గమును తరుచు దోచుకొనుచుండురు. వారు మానుండియే ఆ విద్య నేర్చుకొన్నారు. మా విద్యలో శ్రీకృష్ణుడు వెన్నదొంగ!

సోమ - కళా! వీరెవరు?

కళ - మనవంటి బాటసారులు.

సోమ - అయ్యో! నీవెటుంగవు. మనధనలక్ష్మిని దోచుకొనుటకై
వచ్చిన దొంగలు కారుకదా.

కళ - నాథా! ఈ భావము మనయొద్ద డబ్బు లేనప్పుడు కలుగ
లేను అప్పు డందరుచూసవులు మానవులవలె గనుపించిరి. ఇప్పు
డందఱు దొంగలవలె గనుపించుచున్నారు.

సోమ - నిజము! నిజము!

తే. గీ. పామువిష మెక్కినట్టు లీ * హేమవిషము
మనుజ తత్కంబుఁ జంపివే * యును సుమంటి
అర్థహీనుని ధనవంతుఁ * డరయలేడు
ధనికు లందఱు కలుపాక్కు * లనగవలయు.

కళ - నాథా! మార్గశ్రమచే నా కేమో విశేషముగ నిద్ర వచ్చు
చున్నది.

సోమ - ఈ బంగారము మన మెడలోఁ బెట్టుకొని నిద్రొంతము.
తేపింటికీ బోయి మనము పూర్వముచేసిన అప్పులు తీర్చుకొందము.
దాన మన ఋణావిముక్తి యగును. (అని నిద్రొందరు)

గుణ - ఓరీ! చోరశిఖామణీ! చూచెద వేమి.

దొంగ - సమయము చూచుచున్నాము. (అని కొల్లగొట్టుదురు)

గుణ - (కళ నెత్తుకొనిపోవును)

(తె ర)

చ తు ర్థాం క ము

=====

రంగము - అంగడి

(గుణదత్తుడు, కళ ప్రవేశించియుండురు)

గుణ -

తే గీ. ప్రాప్తమున లేని తృణమైన * రానిమాట

నిజము; ప్రజ నేయుయత్నాలు * నిష్ఫలంబు

విధివిధానంబు మారదే * విధమునైన

ముతైరులకల్పి మునిన * నత్తలబుచ్చు.

అహా! నేను చేసినయత్న మంతయు వ్యర్థమైనది! నేను తిరిగి సోమ పాదుని ధనము దొంగలచే దోపించినాను. కాని, ఆ దొంగలు నా కొక వీసమైన నియ్యక మోసముచేసి తీసుకొనిపోయినారు. నాకీ 'కళ' దొరికినది. ఈమె నీయంగడిలో బానిసగ విక్రయించి వచ్చినంత ధనము చిక్కించుకొని పోయెదను.

కళ - అన్నా! నీకేమి యవకాశము చేసినామని మమ్మీ రీతిని వ్యధలపాలు చేయ సమకట్టివాడవు. అయ్యో! నీవాడుతోడున బుట్ట లేదా. నీకు దయ, దాక్షిణ్యము లేదా? నన్ను నా భర్తతో నేల యెడబాటు గావించితివి. ఇప్పుడు నన్నెచ్చటకుఁ గోంపోవుదువు?

గుణ - నన్నేమియు ప్రశ్నింపక నాతో రమ్ము.

కళ - అయ్యో! ఇట్టి క్రూరకర్ముడవు నీ వెట్లు జ్ఞానసభలోచేరితివి.

గుణ - నేను చేతివా? అది యొక యెత్తు. నీ నిట్టి వెన్నో సభలలోఁ జేరి వ్యలాభ మున్నంతవఱకు మహాభక్తునివలె నటించినాను.

కళ - ఛీఛీ! నీ పెంత కవటాత్ముడవు.

గుణ - అదే యిప్పు డక్కఱకు వచ్చినది.

తే. గీ. కపటభక్తులె గౌరవ * పాత్రులగుచు

పేరు పొందుచు నున్నారు * పృథ్వియందు

ఎంత త్రాగిన సంతవే * దాంతియంద్రు

ఎంత బొంకిన సంతమ * హిమ యటంద్రు.

కళ - ఉలవపాదు పందిరెక్కినట్లు మాయ యెంతకాలము చెల్లును?

గుణ -

తే. గీ. పరముసంగతి దేవుడే * యెఱుఁగు నివృ

డిహము హాయిగా జరుగఁగా * నిమ్ము ముందు

అరువుకన్నను రొక్కమ్ము + మెఱుఁగు గాదె
స్వర్గమున్నదొ లేదొ యె + వ్యరికిఁ దెలియు.

కళ - నీవు చార్వాకుడవై చెకిపోయిన పాపండుడవు. నీతో
వాదమేమిటి? నన్నిప్పు డెచ్చటకుఁ గొనితెచ్చితివి?

గుణ - అంగడికి.

కళ - ఎందుకు?

గుణ - అమ్ముటకు.

కళ - ఎవరిని?

గుణ - నిన్నే!

కళ - హతోస్మి (అని నేల వ్రాలును).

గుణ - (స్వ) ఈమె సేత్యుణమునతో విక్రయించినఁగాని లాభములేదు.

కళ - (లేది) హా! దైవమా, చూపరాని దృశ్యము లన్నియు
చూపుచున్నావు. ఇందు నావంటి దురదృష్టవంతు లెందరో అగువడు
చున్నారు. హా!

సీ. తల్లిదండ్రులనుండి + తనయుల విడిపించి

యూరించి యదె + అమ్ముచున్నవారు;

అతిలోకసుందర + లైనకాంతలఁ దస్క

రించి వేడుక విక్ర + యించువారు;

ముకుపచ్చ లారని + ముద్దుబిడ్డల దొంగి

లించి దుష్టులకు న + ర్పించువారు;

అత్తింటికోడండ్ర + నక్కటా యదె యాచి

కొని తెచ్చి కులటలఁ + గూర్చువారు;

తే. గీ. అహహా వీరెల్లఁ గావించు + నార్తరవము

గగనమునుఁదాఁకి పగిలి ర + క్తంబు గురియు

యమపురముకన్న నీ విక్ర + యాపణంబై
ప్రబలనరకంబు బానిస + వర్తకంబు.

ఓరి! దుష్టుడా, ఎంతఘాతుకకృత్య మూహించితివి. సీకింక వుట్టు
గతు లుండవు నుమా.

చంచల - (ప్రవేశించి) నేడేమో యీ బానిసల యంగడి చాల
కోలాహలముగా నున్నది. నేడు నాకు మంచిబానిస దొరకవచ్చును.
ఇంటి యూడిగంబులకు పగలును, రాత్రి రోవెలందియై ధనమును
సంపాదించుటకును నొక బానిస నిండు కొనుక్కొని పోవలయును.

గుణ - ఓ ప్రజలారా!

తే. గీ. గుణములకుఁ బ్రోవు; హితములు + గూర్చుమిన్న

అడుగు మోపినచోట ము + త్యాలు పండు

మాటలాడినచోట హే + మంబు గురియు

సట్టి 'కళ'ను బానిసగఁ గొం + టారె మీరు.

చం - ఇచ్చట నేవో క్రొత్తమాటలు విసవచ్చుచున్నవి.

గుణ - (వైపద్యమునే చదువుచు)

చం - ఓహో! గుణదత్తుఁ డిప్పుడు బానిసవర్తక మారంభించినట్టు
లున్నది. వీడెంతకైన సమర్థుడే.

గుణ - (చంచలను చూచి) ఓహో! ఈ ముండ యిక్క డేలాగు
దాపురించినది. (అని పారిపోవఁ జూచును)

చంచ - గుణదత్తుడా! ఉండుముందుము. పాతిపోవకుము.

ఉ. ముక్కు, మొగంబు నేరనటు + మూలల దాగదవేల రమ్ము పె
నగ్గక్కువ నాదుకొంటిను మద్యము + ద్రావుచు కేరి యాడుచున్
కక్కురుతుల్ వెలార్చి కొని + కష్టము మల్గినసొమ్ము లీయకే
దక్కితినంచు పోయితివి + దాగుడుమూతల నాడెదేటికిన్.

(అని చీపురుతో కొట్టును)

గుణ - ఇక్కడ కీబందారముకూడ చెప్పినది (అని విన్నవించుచును)

చంచ - (స్వ) ఈమె నా అక్క కళ! ఈ గుణరత్నం దెంత వాప
మున్నకైన వెనుదీయఁడు! (ప్ర) అమ్మా! నీవు నా వెంట రమ్మ.
నాయంట నీ కేమియు లోటు రాజోవదు.

(తెర పడును)

పంచమాంకము

000

రంగము - దారి

(సోమపాదుడు ప్రవేశించి యుండును)

సోమ - దైవికముగా ధనము వచ్చి నారికేళపలిలమునలె మాయమై
పోయినది. పోయినది పోక ప్రాణప్రాయముగు నా కళను గూడ దీసు
కొని పోయినది. నే నింక దేనికని వగవగలను. అయ్యో!

చ. కళ విడిచి యీ సగిది + కష్టరంపరలందు రేబవర్
కలగి, కళావిహీనమతి + నాసిలుచుంటి నిష్పదజవితం
బలరఁ బ్రచండ దుఃఖశిఖ + కావచుతికా కీటు మేర ప్రాణముల్
నలిగినఁ జావునున్ బ్రతుకు + గాదిది యేమని చెప్పుకొంటుకున్.

నా కళను దొంగ లెత్తుకొనిపోయినారు. ఇంక జీవితమందు ప్రధాన
మైన నా కళ జారిపోయినది. కళావిహీనఁడ నైన నేను బ్రతికియు జీవ
చ్ఛవమునై యున్నాను. ఇంక నాకు శాంతి యెక్కడిది. ఆహా! ఆకళ
యెంత సద్గుణకళాధురీణ.

సీ. పతిమాట కెప్పుడు + ప్రత్యుత్తరం బిచ్చి
కలహింప నొల్లని + కలికిమిన్న
పొరిగింటివారి నె + వ్వరి నొవ్వనాడ కే
ప్రొద్దు సంభావించు + పుణ్యశీల

వ్రతనిష్ఠులన్న! పి + శ్శరూ దోన్న ప్రాకార్య
ముల భారవోసెన. + మి విశిష్టాదయ
కలనైన నన్యశంబు + కలుకేరసి మహా
ధర్మాత్మి నాధ్వి శం + తప్రదీప

తే. గీ. కర్ముణంబుల కానాది + సచ్చరీతి
ఆహృతినదృశి, సదానంద + సమహితాత్మ
బిర్గు నేర్పులు కలెగిన + యవిదమిన్న
కళను బోలెన కాంత లీ + యిలను గలరె.

ఇంక నేనంత వగచినను ప్రయోజనము లేదు. ఆ దొంగలే తీసుకొని పోయి యు.దపచ్చును. ఆమె నీజానపము తెవరైన నెఱుంగుమరేమా!
చ. అదుగదు కానికొక్క నొక + మైర సరే; వాటిండ్ల కెప్పుడున్
వెడలద యెట్లు మోచుల + వేసి ధైర్యమువీడ; దోపికన్
విడువదు; తిప్ప నేయు దొక + వీసము నైనను బాంక; దట్టి నా
పడతి కళాకలాప యగ + పడ్డదె యెప్పుకైన జెప్పరే.

ఆహా! నా కింక కళ దూరమైపోయినది. నేనీజన్మలో నా కళను జూడలేను. ఇంక నా మిగిలిన జీవనము భూభారమునకే గాని వేరుగాదు.

నీ. కళను చూచితిరేని + కరుణార్ద్రహృదయులై
చూపింపరే చంద్ర + సూర్యులార
కళను గాంచితిరేని + కనికరం బెదఁబూని
విడువరే మ్రొక్కెద + విబుధులార
కళ నెఱింగితిరేని + కాలిన్యమును మాని
వచ్చి చూపరే మేఘు + పంక్తులార
కళ గ్రహించితిరేని + కపటంబు వర్జించి
దరిఁ జేర్పరే వృణ్య + తరువులార

తే. గీ. కళను దొంగిలించిరే విహం + గంబులార
కళను నాచికొంటిరే పన్న + గంబులార

కళను జెరబట్టితిరె -చోర ♦ గణములార

కళను బంధించితిరె సగ ♦ కులములార.

ఇంక నే నెంత యేడ్చినను ప్రయోజనము లేదు. ఈ దారి నూరి, లోనికిఁ బోయెదను. (అని కొంత నడిచి) అదిగో నా పరిచితు లెవరో పచ్చుచున్నారు.

(వీరిసెట్టి - జంధ్యాలభట్టు ప్రవేశింతురు)

జం - ఒరే వీరిసెట్టి! దొంగ దొంగినాడు.

వీరి - దొంగ దొంగ యనిన నా యొడలు కంపమెత్తిపోవును.

అయ్యో! నా యిల్లు దోచుచున్నారా యేమి?

జం - లేదు. ఈ దొంగ యిదివఱకే దోచినాడు.

వీరి - ఎవరండీ.

జం - ఇదిగో! సోమపాదుడు.

వీరి - ఆహ! ఏడీ! ఏడీ! పట్టుకొనుడు, పట్టుకొనుడు.

జం - పట్టుకొన్న నేమున్నది, పట్టెచుదుముల్లు.

వీ - (సమీపించి) సోమపాదా! మా డబ్బునూ తేమందువు?

సోమ - నాయనలారా! నేను బ్రతికి యున్న మీ ఋణము దీర్చుకొనక పోను.

జం - ఏమి సంగనాదికబుర్లు నేర్చుకొన్నావు.

వీ - నీ బ్రతుకు చావులతో మాకు పనిలేదు; మా ఋణము మా కిచ్చివేయుము.

సోమ - నాయొద్ద కాసేనలేదు. నే నెట్లు మీఋణము తీర్చగలను?

జం - భవాభవు లిచ్చిన గొడ్డం డ్రేమిచేసినావు?

సోమ - అయ్యో! అవే నాకొంప తీసినవి.

ఆ. కొత్తసీరు వచ్చి ♦ కొలనిగట్టును తెంచి

ప్రాతసీరును గొని ♦ పాటికట్లు

స్వర్గవాసు లిడిక ♦ ఒంగారు గొట్టలి

పెట్టు కళన బొట్టు ♦ బెట్టుకొనియె.

వీరి - ఏమి విచిత్రము!

జం - నీ బొంకు లెవరు నమ్ముదురు? దేవతలు దయతో నిచ్చిన ధనము నీ పెండ్లాని కిచ్చి యెక్కడో దాచి పైగా దొంగకబుట్లు చెప్పాచున్నావా?

వీరి - ఇవే ఋణము లెగబట్టు మార్గాలు.

సోమ - హరహర! మీరు పాపము లాడవలదు.

చ. కళను హరించినార లొక ♦ కాసునకన్ గొఱగానియట్టి నా
వలన ఋణంబు దీరు టిడిక ♦ పట్టిక; ఓ ఋణదాతలా! మీ
రలుగక నన్న నేవకుని ♦ యట్టికొం డది చాలదేని కం
డలు తెగఁగోసి నా కళను ♦ దాచిన వీధిని విక్రయింపుడి.

(అని నేలఁ బడిపోవుచు)

వీరి - ఇది మంచివేషమే.

జం - ఒరే వీరిసెట్టి! ఇదే మంచినమయము. ఈ సోమపాదుని మన మీరువురము మోసికొనిపోయి యమ్మివేయుదము! నీవు కాళ్ళ వైపు పట్టుకొనుము.

వీరి - తన్ను నేమో!

జం - ఆలాగైతే తలవైపు పట్టుకొనుము.

వీరి - కఱవడా?

చంచల - (ప్రవేశించి) పాప మీతఁ డెవఁడో ఋణదాతల బాధ కోర్వలేక నేలఁబడిపోయినాడు. జనచ్ఛవమువలె నున్న యీతనిని వీ రమ్మివేయఁ దలఁచుచున్నారు. ఈ యుత్తమర్థు లెంతకఠినులు!

ఆ. వె. పడవుకూడుకంటె ♦ వడ్డిన రైకమే ని

షిద్ధ జీవనమని ♦ చెప్పవచ్చు;

వేశ్య యిచ్చకమాల ♦ వెల కన్యబడుచుండు

బాధపెట్టు వడ్డి ♦ వర్తకుండు.

జం - ఎవరో దయ్యములాగు వచ్చి మమ్ము నింకించుచున్నది.

వీరి - ఇంకెవరు? చంచల!

జం - చంచలయీ! ఇక్కడ కెందుకు వచ్చినది?

(అని తొందరపడును)

చం - ఓహో! ఈ సవటలా?

ఆ. వె. ఇంట నెంతధనము ♦ నీలుచు నుంకిన

గడ్డితిండి కాసు ♦ వడ్డికొఱు

కాటియొద్ద నక్క ♦ కైచడి పేదల

శల్యములను గొఱికి ♦ చంపుచుండు.

ఈ బడుద్దాయివాండు నా యింటిచుట్టు తిరిగి నా దయకై యేడ్చిన నాండ్రే. (చీపురు పట్టుకొని) ఓరీ! సరమాంసవిక్రేకలారా! బుద్ధిలేదా? ఋణమునకై నాటిమానవు నమ్మివేయుదురా (అని చీపురుతో బాదును)

జం - నా బ్రాహ్మణ్యము నేటితో మంట గలిసిపోయినది.

వీరి - చంచలా! నన్న విడిచిపెట్టుము. నన్న బానిసవర్తకుడని రాజభటుల కప్పగింపకుము. నీకు పదివేలు సమర్పించుకొందును (అని యిచ్చిపోవును).

జం - ఇంతకు దురాశచే గక్కురితిపడినందుకు మంచికాస్త జరిగినది. (క్రిక్కిను జూచి) ఇదిగో యెవరో సన్యాసి వచ్చుచున్నాడు. నేను పోయెదను. (నిష్క్రమించును)

గుణదత్తుడు - (ప్రవేశించి, స్వ) నేను సన్యాసినిగాను గుణదత్తుడను. నా జీవితకాలమున కిది చతుర్థ రంగము. దీనితో నా కథ ముగిసి పోవును. (తిరిగి చూచి) ఓహో! మహామాయావియైన చంచల ఇంకా చక్కనే యున్నది.

చంచ - సోమపాదా! నీవు నా కమ్ముడై పోయినావు. కావున నా యింటికి వచ్చి నా యాజ్ఞానుసారము వర్తించుము.

గుణ - (స్వ) ఉన్న నేను? నన్నెవరు పోల్చుకొనుదురు. కళను విక్రయించి కౌన్తేన సంపాదించలేని కాని బానిసవర్తకుఁ డనుపేరు వచ్చినది. నన్ను ప్రభుత్వమువారు పట్టి బంధించుటకు వెదకుచున్నారు. వారికి చిక్కకుండ నే నీ సన్యాసచేషము ధరింపవలసివచ్చినది. పశే ముందేమి కానున్నదో చూచెదఁగాక!

చంచ - సోమపాదా! నీవు నా యింటికిఁ బోయి విధిగుమ్ముము కానియుండుము. నేటినుండి నీవు శరుడని పిలువఁబడవలయును.

సోమ - సరే. (స్వ) ఇదంతయు నా కర్మసూత్రముగాక వేరే మున్నది!

చ. బ్రతుకున కెన్నోయక్కఱలు + వచ్చును గల్గునుబోలు లెన్నో; సం
స్పృతిఁ గడతేలువార లొక + లేనియు నుండరు; కాని నావలెన్
వెతల మునింగి ప్రేయసిని + వీడి కటా పొరిఁగితిదాన్యజే
విశమున కొప్పరెవ్వరు భు + విన మముబొంట్లకుఁ జాపు లేనొకో.

గుణ - ఎట్లులైన నీ చంచలను వంచించవలయును. దీనియొద్ద లెక్క లేనన్ని ధనరాసు లున్నవి. ఆ మహాధన మంతయు వంచనచేసి సంపాదించినదే కాని దీని కావంతయు ధనాశ పోలేదు. ధనాశా! ధనాశ యీ కులట కుండునన్న లెక్కేమి.

శా. ఆశాబద్ధము లోకజాలము జడ + త్యావేశవిస్ఫూర్తి యే
కోశంబందునో యంటియుండును ముము + ఝల్ బ్రహ్మవిద్యర్యులే
యాశన్ బాయఁగలే రటన్నను హిర + ణ్యంబన్న సామాన్యలో
హశంకన్ దలఁపోయరా దిదె నుమీ + ప్రాణంబు నీక్షోణికిఁ.

చంచ - (సమీపించి) ఎవరిసన్యాసి. మహానుభావునివలె నున్నాడే.

గుణ - అగును. నేను మహానుభావుడనే.

చంచ - స్వామీ! నమస్కారములు. (స్వ) (ఈతడెవరో దొంగవలె నున్నాడు).

గుణ - నీ వెవ్వతెవు?

చంచ - నేనీ పురపు వేళ్ళను. నా పేరు చంచల.

గుణ - నీవు సత్యమార్గమునకు రాఁ బ్రయత్నింపుము.

చంచ - నీవే నాకు సత్యమార్గము కావలెను.

గుణ - నీ యందు మా కట్టి ప్రేమ కలదు.

చంచ - అట్లులైన నే నెంతయు ధన్య నయ్యెదను.

గుణ - సరే! నాకు చాల ఆకలి యగుచున్నది. చేరెనుపాలు గొనిరాఁగలవా?

చంచ - మీకు కావలసినన్ని తెచ్చి యిచ్చెదను.

(అని వెడలిపోవును)

గుణ - దీని కాళ మెండు. ఈ యాశలోనే దీనిని నాశనము నేయ వలయును. చాలమంది యాశాబద్ధులు వేదాంతము నేర్చుకొనుదు మనుముసుగులో మనోరథము లాకాశవీధుల కెగయఁ బరువెత్తు చుందురు. సరే! నా కక్షపాలములో నున్న బంగారుతీగ లీ మట్టి యూడలలో గ్రుచ్చి యుంచి చంచలకు హేమము చేయుచునను నమ్మకము వుట్టించెదఁగాక. ఇది యన్ని వేదాంతములకన్నను పై మీటి పోయిన వశ్యోవధము.

చంచల - (ప్రవేశించి, కళ నెత్తిపై తినుబండ్లములు పెట్టి తెచ్చి దింపి) స్వామీ! యీ భక్ష్యము లారగించి నన్నాశీర్వదించి నా కేమైన వేదాంతరహస్యము లెఱింగించి నా జన్మ తరింపఁజేయుఁడు.

గుణ - సరే! చంచలా! నీవు మిగుల యోగ్యురాలవు! నీవు చేసిన నేవాపరాయణతకు మే మెంతయు సంతసించితిమి. చూడుము - ఈ వల ప్పడుపు ఊడలు (తెంపి తెమ్ము).

చంచ - (తెచ్చును.)

గుణ - వానిపై నా కమండలూదకము చల్లి సమిధలలో పెట్టి కాల్చి వేయుము.

చంచ - (అట్లు చేయును.)

గుణ - అబూడిద నా కమండలూదకమునఁ గడిగి తీసికొనిపొమ్ము.

చంచ - (బూడిద కడుగ బంగారుతీగలు చేతికి వచ్చును. అవి తీసి చూచి) ఆహ! యేమి యీ యోగిమహామహిమ. క్షణములో నీ మట్టియూడలన్నియు బంగారుతీగలైపోయినవి. (అని కాళ్ళపై బడి) సామి, మీరు సాక్షాదీశ్వరుడు, గాని వేరుగాదు. (స్వ) ఈతఁడు గుణదత్తుడు. నన్ను తిరిగి మాయచేయ వచ్చినాడు. పేదరిక మెన్ని యసర్థములకైన దారితీయును. ఇంక నీతనికి నా నిజరూపమును చూపి క్రమపద్ధతులఁ బ్రయత్నించెదను (ప్ర) స్వామి!

ఆ. పుట్లకొలది హేమ + పుంజంబు లుండిన

హేమవిద్యయన్న + ఋషిపదాబ్జ

రజముకైన పనికి + రావు; రారాజు లా

యోగి కాళ్ళక్రింద + నుండువారై.

స్వామి! నా మందిరమునకు వచ్చి నన్ను పవిత్రను జేయ వేడుచున్నాను.

గుణ - మాకు మీ వంటివారితో నేమిపని?

చంచ - నాకు మీరు వేదాంతము నేర్పుదుమన్నారు గాదా (అని కోరచూపులు చూచును).

గుణ - అగును. నా యాశ్రయమునకు రమ్ము.

చంచ - నా, యిల్లు మీ ఆశ్రమముగాదా?

గుణ - (స్వ) ఈమె నా వలలోఁ బడిపోయినది. కాని నేను దీని

యింటికి వెళ్ళిన నా గుట్టు బయలుపడక పోదు. కావున దీని నెచ్చటికైన తీసుకునిపోయి దీనిపూర్తి యంతయు వ్రాయించుకొనవలగాక. అప్పుడుగాని నా శ్రమలు తీరవు (ప్ర) చంచలా! నీ కిష్టమైన నా వెంట రమ్మ. లేదా నేను వెళ్ళిపోయెదను.

చంచ - స్వామీ! మీరు పోవలదు. నేను మీ వెన్నంటి వచ్చెదను. (స్వ) సమయము దాటితే నా కిత్తడు చిక్కడు. ఎప్పటికైన భర్త తోడిదే లోకము.

గుణ - (స్వ) ఈ చంచల ధన మెట్లో దక్కించుకోవలయును.

చంచ - శర! నీవు నా పుత్రి యీశ్వరిని పెండ్లి యాడవలయును.

శరు - (స్వ) నా కళ యుండగా నే నీ వేశ్యాపుత్రి యీశ్వరిని పెండ్లియాడుటెట్లు? అయ్యో! నేనీ జన్మమున నిట్టి యకార్యాచరణము నీ ప్రాణముండగల జేయగలనా? ఎప్పటికైన నెన్ని జన్మలకైన నా కళ నాకు కావలెను. (ప్ర) అమ్మా! నాకు పెండ్లియేమిటి? నేనే బానిసను. ఆ మహనీయుడు ఈశ్వరి -

చంచ - నీవు మారుమాటాడవలదు. నా ఆన -

శరు - అయ్యో! ఏలికమాట యెట్లు దాటనగును?

చంచ - ఈశ్వరీ! నేను వేదాంతము నేర్చుకొనుటకు దేశాంతరములకు పోబోవుచున్నాను. కావున నా భాగ్య మంతయు నీవు జాగ్రత్త చేయుము. ఈ శరుని పెండ్లియాడి నాయానఁ జెల్లించుము.

కళ - (స్వ) హా! హతోస్మి! నేను కులకాంతను. ఈ యన్యపురుషు నెట్లు పరింపగలను. (అని నేల పడిపోవును).

సోమ - ఏమి యీ చిత్రము. కుమ్మరావములో నిత్రడిముంతలనినట్లు కులటయింట కులకాంతయా! యిది కడుంగడుచిత్రముగనున్నది.

చంచ - ఈశ్వరీ! యిది నీకు తప్పదు. ఇదే నేను వెళ్ళిపోవుచున్నాను. నా యానఁ చెల్లించుము.

(చంచల గుణదత్తుడు నిష్క్రమింతురు)

సోమ - ఈశ్వరీ! నీ నీ చరిత్రము విచిత్రముగావా? నీకు సతీష్వతులుంటి?

కళ - ఓరీ! బహుభాషీ! నోరు కట్టుము. నేను మగవాలిచి.
నా జోలికి వచ్చితినా ఇదిగో కత్తి. (అది చూపును).

సోమ - ఇది మిగుల విచిత్రముగ నున్నది.

కళ - ఓ యీశ్వరా!

ఉ. ఓ జగద్గీరా! పరమం ♦ హోజ్వంతేజ! చరాచరైశ్చ పి
బ్రాజిత, సర్వలోకజనం ♦ పండిత నీను సనంతరూపమే
యోజ సముంగరాని నయి ♦ యున్నను నాపదలందు నీవు రా
రాజులొక్క మేటివము ♦ రాజులి బ్రోచెను; నిన్ను మ్రొక్కెదక.

స్వామీ! నా మానము కాపాడుము! లేదా నా వ్రాణమైన దీని
వేయుము.

సోమ - ఈశ్వరీ! యిట్టి వీరమహాపతివ్రతపు వేష్యయింట నెట్లు
కాపురమున్నావు?

కళ - అది నా కర్మసూత్రము.

తే. గీ. రావణునిచేత లేదె నీ ♦ తాపధూతి

నరకునింటను రాజక ♦ స్యకలు లేరే

అట్లు లీ వేష్యయింట నే ♦ నలరవలసె

విధివిధానము మారెను ♦ విధము గలదె!

సోమ - ఈశ్వరీ! నీ చరిత్రము మిగుల విచిత్రముగ నున్నది.
నా మన వాలకించి నీ తలపై ముసుగొకసారి తీసి యీ బ్రహ్మాండ
పరిభ్రాంతమహామహిమూర్త్యురూప మొకసారి సాక్షాత్కరించుకొనుము.
ఆ విశ్వమూర్త్యుమూర్తి నొకసారి ప్రేమగానమున గాధాలింగన
మొనరించి నీ నిజరూప మహాతేజోవిరాజిత దివ్యదర్శనమును గావింపు

కొని కృతార్థవు కమ్ము. లెమ్ము. ఏల ఈ నేలఁబడి పొర్లాడెదవు.
(అని చేతిని చేయి కలిపి లేపును).

కశ - (లేచి) ఓరీ! శతాత్మా! పాః! నాకరగ్రహణమున నాశరీరము
మిగుల కళంకభూయిష్ఠముగఁ జేసివైచితివి. అయ్యో! నిరపరాధిని నగు
నన్నేల ముట్టుకొంటివి. నాభర్త నన్ను బాసినదిమొదలు నేనీ యొంటి
వలువతో కంటికి మంటి కేకధారగా నేప్పుచు కాలము బుచ్చునాకింకను
మరణము రాలేదని వేదయున్నాను. దోషదూషితులైన మీవంటివారి
వదనజ్వాలామాలిక లవలోకించుటకు మాగోటి ఖన్నహృదయల కేమి
పని. కావున నీ విచ్చటినుండి వెడలిపోమ్ము. దూరముగా పోమ్ము.
నేను నా మునుగు తీయను. నా యెదుటనుండి లేచిపోమ్ము. (అని కత్తిఁ
జూపును).

సోమ - ఓహో! యిది కేవలము కళాస్వరూపము.

(చంచల, గుణదత్తుడు ప్రవేశింతురు)

గుణ - నీ కేమి కావలయును?

చంచ - నీయొద్ద గల హేమవిద్య చెప్పివేయును.

గుణ - తప్పక. ఈవిద్య నీదే. నీవు నాడేవివి. నా అంకముపైఁ
గూర్చుండి నాకు నీ ప్రేమాస్పదమైన ముద్దుపలుకులతో నాలింగనము
గావించుము.

చంచ - అయ్యో! ఇది యేమిసన్యాసము!

గుణ - వేళ్ళలయొద్ద సన్యాసులు పరమ లగుచుందురు.

చంచ - అది నావల్లకాదు.

గుణ - నీవు వ్యభిచారిణివి కావా?

చంచ - నీ సన్యాస మెట్టిదో నావేళ్ళత్వ మట్టిదే.

గుణ - అగఁగా?

చంచ - అనగానా! నీవు సన్యాసివై అగపడినను మనసునం దా వైరాగ్యము లేదు. నేను వేళ్ళనై అగపడినను నామనసునం దారాగ లేకము లేదు.

గుణ - నీవు వేశ్యావృత్తి నేయలేదా?

చంచ - చేసితిని.

గుణ - ఇంకేమి?

చంచ - వేశ్యావృత్తి చేసితిని గాని వ్యభిచరింపలేదు.

గుణ - అది యెట్లు?

చంచ -

తే. గీ. జగమునకు రెండు ద్వారాలు ♦ నెగడుచుండు

పాప పుణ్యాల నూత్రాలు ♦ పట్టుకొనఁగ

నెవనికి విశుద్ధత గలదో ♦ యెవనియందు

మచ్చలున్నవో వానికే ♦ స్వచ్ఛ మదియు.

ఆ. వె. అగ్ని మ్రొంగవచ్చు ♦ హలాహలము గొంతు

బంటి దాచి బ్రతుక ♦ వచ్చుఁగాని

ధర్మం బతివ్రతలను ♦ దాఁకి జీవింపఁగా

గలరె మిడుత దీప ♦ కలికఁబోలె.

చంచ - (గుణదత్తుని కాళ్ళపైఁ దలయుంచి) స్వామి! నేనుసర్వ సంగపరిత్యాగిని నీవే సర్వముని నీ సన్నిధిఁ జేరినాను. సన్నిక నీవు నీళ్ళ ముంచినను పాల ముంచినను నీదే భారము. నీసేవ, నీధ్యాసము తప్ప నాకు వేరుచింత లేదు. వేరుశరణ్యము లేదు. రక్షింపుము.

(రాజభటులు ప్రవేశితురు)

రాజభటులు — ఏడీ గుణదత్తుడు?

ఒకభటుడు — అడుగో.

మరియొక భటుడు — సన్యాసివేషము వేసికొని మాయచేయుట కేవోయుపాయాంతరములు పన్నుచున్నాడు.

మొదటిభటుడు — ఆహా! ఏమి.

రెండవభటుడు — (జాట్లు పట్టుకొనును).

చంచ — (లేచి) ఇది యేమి ఘోరము. నా గురుమహానీయు నేల పరాభవించెదరు?

మొదటిభటుడు — ఈతడు నీకు గురువా? నీ వెట్లు వేదాంతినివో యీతఁ డట్టిదొంగలకు గురువు.

చంచ — ఆహా! ఏమి యీ దారుణము!

రాజ — ఓరీ! గుణదత్తా! పలుక వేమి?

చంచ — ఏమి? యీతఁడు గుణదత్తుడా?

రాజ — మరెవరనుకొన్నావు!

రాజ — ఈ గుణదత్తుడు స్త్రీల దొంగిలించి బానిసవర్తకము చేయు చున్నాడను నేరము మోపి ప్రభుత్వము బంధింపఁదలచినారు. ఎవరైన నీతని సద్వర్తనమునకుఁ బూచీ పడునెడల నీతని విడిచివైచెదము.

చంచ — బాబూ! ఈ దుర్మార్గున కెవరును నీ ప్రపంచములోఁ బూచీపడరు. పడినను వారల నశ్చేట ముంచివేయ సమకట్టును. కావున వెంటనే వీనిని చెరసాలలో బంధించి బుద్ధిచెప్పఁడు. మీకు పదివేల నమస్కారములు.

గుణ — ఆహా! ఎట్టి దృశ్యములు చూచుచున్నాను. ఇంక నే నీ భరాప్రపంచమున నొక్క మట్టికణమును గూడ కాను కాబోలును.

(గురువు ప్రవేశించును)

హా! గురుమహాశయా! నన్ను కాపాడుము. నీయెడ నే నేయపరాధము చేసినాను. నాతప్పులు మన్నించి నాకిప్పుడే సాక్షాత్కరించి నన్నీ యాపదలనుండి కాపాడుము. తండ్రీ! కాపాడుము.

చం. జడుడ నిరీశ్వరుండ నయి ♦ జారుల చోరులతోడఁ గూడి యే
ర్పడ నపరాధముల్ సలిపి ♦ పాపములన్ వడిగట్టుకొంటి నీ
కడకు ఫలంబు గల్గినది ♦ గాదు నిజంబుగ సత్సవర్తనల్
విడువనివారె బాగుపడి ♦ విశ్రుతి గాంచిరి నాఁడు నాటికిన్.

గురువు - వుత్రా! భయపడకుము. నీవు పశ్చాత్తాపమున తిరిగి పవిత్రుడవు కాఁగలవు. రాజభటుబారా! గుణదత్తుని విడిచివేయుఁడు.

(విడిచివేయుదురు)

గుణ - గురువర్యా! నమస్కారశతములు.

(అని కాళ్ళపైఁ బడును)

చంచ - స్వామి! నే నపరాధిని గాను.

గురు - అగును. నీ నాధుని నీవు తిరిగి స్వీకరింపుము.

గుణ - ఈమె నాధుఁ డెవరు?

గురు - నీవే.

గుణ - (చకితుడై నేలఁ బడిపోవును.)

చంచల - (తేసి నమస్కరించి) నీకు నేను నేటినుండి దాసిని. (అని మోముపై గల ముసుఁగు తీసి) ఈశ్వరీ! నీ ముసుఁగుఁ దీయుము.

కళ - (ముసుఁగు తీయును.)

చంచ - ఈమె కళ.

గురు - సోమపాగా! నీ వీమె నేలుకొనుము.

సోమ - ఈమె నా కశ. ధన్యోస్మి (అని కౌగిలించుకొనును)

గుణ - జయా! నీకే జయము - నిన్ను చావుమని తిట్టితిని. ఆ సిద్ధి నాకే పట్టినది.

(భవుడు అభవుడు ప్రవేశితురు)

భవుడు - గురువర్యా! నమస్కారశతములు. మీ శిష్యుల నెందఱికో పరీక్షించి విమర్శించి వెన్నాడి వారి పవిత్ర మహాభర్త ప్రతిపాదకమైన శీలము, జ్ఞానసాధనసంపత్తి, దేవలోకమే గాక తలారసాతలములలోఁ గూడ చాటించి వెల్లడించినారము. మమ్ము మీ శిష్యకోటిలోఁ జేర్చుకొనుడు స్వామి!

గురు - తథాస్తు.

అభవు - సోమపాదా! మహాపతివ్రత యగు కళా! మీ కిప్పుడు మేము సోదరులము. ఇదిగో! ఈ యక్షయమగు ధనము పారితోషికముగాఁ గైకొనుడు. గుణదత్తుడా! నీవు సన్నార్థగామి వైతివి గావున, ఇదిగో! యీ నిక్షేపమును గైకొని సుఖముండుము.

భ ర త చా క్య ము

తేటగీతి

శాంతశమదమాదిక శుభా ♦ సంత సుగుణ
గణములను గల్గి జ్ఞాన సా ♦ ధనము నేయు
ధర్మవిదులతో దేశంబు ♦ దనరుఁగాత
యైహికాముష్మిక సుఖంబు ♦ లగునుగాత!

సంపూర్ణము.